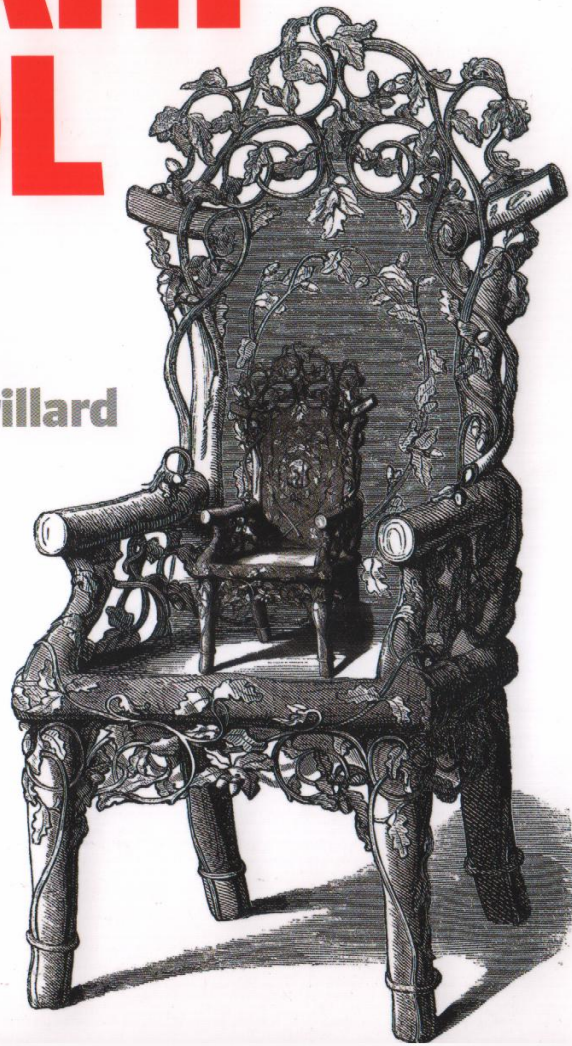
İLAHİ SOL

Jean Baudrillard

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Oğuz Adanır 1975'te Paris I Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Sanat ve Arkeoloji Enstitüsü'nden (Sinema-TV) lisans diplomasını aldı. Ertesi yıl aynı kurumda yüksek lisansını, 1979'da da doktorasını tamamladı. 1994'te profesör olan Oğuz Adanır o tarihten bu yana Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema-TV Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir. Sinema-TV yazarlığı, simülasyon, sinema-TV'de yaratıcılık ve semiyoloji konularında dersler vermektedir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *İşitsel ve Görsel Anlam Üretimi*, *Sinemada Anlam ve Anlatım*, *Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış* (3 cilt), *Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, *Kapitalizm Öncesi Evrensel Kültür/Zihniyetten Günümüze "Osmanlı ve Ötekiler"*. Çok sayıdaki çeviri eserlerinden bazıları ise şunlardır: *Sinemada Anlam Üstüne Denemeler* (Christian Metz), *Sinema Estetiği ve Psikolojisi* (Jean Mitry), *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu* (Jean Baudrillard), *Üretimin Aynası* (Jean Baudrillard), *Foucault'yu Unutmak* (Jean Baudrillard), *Simülakrlar ve Simülasyon* (Jean Baudrillard), *Çaresiz Stratejiler* (Jean Baudrillard), *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* (Jean Baudrillard), *Ahlak Eğitimi* (Emile Durkheim), *Anahtar Sözcükler* (Jean Baudrillard), *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği* (Jean Baudrillard), *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı* (Lucien Levy-Bruhl), *İlkel Toplumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler* (Lucien Levy-Bruhl), *Amerika* (Jean Baudrillard).

İLAHİ SOL

1977-1984 Döneminin Günlük Olayları Hakkında

Jean Baudrillard

Çeviren: Oğuz Adanır

Jean Baudrillard
La Gauche Divine

Yayın Hakları © Editions Grasset & Fasquelle 1985.

İlahi Sol

Türkçe Yayın Hakları © BÜTEK A.Ş. 2014. Tüm hakları saklıdır.

ISBN 978-605-4787-45-6

BÜTEK Boğaziçi Eğitim Turizm Teknopark Uygulama
ve Dan. Hiz. San. Tic. A.Ş.
Boğaziçi Üniversitesi Güney Kampüs, 7. Lojman,
3. Kat, P.K. 34342, Sarıyer/İstanbul
Telefon: 0212 359 46 30

Yönetim Yeri:
Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
Boğaziçi Üniversitesi Uçaksavar Kampüsü
Garanti Kültür Merkezi, Arka Giriş
Etiler/İstanbul

bupress@boun.edu.tr
www.bupress.org
Telefon ve faks: (212) 257 87 27
Sertifika No: 10821

Genel Yayın Yönetmeni: Murat Gülsoy
Yönetici Editör: Ergun Kocabıyık
Kapak Tasarımı: Kerem Yeğin
Baskı: Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret A.Ş.
Beysan San. Sitesi Birlik Cad., No: 26
Acar Binası, Haramidere, Beylikdüzü, İstanbul
Telefon: (0212) 422 18 00
Sertifika No: 11957

Birinci Basım: Mart 2015 (2.000 adet)

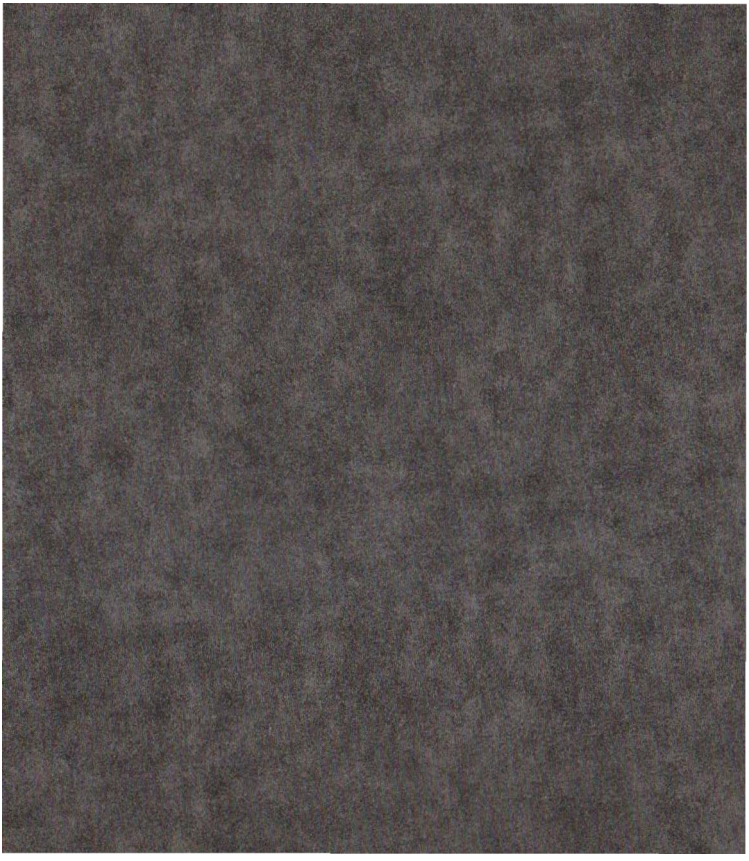
İçindekiler

1
SOLDA BİRLİK CEFASI, 7
Mart 1977. *Sihirli* Bir Mücadele ya da Son Kez Öten *Flüt*, 9 ❖ Eylül 1977. Düğün Öncesi İğdiş Edilme, 21 ❖ Ocak-Nisan 1978. Defnedilmiş Bir Sol İçin Törensi Dans, 36

2
BÜYÜK GÜNAH İŞLEMEMEK YA DA BAĞIŞLANMAK, 59
Eylül 1981. Sosyalizmin Kendinden Geçmesi, 61 ❖ Eylül 1983. İlahi Sol, 74

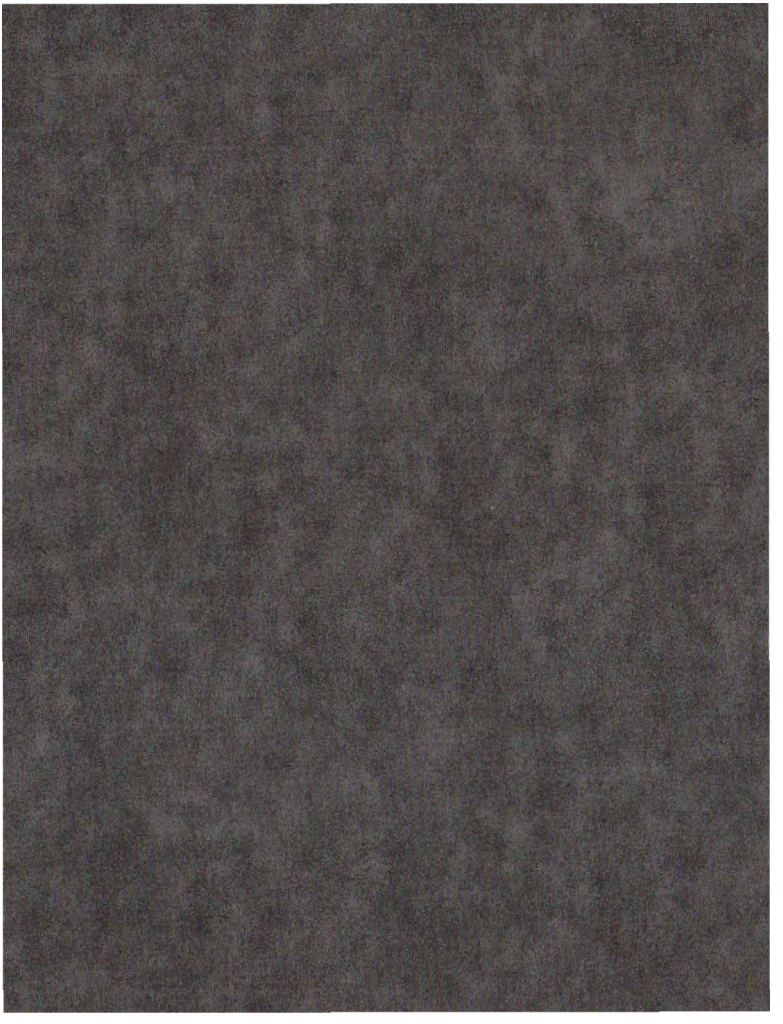
3
İNSANLARA NASIL COŞKU ZERK EDİLİYOR?, 93
Eylül 1984. İnsanlara Nasıl Coşku Zerk Ediliyor, 95

Dizin, 147

1

Solda Birlik Cefası

Mart 1977

Sihirli Bir Mücadele ya da Son Kez Öten *Flüt*

İktidar çevrelerine musallat olan hortlağın adı komünizmdir; komünistlerin peşini bırakmayan hortlağın adıysa iktidar.

Devrimci bir gerginlik yaratma ve iktidarın komünistler (daha genelinde sol) tarafından ele geçirilmesi üstüne oturtulmuş bir simülakra benzeyen güncel siyaset, yalan dolandan ibaret bir şeydir. Aslına bakılacak olursa, komünistlerin sağa kafa tutabilmek ve zevahiri kurtarabilmek amacıyla sahneye koydukları bir oyun aracılığıyla uğrunda çırpınmayı sürdürdükleri bir şey varsa, o da kendisinden kurtulamadıkları ve her geçen gün giderek tepkisizleşmelerine yol açan iktidarı olumsuzlama saplantısıyla gayrete gelmelerini sağlayan bir devrim gerçekleştirememe utancıdır. Bu durumda olanlar yalnızca onlar değildir, zira herkes nasıl siyaset yapılacağını bilmekten uzak olup, sağ da bu konuda daha güçlü bir görüntü sunmamaktadır. Oysa herkesin paylaştığı (ve sadık kaldığını düşündüğü) Leninist bakış açısı doğrultusunda komünistler tarihsel anlamda her zaman *siyasetle* ilgilenmişler, hatta iktidarı ele geçirebilecek profesyonel siyasetçiler olarak görülmüşlerdir. Dolayısıyla siyasi açıdan gözle görülür bir güç kaybına uğrayanlar da onlardır. Sanguinetti tarafından hazırlanan ve *İtalya'da Kapitalizmin Kurtarılmasını Sağlayacak Son Şanslar Üzerine Gerçekçi Rapor* kapsamında komünistlerin siyasi iktidar ve sermayenin *siyaseti yönlendirme* gücünü egemen sınıfın elinden almaları yönünde sunulan bakış açısını yalanlayan bir iktidar korkusudur bu (İtalya'da yapılan son seçimler hâlâ sınıf mücadelesi olarak adlandırılan o eski hayasız idea-

lizmden beslenen bu *ütopyanın* maskesini düşürmüştür).

Bu iktidarsızlık, bu iğdiş edilmişliğin bir nedeni yok mudur? Bunlara iktidarsızlık muskasını kim yazdı? Yalnız koşan ve meydan okuma duygusuyla bilinçli olarak kaybetmeyi seçerek oyun kuralını yadsıyan uzun mesafe koşucusunun tersine yapılan hangi büyü yüzünden seçimleri hep az farkla kaybediyorlar? Bilmek istediğim şey şu, iktidarı ele geçirebileceklerini bile bile niçin bu konuda başarısız olmayı yeğliyor ve tıpkı çizgi romanlardaki gibi iktidar adlı uçurumu görünce umarsızca frene basıyorlar?

Berlinguer, yaptığı bir açıklamada "İtalya'da komünistlerin iktidarı ele geçirmelerinden korkmayın" demektedir. Oysa bu çok muğlak bir ifadedir, çünkü

- Korkulacak bir durum yok, çünkü komünistler iktidara gelmeleri durumunda temel kapitalist mekanizmada hiçbir değişiklik yapmayacaklar;
- Hiçbir zaman iktidarı ele geçiremeyecekler, çünkü iktidar olmak gibi bir istekleri yok;
- Tabii aslında iktidar yok, yani sözcüğün gerçek anlamında artık iktidar diye bir şey yok. Dolayısıyla birilerinin iktidarı ele geçirmesi ya da yeniden ele geçirmesi gibi bir tehlikeden söz edilemez;
- Ben (Berlinguer olarak) İtalya'da komünistlerin iktidarı ele geçirmelerinden korkmuyorum; bu mantıklı, belirgin bir önerme gibi görünmekle birlikte sanıldığı kadar açık değildir; çünkü söylenenin tam tersini de ifade edebilir (bu konuda psikanalize başvurmaya gerek yok), yani BEN İtalya'da komünistlerin iktidarı ele geçirmelerinden KORKUYORUM (bunları söyleyen bir komünist bile olsa geçerli nedenleri vardır) anlamına da gelebilir.

Bütün bu sözlerin hepsinin aynı anda geçerli olduğu söylenebilir. Yolundan sapmış bir iktidarın kendiliğinden üretilmesine yol açtığı muğlak söylevin sırrı budur. Belli bir konumda durarak söylev çekmek artık mümkün değildir. İktidarın belli bir konuma sahip olabilmesi olanaksızdır. Siyasi iradenin sıfır derecesi böyle bir şeydir. Tüm siyasi partiler bu tasfiye işleminin bedelini öderken, komünistler siyasi güç adlı iradenin geçersizleştirilmesi sürecinde en çok acı çekenlerdir.

Moskova'daki "sahte" tamim belgesi olayına, iktidarı ele geçirmenin en etkili araçları konusunda çalışan Portekiz Komünist Partisi'ne bakalım. Bu taşlamalı güldürü gösterisinde yer alan bütün oyuncular inanılmaz saf insanlardır. Kızgın sol, komünistlerin uzun zaman önce yitirdikleri politik enerjiyi yeniden canlandırabilmek amacıyla böyle bir söylenti çıkartmıştır. Henüz taze sayılabilecek komünist partilerin denetimi altında kısa bir süreden bu yana sağ tarafından becerilmeyi bekleyen bakire bir sol vardır. Bu belge sahte midir, yoksa gerçek midir? Aslında bunun hiçbir önemi yoktur; çünkü belli ki bunun tersi doğrudur. Başka bir deyişle, komünistler uzun süre önce iktidarı ele geçirmeme konusunda bir *program* yapmışlardır. Böyle bir şey, yani "Moskova, dünyadaki tüm komünist partilere iktidarı asla ele geçirmeme konusunda başvurulacak en etkili araçlarla ilgili talimatlar vermiştir" gibi bir açıklama herhalde akla gelebilecek en güzel ters yönlü bir saldırgan simülasyon örneği olabilirdi.

Siyaset dünyasınca çevrilen ve mevcut düzenin Komünist Parti tarafından yıkılması düşüncesi üzerine kurulu tüm dolaplara, herkesin içine düştüğü bu tuzağa karşın güncel politik simülasyon modelini tersyüz edecek yıkıcı bir simülasyon zerk edilmesi gerekmişti.

Bizzat kendileri (zira her şey sanki onların bilgileri dahilinde olup bitiyordu) güç ilişkileri, "nesnel" durum, vs. gibi terimlerle her türlü geçerli olabilecek nedeni öne sü-

rerek kriz döneminde iktidar devralınmaz diyorlardı (bu sermaye krizini yönlendirme anlamına gelecekti, oysa Sanguinetti'ye inanmak gerekirse sermaye de yönetimde böyle bir değişiklik bekliyordu). Bu doğal olarak saçma bir düşünceydi; zira krizden çıkıldıktan sonra devrimci bir yöntemle "iktidarı devralma" şansı da ortadan kalkacaktı.

Yine bir başka taktik, fakat daha karmaşık açıklamaya göre, Komünist Parti iktidara gelmesi durumunda bir ikilemle karşı karşıya kalacak, yani ya seçmenlerini yitirmemek için tamamıyla reformist bir görünüme sahip olacak –ve bu bakış açısı doğrultusunda sosyalistlerin kendisine sırt çevirmesine neden olacaktı (daha genelinde ve reformist bakış açısı doğrultusunda sol, reformist rolünü daha iyi oynayan sağ karşısında kaybeden konumuna düşecekti)– ya da devrimci bakış açısını sürdürmek zorunda kalacak ve iktidarı anında yitirecekti. İki arada bir derede kalan parti, iktidar oyunu dışında kalmaktan başka bir seçeneğe sahip olmamakla birlikte iktidarı ele geçirebilecek bir *kabiliyete* sahipmiş gibi görünerek itibarını koruyabilirdi; fakat iktidarı ele geçirme sınavında, kendini aşmak için hiçbir çaba harcamayarak karşı tarafa rakip bile olamayacaktı. Bu şekilde davranarak da sağın sürekli olarak yakın bir zamanda gerçekleşecek Komünist Parti zaferi sayesinde hiç yerinden kıpırdamadan iktidarda kalmasını sağlayacaktı. Siyasetin çarkları böyle dönüyor, yani oyunun kurallarının baştan belli olduğu sonu gelmeyen bir senaryo doğrultusunda oyunculara her seferinde aynı kartlar dağıtılıyor.

Öte yandan bütün bunlar komünistlerin siyaset denilen oyunu oynama konusunda neden bu kadar beceriksiz olduğunu, yani siyasi düzeyde araçlar ile amaçları (amacın iktidar, araçlarınsa hiçbir öneme sahip olmadığı politik ilke) neden birbirinden ayırmak istediklerini açıklamıyor. Zira araçlar konusunda bir kafa karışıklığı yaşadıklarından, amaçları tamamen gözden kaçırıyorlar. Elde ettikleri giderek olumlu sonuçlar, kitlelerde görülen yavaş

gelişme, tarihsel bilinçlenme, vs. kafalarını karıştırıyor. Yalnızca bunlarla ilgilenmek ve Kant bağımlısı olumlu bir etik anlayış doğrultusunda ilerlemekten başka bir şey yapmadıklarından; araçlar ile amaçlar arasındaki farkı ortadan kaldırıp, iktidarı daima bir araca dönüştürmeye çalıştıklarından onu ele geçirecek entelektüel kapasiteden yoksun kalmışlardır. Her türlü siyasal şiddete bilinçli bir şekilde son verdiklerinden hemen her yerde hep bu şiddetin kurbanlarına dönüşmekte ve sömürüye dayalı bir iktidarın egemenliği altında yaşayan kitleler denilen o berbat efsaneyi sürdürmekten başka bir şey yapmamaktadırlar. Çektikleri söylevlerin bundan başka bir içeriği yoktur; bu kimden merhamet dilediği, hangi adaletten söz ettiği, kendilerini sermayeden kurtaracak hangi tanrıya seslendiği anlaşılmayan içler acısı ve aptalca bir ağlayıp sızlanmadan ibaret bir karşılıklı suçlamaya benzemektedir.

Komünistler belki de hiçbir zaman gerçekten iktidara gelmek istemediler.[1] *Komünistler olarak* hiç kuşkusuz

[1] Konuya *devrimci* bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, mesele hiç kuşkusuz farklı bir niteliğe büründüğünden bu konuda da söylenmesi gereken çok şey vardır. Zira sermayenin ve aynı zamanda siyasal iktidarı elinde tutanların ahlaksızlık anlayışı ile komünistlere siyaset yapmayı yasaklayan tedavisi imkânsız ahlak anlayışının (tarihsel açıdan bu iki ahlak anlayışı aynı anda ortaya çıkmıştır) yanı sıra XIX. yüzyılda proletarya tarafından geliştirilen ve özellikle Paris Komünü sırasında ezilip bastırılan ayaklanmalarda görülen, iktidara cepheden saldırıp ölerek meydan okuma adlı bir başka ahlak anlayışı daha ortaya çıkmıştır. Marx, (*Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, Paris Komünü Üzerine*) işçilerle yalnızca mücadeleyi yitirdikleri zaman ilgilendiği için eleştirilmiştir. Oysa Marx aptal değildi; zira işçi mücadelelerinin ilginç olan yanı burası, yani tarih öznesinin ezilip kırıldığı anlardı. Bir kereliğine bile olsa Marx *ahlaksızca* davranarak en çok değer verdiği şeyin yok olup gitmesi konusunda, yani şu çizgisel ereklilik ya da akılcı diyalektik, muzaffer proletarya akılcılığı konusunda bir şeyler sezinlemiştir; belki de bütün bunların ve iktidarı ele geçirmenin saçma sapan şeyler olduğunu çok ama çok iyi biliyordu. Belki de iktidar hakkında daha çok şey bildiğinden Lenin ve Stalin gibi insanların ortaya çıkabileceğini önceden sezerek, bir yandan ta-

yalnızca *bürokratik* bir egemenlik biçiminden hoşlandılar; bunun siyaset yapmakla hiçbir ilişkisinin olmadığı, daha çok onun karikatürleşmiş haline benzediği söylenebilir.

Oysa Stalinizm hâlâ politik bir şiddet içeriyordu, çünkü tarih, kitleler, emek ve toplumsalın *kullanım değeri* denilen şeyin sınırlarını aşıp geçiyordu. Saçma sapan, toplumsal konusunda akılcı bir erekliliğin ötesine geçen (Stalin tarafından terörist bir mantığa boyun eğilerek oluşturulan "çalışma" kamplarının Nazi ölüm kamplarıyla karşılaştırıldığında daha kusursuz bir egemenlik örneğine benzediğini söyleyen Glucksmann yanılmaktadır) Stalinizm hâlâ kudurmuş bir egemenlik biçiminin özelliklerini taşıyor. Belki de komünistlerin güçlerini yitirmesinin, siyasi iktidarsızlık komplekslerinin sırrı burada yatmaktadır. Başka bir deyişle Stalin ve onun ölümünden bu yana komünistler *her geçen gün kullanım değerine daha çok sahip çıktılar*; tarihin, toplumsalın –diğer her türlü boyutu saf dışı ederek Hıristiyanlığın gördüğü en güzel günlerden bu yana görülmemiş bir *ahlak anlayışına dayanan* işlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi düşüncesini yeniden benimsediler– şeffaflaştırılabileceği gibi safça bir düşünceye kandılar. Devrim düşüncesinin içerdiği ve sermayeye, sahip olduğu zehirleme gücü alanında (yoksa sözde bir akıl-

rihsel yükselişten söz ederken, diğer yandan ezilecek "sınıf" hesapları (özne-sınıfın hemen oracıkta ve egemen sınıfın akılcı bir yöntemle ortadan kaldırılmasını bile beklemeden insafsızca kırılıp ezilmesi) yapmanın tek meydan okuma biçimi olduğunu düşünmüştü. Aslında iyi Kızılderili'nin ölü Kızılderili olması gibi iyi proleter de ölü proleterdi. Ancak bunun bir başka anlamda, yani her türlü iktidar ve bürokrasi için de geçerli olduğu söylenebilir. Kimi tarihsel anlarda proletarya (bizzat Marx'a karşı, bkz. *Paris Komünü Üzerine*) karşılığında o an ve geleceğe yönelik hiçbir iktidar beklentisi olmadan, ama her türlü iktidara karşı kendi kendini yok etme oyunuyla yanıt vermiştir. Bunun açıklamasını yapabilecek bir diyalektik yoktur, sonsuza kadar da açıklanamayacaktır; fakat ölümün sahip olduğu bu enerjinin bir yerlerde, kendisini gömdüklerini düşünen devrimciler de dahil olmak üzere tüm kurumların alay konusu olma sürecinde ortaya çıktığı görülmektedir.

cılık alanında değil) meydan okuyabilecek bir ahlaksızlık kadar zavallı, ölçüsüzlüğü göz ardı ederek kamu yönetimini beceremeyen bir sermayeden iktidarı devralmaktan başka bir şey yapmayacak bir devrim kadar zavallı bir şey düşünemiyorum. Sahip olduğu "vahşi" bir etik anlayış çerçevesinde sermaye hem kullanım değerini hem de toplumsaldan doğru bir şekilde yararlanma düşüncesini göz ardı etmiştir; sermaye çılgın, sınır tanımaz, simgesel sistemi hiç umursamadan ve giderek hızlanan bir değer dolaşımı sistemiyle yok edici bir girişim biçimidir. Sermaye böyle bir şeydir; yani değişim değerinin sınır tanımayan bir egemenlik biçimi haline gelmesidir. Sermayenin simgesel ve ritüel düzene; çıkar, kâr, üretim ve emeğe dayalı, kısaca olumlu erekliliklere sahip akılcı bir düzenle karşı çıktığı doğru değildir. Sermaye tüm şeyler arasındaki bağlantıları kopartan, her şeyi yerinden yurdundan eden, değeri sınır tanımaz boyutlara ulaştıran (Weber'e göre akılcı bir hesap kitap yapmanın tersi sayılabilecek) en az onun kadar akıl dışı bir *ne pahasına olursa olsun* yatırım yapma düzendir. Sermayenin akılcılığı boş laftan ibaret olup, sermaye doğal değer düzenine bir meydan okumadır. Bu meydan okuma, sınır tanımamak demektir. Her ne pahasına olursa olsun değişim değerinin egemenliğinden başka bir şeyi amaçlamamaktadır. Temel aksiyomu yatırımdır, üretim değil. Her şeyin tekrarlanması, yeniden devreye sokulması gerekmektedir; gerçek kapitalizm para biriktirmez, zevk almaz, tüketmez, üretim anlayışı sınır tanımaz bir sarmala benzer; her türlü üretim biçimini zaman içinde bir üretkenlik biçimine dönüştürür; bütün bunları insani ve toplumsal gereksinimleri göz önünde bulundurmadan yapar. En azından XVIII. yüzyıldan XX. yüzyıl başlarına kadar egemen olan sistem işte bu ölçüsüz, ahlaksız kapitalizmdir.

Marksizm bunun indirgenmiş halinden başka bir şey değildir. Sosyalizm sermayeden daha üstün bir diyalektik biçim değil, toplumsalın indirgenmiş, sıradanlaştırıl-

mış, (bizzat Marx tarafından *eleştirel* bir boyuta indirgenen ve böylece Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*'nun işaret etmeyi sürdürdüğü dünya nimetlerine sırtını dönen irrasyonel boyutunu yitiren) ekonomi politik tarafından *ahlaka kavuşturulmuş* biçimi olup, bu arada ekonomi politiğe de *kullanım değeri aracılığıyla* baştan aşağı *ahlaki* bir görünüm kazandırılmıştır.

(Yalnızca ekonomik değil) *politik* vicdan anlayışı da bütünüyle kullanım değeri içine yedirilmiştir. Bu sürecin nesneler ve metalar düzeyinde daha da acımasız bir bakış açısıyla yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Toplumsalın geneli konusunda da aynı şey yapılmalıdır; zira bu kez söz konusu olan şey toplumsalın kullanım değeri, yani *kullanım değeri olarak toplumsalın kendisidir.*

Uzun bir süre boyunca insanın içini ısıtan Marksist meta kavramı ve kutsal değer perspektifinden sunulan o diyalektik bugün yok olup giderken, şurada burada karşımıza çıkan bölük pörçük diyalektik açıklamalarda kullanım değerinin hiçbir anlam ifade etmediği, ekonomi politiğin edep yerlerini örtmekten başka bir işe yaramadığı görülmektedir (Marx'ın bu konuyu çok dikkatli bir şekilde ele aldığını söylemek zorundayız; fakat ardılı olduğunu iddia edenler konuya kesinlikle aynı titizliği göstermemiştir; çünkü sosyalizm, devrim fikri ve ekonomi politiğin sonuyla ilgili tüm açıklamalar kullanım değerinin değişim değerini alt etmesi üzerine oturtulmuştur; metaya yabancılaşma dönemi sona ermiştir, değişim değeri bu evreni nesnelerden cinselliğe, insanın kendi bedeninden başlayıp toplumsal olarak adlandırılabilecek bedene kadar tamamen değiştirip, herkesi özgün "gereksinimlerinden" ibaret varlıklara dönüştürmüştür; fakat bu kadarla da sınırlı kalmayıp *değişim değerinin indirgenmiş bir biçimine dönüşmüştür.* Kullanım değeri, ekonominin, büyüsünü tamamen yitirmiş bir biçiminden ibarettir. Kullanım değeri, sonu gelmez çılgın bir sürece benzeyen ticari değiştokuşa bir nokta koyan, her şeyin para denilen o yüce şeye

dönüştürülerek (bu bilindiği gibi kişisel düzeyde *herkesin yakından ilgilendiği* bir süreçtir; oysa kolektif anlamdaki yararlılık, işlev, gereksinim, vs her birimizin sonsuza dek karşı koyamadan "ilgileneceği" bir şekilde sunulmaktadır) yararlılığın anlamlarını yitirip, yok edildiği bir duyarsızlık evresidir. Kullanım değerine (belli bir işleve, vs.) sahip bir nesne, bir varlık, bir fikir ölüme mahkûm olup, burada topyekûn bir entropiden; başka bir deyişle termodinamiğin ikinci yasasındaki sıcaklığa benzemesi nedeniyle kullanım değerinin, yani ENERJİNİN OLABİLECEK EN ALT DÜZEYİ'nden söz edilebilir.

Komünistler emeğin, toplumsalın, maddenin (oluşturdukları materyalizmin), tarihin bir kullanım değerine sahip olduğuna inanıyorlar. Ne bileyim toplumsalın, mücadelelerin, sınıfların "gerçekliğine" inanıyorlar. Her şeye inanıyorlar, her şeye inanmak istiyorlar, işte böylesine derinlere inen bir ahlak anlayışına sahipler. Bu ise onların politika üretme kapasitelerini yok ediyor.

Komünistler görünümlerle ilgili kutsal görüşlere artık inanmıyor –zira devrim demek görünümlere bir son vermek demektir– yalnızca belli sınırlar içinde kalan bir gerçekliğe inanıyorlar. Şeyleri yönetmenin mümkün olduğuna ve zaman içinde gerçekleşecek ampirik bir devrime inanıyorlar. Zamansal bir uyumluluk ve süreklilik olduğuna inanıyorlar. Siyaseti siyaset yapan ölçüsüzlük, ahlaksızlık, simülasyon ve ayartma konusunda hiçbir şey bilmiyorlar. Bu bilgisizlik onları aptallaştırıyor, öylesine aptallaştırıyor, öylesine bürokratik bir zihniyete saplanıp kalmalarına yol açıyor ki, daha somut bir şekilde konuşmak gerekirse iktidarı ele geçirme ya da ellerinde tutmayı beceremeyecek bir hale getiriyor. Bu insanlar belediye başkanlarına özgü gülümsemeler ve orta sınıf ("orta sınıflar" tarihsel anlamda bir evcilleştirme ve kullanım değeri aracılığıyla eblehleştirmenin ürünüdür) taşralı tombul teknisyenlere has görünümleriyle yaşamın kullanım değerine bir çeki düzen vermeye çalışıyorlar. "Proletarya",

genelleştirilmiş canavarca bir değişim değeri sistemiyle, yani devrimci kapitalizmle mücadele ediyor ve oluşturup kendisine karşı kullandığı insanlık dışı değişim değerini ona karşı ölümüne denilebilecek bir şekilde kullanıyordu. Oysa bugün çocuksu bir feryat figânla her şey giderek kullanım değerine yönlendirilmektedir; orta sınıf ideolojisi bundan başka bir şey olmayıp, sosyalizm ve komünizm bu sermayeye özgü egemen değerlerin yozlaşması ve politik çöküşün dışavurulmuş haline benzemektedir.

Ekonomi politikten *doğru bir şekilde yararlanarak toplumsaldan doğru bir şekilde yararlanmanın* kuramcıları ve uygulayıcıları olmaktan öteye geçemeyen komünistler, sermayenin bile alçalmadığı kadar alçalarak yalnızca değer yasasını olabilecek en kötü biçimde yönetebileceklerini göstermişlerdir.

> Artık diyalektik diye bir şeyden söz edilemez. Büyük Marksist vaatler dönemi sona ermiştir.
> İşçi sınıfının özgürleşmesi her türlü sınıfın ortadan kaldırılmasına bağlıdır, tıpkı (burjuva düzenine özgü) Üçüncü Zümre'nin (soylu ve papaz sınıfı dışında kalan halkın) özgürleşmesinin bütün zümrelerin tasfiye edilmesine yol açması gibi.[2]

Bu doğru değildir, zira diyalektik kapitalizmin safına geçmiş –daha doğrusu bu Marksist kurama özgü çocukça bir rahatsızlıktır– her zaman da onun tarafını tutmuştur. Komünistlerin iktidarı ele geçirme olanaksızlığı ve iktidar fobileri aracılığıyla ortaya çıkan bir şey varsa o da, tarihsel anlamda proletaryanın bir zamanlar burjuvazinin gerçekleştirmeyi başardığı devrim yapma işini başaramayacağı gerçeğidir.

Burjuvazi feodal düzene bir son verdiğinde sözcüğün

[2] Yazar burada Marx'ın Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi* isimli kitabıyla polemiğe girdiği *Felsefenin Sefaleti* kitabından alıntı yapmaktadır –*ed. notu.*

gerçek anlamında bir düzen ve ona ait toplumsal ilişkilerin (doğum, onur, hiyerarşi) tamamını belirleyen tüm ilkeleri yıkarak onların yerine başkalarını (üretim, ekonomi, akılcılık, gelişme) koymuştur. Başka bir şey değil de bir *sınıfa* (Üçüncü Zümre kendisine atfedilen bir terimdir), yani sözcüğün gerçek anlamında yepyeni bir şey, yepyeni bir toplumsal ilişki biçimine benzediği için *kast* düzenine bir son verebilmiştir.

Oysa proletaryanın sınıflardan oluşan bir toplumsal düzene radikal bir şekilde karşı çıkmasını gerektiren bir neden yoktur. Kendine düşen görevi (ekonomi) kendi oyun kuralını dayatarak yerine getiren burjuvaziye karşı "proletarya", üretimi hedefleyen bir özgürleşmeden söz etmek amacıyla, yani burjuvazinin bir sınıf olarak *özgürleşmek* üzere başvurduğu terimlere bir sınıf olarak kendini *yadsımak* amacıyla başvurmaktadır. Burjuvazi diyalektiğin yol açtığı kötülükleri proletaryaya bulaştırmıştır. Burjuvazi feodal düzeni "diyalektik bir yöntemle" "yadsıyıp geçmemiş", onun yerine daha önce hiç görülmemiş bir değer düzeni –feodalitenin ilkeleriyle karşılaştırmanın mümkün olmadığı ve ona karşıt bir ilke olarak ekonomiyi, üretimi, sınıfı– koymuştur. Burjuvazinin asıl başvurduğu strateji, proletaryayı sınıfsal *konum* hatta –neden olmasın– sınıf *mücadelesi* tuzağına düşürmektir; çünkü sınıf onun tekelinde olan bir ilkedir; başka bir deyişle dünyadaki tek sınıf burjuvazidir. *Kendisini bir sınıf olarak yadsımayı içerse bile* proletaryanın kendini bir sınıf olarak nitelendirmesini sağladığı an oyunu kazanmış demektir.

Komünistler ve solun gerçekten devralacakları (hatta kimi zaman devraldıkları) bir şey varsa o da Sanguinetti'nin *Gerçekçi Rapor*'unda ifşa etmek amacıyla sözünü ettiği şey değildir. Devralınacak olan çok daha acı verici ve fark edilmesi kolay olmayan bir şeydir; zira *komünistler ortada iktidar diye bir şey kalmadığı gün iktidarı devralacaklardır.* Bu durumda kapitalizmin yıkılışından ya da kapitalizmin kendi içinde yaptığı bir devrimden değil, olsa olsa

siyaset alanında bir gerilemeden, siyaset ve siyasete özgü şiddete yavaş yavaş bir son verilerek yerini kitlesel simülasyon oyunlarına kaptırmış bir topluma bırakmasından söz edilebilecektir.

Eylül 1977

Düğün Öncesi İğdiş Edilme

Sol demek Fransa bisiklet şampiyonu Poulidor demektir. Sol, büyük bir enerji harcayarak iktidara doğru ilerlerken kalabalıklar kendisini alkışlayıp kutluyor, ancak tam yarışı kazanacakken ikinciliğe razı oluyor ve muhalefet adlı oyuğa çekilerek bu duruma katlanıyor. Belki de solu Eurydike'ye benzetmek gerekir; iktidarı ele geçirmek amacıyla başını arkaya çevirdiği an zorbaların denetimi altında yaşamaya mahkûm bir bakire ve şehit olarak cehenneme geri dönüyor.

Fakat bisiklet yarışları ve mitolojiye bir ara verildi. 23 Eylül'de yaşanan düş kırıklığının nedeni acaba gerçekten siyasi bir başarısızlık mıdır, yoksa gerçek bir siyasi beklenti içine girmenin anlamsızlaşması mıdır? Sağın içine düştüğü şaşkınlık ilginç bir semptoma benzemektedir; zira bir zafer olarak görmesi gereken bu sonuçtan yararlanmayı bilememiştir. Aslında bu bir zafer değildir; çünkü solun seçim sonuçlarından önce yazdığı zafer senaryosu ve parçalanıp gitme görüntülerine bakarak gerçekten de bir *öngörü* oyunu oynandığı; tarihsel süreçle ilgili gerçeğin tüm özelliklerine sahip ama gerçek olmayan bir senaryo yazıldığı ve bu senaryonun sol kadar sağ için de ölümcül bir anlama sahip olduğu; çünkü her türlü stratejik bakış açısına bir son verdiği görülmektedir. Politikanın tam tersi sayılabilecek bir politika simülasyonu haline gelmesi tüm politikacıları şaşkına çevirirken, sessiz yığınlar da dahil olmak üzere mevcut hiçbir güç bu sürece müdahale edemedi; zira herkes bu süreci güdümlemekle uğraşırken hiç kimse ona egemen olamadı ("sessiz yığınlar" düzeyinde belki başka şeylerden söz etmek gerekiyor).

İki taraf birbirini görünüşte ayrılmak ve zamanı geldiğinde, yani çizilen strateji doğrultusunda yeniden uzlaşma hesabı yapmakla suçluyor. Oysa bu halkı oyalamaya yönelik bir kandırmacadan başka bir şey değil. Doğruyu söylemek gerekirse sağ ve solun tek bir blok oluşturup *birlikte* bir farklılık oyunu oynadıkları ve yine *birlikte* bu politik simülasyon modelini korumaya çalıştıkları, bu çakışmanın her iki tarafın stratejisini tamamıyla belirlediği söylenebilir. Zaten bu simüle edilmiş çekişme, caydırma (bu aynı zamanda dünya çapında bir barış içinde birlikte yaşama) sisteminin hiçbir alanında strateji diye bir şeyden söz edilemez. Bunun yerine olsa olsa bir tür hepimizi emip yutan bir yazgıdan, boyun eğmekten başka bir şey yapamayacağımız bir toplumsal düzen üretme ve bu toplumsal düzen *aracılığıyla* da kendisinden kaçamayacağımız bir caydırma sürecinden söz edilebilir. (Oysa biz böyle bir toplumsal üretimini –bu ona karşı mücadele etmek şeklinde bile olsa– tersine çevrilmesi olanaksız bir ideal olarak görüyoruz). Emek konusundaki bu taktik ikiye bölünme sisteminde, iki taraftan birinin arızalanması (günümüzde bu soldur) bir tür ihanet, ucuz bir numara, amaçlanandan farklı bir sonuca yol açmak demektir; çünkü bu sayede bir yandan insanlar siyasetten soğutulurken, diğer yandan toplumsalın harcaması gereken enerji azaltılmakta, bu da herkesin bozguna uğraması anlamına gelmektedir. Sol açıkça yanlış işler yapmaktadır. Önemsiz şeyler konusunda anlamsız bir şekilde yırtınırken, asıl üstlenmesi gereken zorunlu rolü, yani sağla oynayacağı politik denge ve belirsizlik oyununda güvenilir, sağlam bir ortak, toplumsal enerjiyi (sosyalizmin tanımında Sovyetler ile elektrik arasında bir bağlantı kurulması ya da ameliyat masası üzerindeki şemsiye ile dikiş makinesi arasında bir bağlantı kurulması gibi) iyi iletecek bir kutup olmayı unutmaktadır.

Öte yandan (bu öyküde ilginç olan şey budur, yani tüm varsayımlar aynı anda geçerlidir; hatta bugün ortada siya-

set diye bir şey olmadığını, yani yerçekiminden yoksun bir ortamda olduğu gibi tüm varsayımların birbirlerine son vermeden birbirlerini izlediklerini, tüm modellerin döngüsel bir şekilde üst üste binerek iç içe geçtiğini gösteren bir şey varsa o da budur; zaten bu *yerçekiminden yoksunluk*, yani şeylerin belirgin bir konuma sahip olmama durumunun her türlü politik strateji ve akılcılığa son vermesi çok ilgi çekicidir) bu sorunla dünyanın hemen her yerinde karşılaşıldığı, yani evrensel düzeyde görülen bir yön değişikliğiyle "sosyalizme" doğru bir kayış olduğu; bunun, iktidarda kaldığı süre içinde yıpranarak sağın ya da "egemen sınıfın" bir süreliğine iktidarı sola devretmesine ve hız ayarı yapmasına yaradığı söylenebilir. Burada tarihsel anlamda solun sağ için bir protez işlevi gördüğünü söylemek pek de yanlış bir çıkarsama olmaz. Bu aynı zamanda Sanguinetti'nin yayımladığı kitabın temelini oluşturan ve İtalya'da sermayeyi içinde bulunduğu durumdan kurtarmanın en güzel yollarından biri olarak nitelendirilebilecek bir varsayımdır.

Bugün artık temel sorunun sermayeden çok toplumsal süreçle ilgili olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir; toplumsalı ve hızlandırılmış toplumsal üretimini yeniden canlandıracak tek taktiğin bunalım edebiyatı olması durumunda *eleştirel* düşüncenin ürettiği ve beslediği solun iktidarı ele geçirme aşamasında bunalımın en inandırıcı sözcüsü, en uyumlu modeli, en sadık yansıtıcısı olacağına da kuşku yoktur. İktidar sola gerçek bir bunalımdan (böyle bir şey yoktur) çıkmak amacıyla değil, bunalım konusunda *söylev* üretmesi için devredilecektir; zira sermayenin içine girip de çıkamayacak gibi göründüğü bu tehlikeli evrede toplumsal olan ön plana geçmektedir.

Marx'ın söylediklerinden akılda kalması gereken bir şey varsa, o da şudur: Sermaye öncelikle toplumsal bir yapı üretir, bu ürettiği en önemli şeydir; onun "tarihsel işlevi" budur. Toplumsalın içinden geçtiği en önemli evrelere bakılacak olursa çalkantı ve devrimlerin sermaye-

nin yükseliş evresiyle çakıştığı görülecektir. Sermayenin nesnel niyetleri belirsizleşmeye başladığında, toplumsal bu noktada diyalektik bir şekilde onu aşıp geçerek yoluna devam etmek yerine çökmektedir; tıpkı gerçekten can çekişmekte olan birinin yalnızca ruhsuz bir düşgücüne sahip olabilmesi gibi. Bugün iktidarla birlikte solun da aynı hastalıktan ölüp gidişine tanık oluyoruz.

Buna karşılık (yine "tersine çevrilebilen" varsayımlar doğrultusunda) belli bir süre iktidarda kaldıktan sonra sağın da her zaman toplumsal yapıda bir durağanlığa, (kitlelerin katılımı konusunda, vs.) bir gerilemeye neden olabileceği söylenebilir. Yapılacak tek şey vardır: can çekişmekte olan toplumsal yapıya yeniden yüksek miktarda politika simülasyonu zerk etmek. Tıpkı emeğin toplumsallaştırılma işini geriye döndürülemeyecek şekilde sermayeden devralan sendikalar gibi, toplumsal yapının üretilme işini devralan sol da, damıtma yöntemiyle homeopatik dozlarda devrim yapmaktadır. Peki bu işi başardıkları söylenebilir mi?

Sosyalizm ve solun iktidara gelmesindeki paradoks bunun *çok geç bir tarihte* gerçekleşmesidir, yani kapitalist evrede yükselişe geçen ve şiddete başvurulan toplumsallaşmadan sonra bu toplumsallaşma sürecinin çoktan sona erdiği, toplumsal yapının kendi ölümünün yasını tutmaya başladığı bir sırada gerçekleşmesidir. Sol yalnızca ölmüş bir toplumsalın yasının nasıl tutulacağını, yavaşça nasıl parçalanacağını, emilip yok edileceğini, toplumsalın nasıl gerileyeceğini ve için için kaynayacağını göstermek amacıyla "iktidara" gelmektedir; buna günümüzde sosyalizm denilmektedir. Nitekim sendikaların emek dünyasının yönetimini tartışılmaz bir zaferle ele geçirmesi de emek sürecinin genelleşirken tarihsel keskinliğini yitirdiği ve kendi kendini nasıl temsil etmesi gerektiği konusunda önemli sorunlar yaşamaya başladığı bir sırada olmuştur.

Oysa böyle bir sosyalizm acaba bu yas tutma işini doğru dürüst bir şekilde yapabilir mi? Kesinlikle hayır, olsa

olsa toplumsal yapıya ait göstergelerin sayısını çoğaltabilir ve toplumsalı ölümüne simüle edebilir. Böyle bir durumdaysa, tıpkı başarısızlıkla sonuçlanmış yas tutma olayında görüldüğü gibi melankolik insanlara dönüşebiliriz.

Olayların böylesine beklenmedik bir hal aldığı günümüzde işin en ilginç yanı, önceden yazılmış bir senaryonun gerçeğin yerini almasıdır. Bir tür erken boşalmaya benzeyen bu durum (tüm kozlar seçimlerden altı ay önce ortaya atılmakta ve yitirilmektedir) zaman içinde gerçekleştirilen bir iğdiş edilmenin, her zaman için öngörülmeyecek bir birleşme ve asgari düzeyde bir belirsizlik içerebilen olayın belli bir düzende gerçekleşme sürecinde görülen kopukluğun eşdeğerlisidir. Örneğin, 1968 Mayısında olayların ne böylesine çığrından çıkacağı, ne de gelecekte hangi yönde gelişecekleri öngörülmüştü. Buradaysa tam tersi olmakta, yani politika değişiklikleri, sürprizler, kopukluklar kurt politikacılar tarafından önceden planlanmış bir soytarılığa benzemektedir. Bu zaten sözde bir olaya; yani seçimler ve içerdiği az miktarda belirsizlik duygusuna son veren, olgunlaşmadan gerçekleşen yalancı bir olaya benzemektedir. Hesaba kitaba dayalı bir programlama ve program bozma sisteminin, bir daha asla gerçekle yüz yüze gelinmeyecek bir caydırma sisteminin yol açtığı sonuç budur.

Olaya bu taşlamalı güldürüde rol alan oyuncuların her birine özgü gerekçeler ve kurdukları tezgâhlardan bağımsız bir şekilde bakıldığında, zaten bizi tiksindiren ve elimizi kolumuzu bağlayan gerçeğin, olayın gerçeklik ilkesi sayesinde sahip olunan küçük şansın da, çekiciliğin de yok olup gittiği görülmektedir. Gerçek bir daha geri gelmeyecektir; onun bünyesinde zincirlerinden boşanabilecek güç ilişkilerinin ölü doğduğu ve gerçekten geriye kalan bu çölün üzerinde sessiz yığınların gölgesinin uçmaya devam ettiği, fakat daha Mart ayındaki seçimler gerçekleşmeden sonuçlarını kabullendiği, bundan böyle seçimlere gerçek-

lik evreninde yaptığından daha da duyarsız kalacağı, çünkü oyunun sona erdiği görülmektedir.

Bütün bu olaylar olup biterken (her ne kadar simülasyonun yaptığı tahribat daha çok daha büyük olsa da) Komünist Parti'nin sorumlulukta payının daha büyük olduğu söylenmektedir, çünkü kitlelerdeki bu duyarsızlığa çağdaş bir görünüm kazandırılmasında en büyük çabayı o harcadı; çünkü herkese disiplinli bir yönetim, ekonomik bir bakış açısı ve toplumsal olanın tartışmasız üstünlüğü yararına siyasetten zevk almayı o aşıladı. Tüm hiddetiyle toplumsal olanı her şeyden bağımsız yalın bir unsur, politik enerjiyi tamamen soyutlanmış ve sıfır derecesine indirgenmiş haliyle kabul ettirmeye çalışan, tüm hiddetiyle toplumsal düzeni toptan basit bir yönetim şemasına indirgeyen Komünist Parti'nin kazanma olasılığı yüksektir; çünkü "türdeş" olduğu söylenebilecek tek toplumsal araç odur. Fakat bu türdeşlik de partinin işleyiş biçiminin bir sonucu olabilir; bu durumda sürekli sıfır derecesine indirgenmeye çalışılan bir toplumsalın onu içine çekerek yok edebileceği söylenebilir.

Bu kadar saçma bir "hükümet anlaşması" nasıl yapılabilir? İktidar demek bir programın yaşama geçirilmesinden mi ibarettir? Burada iktidar öylesine küçümsenmektedir ki, bunun inanılmaz bir politik cehalet olduğu söylenebilir; zaten bir anlamda iktidarın intikamını almaktadır; çünkü iktidarı kullanım değeri gibi gören sefil bir anlayış ne kadar yaygınlaşırsa, siyasi egemenliği ele geçirme beceriksizliği de o ölçüde artmaktadır. Komünistler devleti, "egemen sınıfın" yönetim *mekanizması* olarak çözümleye çözümleye kendilerini, onu ele geçirmelerini (onu yok etmekten bahsetmeyelim bile) sağlayacak enerjiden mahrum bıraktılar. Bir *biçim* olarak algılanan iktidarın sahip olduğu içerikler belirsiz olup, kazanmak amacıyla alınan riskler aleyhte gelişme gösterebilir; insanı ya da bir sınıfı

iktidara taşıyan politikanın mantığı, onları, bizzat oluşturdukları temelleri yıkmaya ve belirledikleri amaçlara bir son vermeye itebilir; politikanın ne pahasına olursa olsun indirgenmesi gereken tek şey budur. Politikanın ekonomik ve toplumsal akılcılık aracılığıyla daha baştan etkisiz kılınması gerekir. Biçimin yalnızca önceden belirlenmiş içeriklere boyun eğmesi sağlanmalıdır; tıpkı gerçek bir olayın, önceden yazılmış bir senaryonun yansımasından başka bir şeye benzememesi gerektiği gibi. Caydırma, engelleme ve hayal kırıklığına uğrama yönteminde bir değişiklik olmamalıdır.

Hâlâ tedavisi olanaksız politik bir halüsinasyon yeteneğine sahip olan kitlelerin "solun zaferinden" umdukları böyle bir şeydi, yani ne getireceği belli olmayan yarınlardı. Oysa çok geç olmadan kitlelerin bir program mantığına mahkûm edilerek bu düşüncelerden vazgeçmesi sağlanmalıydı. Her program caydırıcı bir özelliğe sahiptir; çünkü geleceğe meydan okumasını sağlayacak silahlara sahiptir. Program, birtakım durumlar henüz yaşanmadan önce, onları yaşama ve onlardan kurtulma imkânı sunar; hiçbir güncelleşme riskine girmeden sonsuza dek yeniden güncellenebilir; hatta size başka alanlarda tehdit oluşturabilecek boyutlarda inanılmaz bir enerjiyi boşa harcatabilir. Bunu, toplumun tamamını koruyan hukukun kapsamına alan bir model olarak da görebilirsiniz. Program aracılığıyla yapılan şantaj her türlü baskının yerini alabilir. İkna amaçlı altyapı niteliğinde teknolojiler ile zorla toplumsallaştırma anlayışıyla sırf caydırma amacı taşıyan üstyapı nitelikli teknolojiler arasında bir yerde duran program, modernleşme yanlısı toplumsal bürokrasinin yozlaşmış bir biçimini temsil etmektedir.

Yaz başına doğru tam da erken zafer çığlıklarının atılmaya başlandığı bir sırada, Merkez Komitesi'ni çok yoğun bir panik duygusu sarmış olabilir. Bununla birlikte daha cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında bir caydırma operasyonu her an devreye sokulabilecek şekilde ayarlanmış-

tı; zira oy bölüşümünün tehlikeli bir eşik olarak gösterilen yüzde elli yüzde elli oranını aşacağı iyice belirginleşmiş ve kaçınılmaz görev ânının yaklaştığı anlaşılmıştı. O noktadan sonra büyük bir umut hamlesine benzeyen ilk kez iktidara geçme provaları yapılmaya başlanmış (ancak henüz erkendi, *çok erkendi*; tıpkı ayıyı avlamaktan *korkanların* postunu önceden satmaya kalkışmaları gibi, tıpkı şeytanı korkutup kaçırmak için hayalî bir şeytan imgesi yaratmak gibi) ve aynı anda devreye caydırma, mücadeleye boş verme, düş kırıklığına uğrama senaryosu sokulmuştu. Komünist Parti'nin tarihi boyunca bu iş hep böyle olmuştur; başka bir deyişle, kitleleri harekete geçirebilmek için de, kitle hareketine bir son verebilmek için de aynı ölçüde enerji harcandığından, sonuç sıfıra sıfır elde var sıfırdır. Bu olsa olsa kitleleri belli dönemlerde harekete geçiren ve yeniden harekete geçmeye hazır hale getiren, bu hareketi hızlandıran ve yavaşlatan toplumsal düzen denilen büyük oyundur. Çin'de kültür devrimi sırasında da aynı rota izlenmiştir; fakat caydırmaya yönelik önemli (1945'te silahları bırakın, 1948'de bir grevi sona erdirmeyi bilmek gerek, 1968'de genel grev ve seçimler, bu kez de Solda Birliğin parçalanması gibi) bir ânın da yaşandığını söylemek gerekir. Bir caydırma, yararsız ve çevrimsel enerjileri yakma makinesi olarak –bunlardan geriye bir şey kalıyor mu?– Komünist Parti'nin tarihsel açıdan ne kadar önemli bir rol oynadığını belirlemek asla mümkün olmayacaktır. Toplumsal artık, başarısız devrim girişimlerinden geriye kalan bir çöp, giderek büyüyen bir dışkı yığını gibidir; sosyalizm tarafından tamamen soyutlaştırılmış bir artıktan, her şeyi kapsayan tepkisiz bir kitleden başka bir şey değildir. Yüzyıldan bu yana sol ideolojinin üstüne oturtulduğu o ünlü toplumsal zaferler olsa olsa giderek büyüyen bu etkisiz kılma sürecine ait evrelere benzetilebilir.

İşin en tuhaf yanı, Komünist Parti ve Marchais'nin sahte bir tavırla "İktidarı tabii ki istiyoruz!" diyen tarihsel korkuluklara benzemeye çalışmalarıdır. Yirmi yıl boyunca kendilerini siyaset alanında kabul ettirebilmek amacıyla

"Hayır iktidara gelmek istemiyoruz!" diye masumiyet çığlıkları atan bu insanlar, tarihin cilvesi olsa gerek, artık iktidara gelmek istemedikleri için eleştirilmeye başlandılar. Bir örgütün kendini küçük düşürmesi konusunda böylesine etkili ve bundan daha kusursuz bir örneğe daha önce asla tanık olunmamıştır. Ne var ki, herkes bu rolü oynayanları içtenlikle alkışlamaktadır; çünkü herkesin görünüşe göre hava atma heveslisi, kibirli, soytarılık yapmayı seven, saçma sapan nedenlerle kendi aralarında didişip duran, şoven, iş bilir tavırlarıyla politik anlamda kendi kendini hadım edip değiştiren –sermayenin yörüngesinde sonsuza dek dönüp durarak asla gerçekleşmeyecek bir devrimin somut görüntüsü olarak algılanan– bu Komünist Parti'ye ihtiyacı var.

Bütün diğer partiler ve bizzat bizler devrimin ortadan kaybolması düşüncesi karşısında içine düştüğümüz şaşkınlık sonucu hiç kuşkusuz içten içe Komünist Parti'yi gözümüzde çok abartıyoruz. Her şeye rağmen bu partinin çağdışı kalmış bir politik döneme ait son önemli kalıntı olduğunu söyleyebiliriz. Zaten gücünü de bu şantaj ve özlem duygusuna borçludur. Artık çok eskilerde kalmış (devletleştirme, ulusal savunma, çalışan kitlelerin refah düzeyi) herhangi bir meselede işi yokuşa sürerek güncel bir zafer kazandığına en keyifli anlarında bile kendini inandıramamıştır. Proletarya diktatörlüğü gibi bir bakış açısının geçerli olduğu bir ortamda Komünist Parti'nin de bir anlamı olabilirdi. Oysa bugün kitlelerin tepkisizliğiyle karşı karşıya ve bu tepkisizlik hiç kuşkusuz yeni bir şiddet biçimi içeriyor. Oysa toplumsal düzenin bu şekilde çözülüp gitmesi, yani toplumsal ve siyasalın böylesine yaygın ve anlaşılmaz bir çözüme benzemesi karşısında pek çokları gibi Komünist Parti'nin de yapabileceği bir şey yok.

Komünist Parti'yi anlamaya çalışmak gerekir; çünkü üstyapı niteliğine sahip teknolojilerde (iktidar da dahil olmak üzere) görülen devrimci gelişmelerle altyapıya dayalı bir ideoloji ve örgütü ayakta tutabilmek çok zordur. Tekelleşme, merkezileşme, programlama, bürokrasi, nük-

leer savunma gibi konulardan söz eden Komünist Parti yumuşatılmış, sakin, ekolojik, özyönetime ve sözleşmeye dayalı değil, insanın çevresiyle ilişki kurmasına dayalı bir toplumsallaşma anlayışının en büyük muhalifi olmayı sürdürmektedir. Pornografi, libido ve şizofreni içeren "psikoloji" ağırlıklı bir topluma karşın, Komünist Parti hâlâ tamamıyla panoptik bir mekâna benzeyen –öyleyse Stalinizmi hedefleyen, fakat Stalinizmin içerdiği politik şiddetten yoksun– yumuşatılmış bir Stalinizme, üzerine giydiği yeni görünümlü eski püskü, abartılı giysilerle modern zamanlara ait bir travesti gibi görünen–akıl hastanesi türünden– kendi içine kapanmış ve örgütsel disipline dayalı bir topluma sahip çıkmaktadır.

Hiç kuşkusuz üstyapısal teknolojiler çağının bizi kendisine doğru sürükleyip götürdüğü değişken ve dokunma duygusuna seslenen, taktik ve halüsinojen özelliklere sahip toplum, altyapısal teknolojiler çağına özgü toplum kadar vahşi olup, tedirgin edici tuhaf simülasyon olgusu karşısında insan, çok açık ve anlaşılır bir kavram olan proletarya diktatörlüğünün yok olup gitmesine üzülmeye başlamaktadır (bu her ne kadar proletaryaya *karşı* uygulanan bir diktatörlük şeklinde olsa bile kavramın sahip olduğu düşsel niteliklere bakıldığında bunun bir önemi kalmamaktadır; tamlayanın muğlaklığına karşın yine de açık seçik bir kavramdır). Günümüzde artık bir despot aracılığıyla vahşi bir diktatörlüğe boyun eğen bir proletarya yoktur –bunun totaliter devlete özgü politik bir meydan okuma ve uygulama olup, insanları yok eden ölüm kampları ve *despotun kendi halkını yok etme düşünün* en uç biçimi olduğu söylenebilir (1945 yılında Hitler Alman halkını ölüme mahkûm etmişti)– geriye kamuoyu araştırmaları ürünü değişken denklemlerden ibaret, kendini eriten bir asit gibi, hiç durmadan sınanan değişken ve sessiz kitlelerden başka bir şey kalmamaktadır. Sınama, kamunun görüşlerini belirleme, temas kurma, talep etme, bilgilendirme –bu, mikroplara özgü bir tür taktik tipi olup

herkesi teker teker pes ettirip toplumsalın, uyumlu bir bütün haline bile gelemeden yok edilmesi demektir. Eskiden toplumsalın bir bütün olarak görülmesini sağlayan şiddet, zorla karşıt bir toplumsal enerjinin ortaya çıkmasına neden oluyordu.

Stalin dönemine özgü şeytani bir yönetim biçimidir bu. Günümüzdeyse yumuşak bir göstergeler sisteminin egemenliği altına girmiş durumdayız.

Giderek her yeri kaplayan bu dokunmatik kültüre direniş, toplumsal düzenin ölümü üzerine oturtulmuş simülasyonun tersine çevrilme olasılığı sorununun yanıtı henüz bulunmamıştır. "Toplumsallığını yitirmiş" bir nebula ve ortaya çıkan için için kaynama süreçleri sorunu henüz çözülememiştir. Oysa Komünist Parti, üstyapı teknolojilerine "kitle niteliğindeki" toplumsal bir düzenin yapay bir şekilde ayakta tutulması ve eski çağlara ait bir "insanları harekete geçirme" ideolojisiyle karşı koymaya çalışırken, her şeyin sandığından çok daha değişken olduğunu ve *Komünist Parti de dahil olmak üzere* denetlenmesi olanaksız bir hızla hareket ettiğini görememektedir; herkes gibi ve kendine rağmen içine girdiği bu taktik hareketlilik sürecinde bundan böyle bir strateji ve keza uzun bir süre önce gözden geçirilerek yeniden kullanıma sunulan gerçek toplumsal ya da tarihsel referanslardan yoksun olmakla birlikte umarsızlık içinde tersini, yani sağlam altyapılara, vazgeçilmesi olanaksız erekliliklere sahip olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Oysa hoşgörü toplumunun gözlükleriyle bakıldığında bu arkaik direniş biçiminin kendisi işlevsel bir korkuluğa benzerken, aynı zamanda kitlelerin dağılıp gitmemesi için de ideolojik bir tapınak görevi yapmaktadır.

Komünist Parti'nin kitleler, ekonomi, politika ve devrim konusundaki fikirleri her zaman dekoratif bir burjuva gerçekçiliği ve solcu bilimsel nesnellikten ibaret kalmış

kültür anlayışı kadar geridir. Figüratif-toplumsal olarak nitelendirilebilecek bir görüşten, başka bir deyişle siyasette resim sanatındaki figüratif gerçekçilik anlayışına eşdeğer bir görüşten yanadır. XVIII. yüzyıldan bu yana biçim, mekân, renk konusunda gerçekleştirilen devrimler politikacılar ve özellikle de misyonları gereği "tarihsel" hakikat, gerçeklik ve akılcılık ilkesine körü körüne takılıp kalmış devrimci politikacılar tarafından görmezden gelinmiştir. Resmedilen nesnenin yapısal çözümlemesi, soyutlamaya (politik mekânın, tarih öznesinin, sınıf referansının yapısal bir çözümlemesine) eşdeğer bir şey düşünmeleri mümkün olmadığı gibi bugüne kadar politika evreninde hiper-gerçekçiliğe, iç içe geçen çoğul temsil edilme oyununa, gerçeğin hiper-simülasyonuna götüren yeni sarmalın eşdeğerlisi olarak gösterilebilecek hiçbir şey yoktur. Harcadıkları tüm enerjinin ve çektikleri bütün söylevlerin bir tür hiper-gerçekçi yükümlülüklere benzediği, yani ortadan kaybolup gitmiş bir gerçekliğin hiper-temsiline dönüşebileceği gibi bir düşünce, bir düşünce kırıntısı acaba politik görüş sahipleri ve siyasetçilerin akıllarının ucundan geçmiş midir?

Bir masa neyse odur, dolayısıyla onu "o haliyle" yeniden canlandırmanın bir anlamı olamaz. Bir meta (her ne kadar Marx onun daha önce sahip olduğu özellikleri yitirdiğini gösterse bile) neyse odur; fakat sahip olduğu kullanım değerinden ya da hiç kuşkusuz hâlâ temsil edildiği mekândan kaynaklanan değişim değerinden söz etmenin de bir anlamı yoktur.

İktidar her zaman neyse odur, fakat iktidarın temsil ettiği şeyden ya da iktidardan "gerçek" bir şeymiş gibi söz etmenin hiçbir anlamı olamaz.

Gerçeğin kendisi neyse odur, fakat onu kafada bu haliyle canlandırmanın ya da yansıtmaya çalışmanın bir anlamı yoktur.

Komünist Parti de gerçek ya da toplumsal gibi neyse hep öyle olmuştur; ama bugün *Komünist Parti'den başka*

bir şey olamamaktadır; başka bir deyişle kendine benzemeye çalışmaktan bitap düşerek hiperleşmiştir.

Aynı süreç (bu bir yas tutma süreci bile değildir, zira yas tutmak için ortada insanı hüzünlendirecek bir olay olması gerekmektedir. Bu süreç aktarım olayındaki gibi duygusal bir boşalmaya yol açabilmektedir; yas tutma olayının içerdiği ölüm *gerçek* bir psikolojik olaydır ve belli bir öykünün parçasıdır), aynı yapısal çözümleme, soyutlama ve hiper-gerçekleştirme süreciyle hiç kuşkusuz görsel yeniden canlandırma ve duygusal algılama alanında da karşılaşılırken politik, ekonomik ve toplumsal çevreler bu olayın farkına bile varmamıştır. Karnı giderek büyüyen bir toplumsal ise uzun zamandan bu yana ölü ya da hiper-gerçek bir toplumsallaşmadan başka bir şey doğuramazken, karnı giderek büyüyen emek de ölü emekten, ölüp gitmiş emek sürecinin insanın yakasını bırakmayan göstergelerinden başka bir şey doğuramamaktadır. Tıpkı cinselliğin, özgürlük göstergelerini her zaman içinde barındıran hiper-gerçekleştirilmiş cinsel model, zevk alma zorunluluğu, sonsuza kadar sürüp gidecek arzuya özgü bir ereklilik ürünü olması gibi.

İster solcu olsun ister sağcı, bugün artık dünya hakkında boğazına kadar politik bir gerçekçiliğe batmış söylevler döneminden çok uzaklardayız. Bu gerçekçi körlük belki de yalnızca "politikacılar sınıfıyla" sınırlıdır; zira yalnızca onlar siyasete ve siyasi temsil denilen şeye inanmaktadırlar; tıpkı reklama yalnızca reklamcıların inanması gibi.

Toplumsal denilen, toplumsal adı altında zihinde canlandırılan şey ile politika denilen, politika adı altında tasavvur edilen şey yalnızca çok küçük bir azınlığın ilgisini çekmektedir. Toplumsalı zaman ve mekân konusunda yaptığımız gibi bir tür başlangıç koşulu, her şeyi kapsayan bir oldu bitti, *a priori* aşkın veri olarak kabul etmek yerine (ancak o günden bu yana zaman ve mekân görece birer koda dönüşürken, toplumsalın başına asla böyle bir şey gelmemiş, tam tersine doğal kanıt görünümünü

güçlendirmiş, yani her şey toplumsallaştırıldığından ana karnındaki plasenta gibi bizi her konuda beslemiş, hatta sosyalizm onu ideal bir gelecek olarak kabul ederek onurlandırmıştır; bugün herkes dur durak bilmeden sosyolojik düşünce üretiyor, toplumsala özgü aksiyom hiç sorgulanmadan olayların akışındaki en ufak değişiklikler, en küçük toplumsal ayrıntılar mercek altına alınıyor), böyle bir şey yapmak yerine toplumsalı kim üretti, bu toplumsal edebiyatını kim üretti, bu kodu kim oluşturdu, bu evrensel simülasyonu kim tahrik edip harekete geçirdi diye sormak gerekir. Bunun kökeninde teknik, akılcılık yanlısı, hümanist belli bir kültürel entelijansiya olup, bu sayede geriye kalan her şeyi bir evrensel (belki de tek) kavram aracılığıyla düşünme ve sınırlandırma olanağı bulmuştur. Bu kavram kendine yavaş yavaş sessiz yığınlar gibi toplumsalın özünü su yüzüne çıkaran, bitip tükenmek bilmeyen enerjisini çevreye yayan devasa bir referans bulmuştur. Oysa çoğu kez bu ünlü yığınlar ya da bireylerin bir toplum gibi, yani toplumsal ve toplumsal hakkında çekilen söylevlerin üretildiği bu üçboyutlu, akılcı, panoptik mekânda yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmamaktadır.

Yazmayı bilmeyen toplumlar olduğu gibi toplumsal bir özelliğe sahip olmayan toplumlar da var. Bu durumun saçma sapan bir şeye benzemesi için onu açıklamak amacıyla başvurulan terimlerin de saçma sapan şeyler olması gerekir. Bunlar birer toplum olarak adlandırılamıyorsa nasıl adlandırılıyor? Gruplar, etniler, kategoriler olarak mı adlandırılıyor? Başka bir deyişle onları adlandırmak için aynı terminolojiye mi başvuruluyor? Burada varsayım ve çekilen söylev arasında onarılması imkânsız bir dengesizlik var. İnsan başka "toplumlarla" karşılaştırma yapmadan şu anda ve burada (toplumsalın genel niteliği ve diğerlerinden farksız olduğunu somut bir şekilde göstermesi gereken) "kitlelerde" toplumsal olmayan, toplumsal ötesi ya da toplumsal dışı ne gibi özellikler olduğu, bu düzeyde neler olup bittiğini söyleyebilir mi? Bu saçmalık,

bu isimlendirilmesi olanaksız kalıntı açıklanabilir mi? Burada söz konusu olan anarşi, asosyallik, toplumsallığa bir son vermek gibi şeyler değil; bir kod ve *a priori* hegemonyacı bir sistem olarak toplumsal *ilişki* ve *kararlılığa* karşı hissedilen derin, kökten duyarsızlıktır. Burada söz konusu olan şey toplumsaldan kaynaklanan dil sürçmeleri, yol açtığı delikler ve kazalar olmadığı gibi ona karşı kişisel tuhaflıklarıyla (deliler, uyuşturucu bağımlıları, eşcinseller) direnenler de değildir; bunlar aslında toplumsala özgü pilot kategoriler olup günün birinde dört bir yana dağılıp gitmiş bir toplumsal kavramı içindeki yerlerini alacaklardır–. Biz burada bir kalıntıya, bir artığa, istisnai bir şeye benzemeyen, fakat kitlesel, sıradan ve belirsiz, toplumsaldan daha güçlü olmakla birlikte onun sınırlarının ötesine geçmeyen, yasa ve ilkelere aldırmayan bir şeyden söz ediyoruz. Kitleler temsil edilemez, çünkü toplumsal olan ve siyaset, temsiliyet ve yasama alanlarına aittir. Bu edilgin sayılamayacak kitlesel duyarsızlık, çok iyi bir güdümleyici olan tepkisizliğe dayalı meydan okuma hakkında ne biliyoruz? Kitle denilen şeye bir anlam kazandıran toplumsal, hiç anlama sahip oldu mu acaba?

Ocak-Nisan 1978

Defnedilmiş Bir Sol İçin Törensi Dans

GEORGES MARCHAIS NELERE GÜLÜYOR?

30 Ocak

Tüm diğerleri bu kadar mutsuzken nasıl oluyor da o muzaffer bir yüz ifadesine, inanılmaz küstahlıktaki bakışlara sahip olabiliyor? Böyle bir sevincin kökeninde olsa olsa seçimlerin kazanılacağı konusunda kararlılık göstergeleri sunup da kaybetmekten emin olmanın verdiği tuhaf bir heyecan olabilir. Böyle bir şey olsa olsa iktidarı istemediği halde iktidara getirilmemekten duyulan ve bu reddedilmeden yararlanarak muhalif güç olma pozisyonunu korumaya çalışan birine ait kötücül bir sevincin ifadesi olabilir. Bu güdümlediğiniz rakiplerin kendilerine rağmen sizin amaçlarınızı gerçekleştirebilmek amacıyla çalışmalarını sağlamaktan duyulan bir sevinç olabilir. Bu oluşturduğu yapay gettoya çekilerek alaycı, ama sözcüğün gerçek anlamında hissedilip, kendini için için gülme şeklinde gösteren bir sevinç olabilir; zira olabilecek en sefil siyaset anlayışı ve her türlü irade ya da siyasi stratejiden kesin bir vazgeçişin ürünü olan bu sevinç gücünü de zaten bu ters yönlü güdümlemeden almaktadır. Bu parti, sahip olduğu tüm enerjileri kendisini iktidara taşıyabilecek potansiyel bir çoğunluğu bu kararından vazgeçirmek amacıyla bir araya getiren büyüleyici bir örnektir. Proletaryanın ünlü tarihsel düsturu "bir sınıf olarak kendi kendini yadsıma olayı" asla gerçekleşmemiştir; çünkü "sınıf" kavramı ve gerçekliği, proletarya kendi kendini yadsımaya fırsat bu-

lamadan buharlaşıp uçtuğundan devrimin çıkmaz ayın son perşembesine ertelenmesine karşın Komünist Parti politik bir aygıt olarak bundan böyle kendi bünyesinden başka bir yerde iktidar sorumluluğunu üstlenmeyerek kendi içinde gerçek bir devrim yapmıştır. Sahip olduğu tüm enerjileri bir daha asla peşinden sürükleyemeyeceği potansiyel bir gücün elde edilmesi ve daha da güçlendirilmesi için harcadığından partide işlerin yürütülmesi için gereken asgari, homeostatik miktarda iktidardan fazlasını salgılayamaz hale gelmiştir. Amaçlarla ilgisi olmayan araçlar giderek karmaşıklaşmış, parti örgütü abartılı bir şekilde genişleyip büyümüş, hedeflenen amaçlar ve siyasi irade giderek önemini yitirmiştir. Bütün bunlar esasen ekolojik bir uygulamaya benzemektedir. Komünist Parti tasarruf etmeye, tutumlu olmaya, kendi ayakları üstünde durmaya çalışan bir partidir. Farkında bile olmadan, 'artık bir anlamı kalmamış ya da çok az anlama sahip bir iktidardan nasıl kaçılır?'; 'nadir bulunan ve ortadan kaybolmaya yüz tutmuş bir kaynak nasıl saf dışı edilir?'; 'asgari harcama, yatırım yapılıp, risk alınarak, belli bir süreliğine nasıl siyaset yapılır?' gibi soruları yanıtlamıştır; biraz daha zorlarsak, 'insanları siyasal iktidar arzusuna sahip olunduğuna inandırmanın yolu nedir?', 'sahip olunan gerçeklik ilkesine zarar vermeden siyaset evreninde meydan okumadan kaçmanın yolu nedir?' gibi soruları yanıtladığı da söylenebilir. Başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da genç kuşak, artıklarla yetinmeye ve yok olup (hammadde alanındaki gibi siyaset alanının da tükenmesi) gidenlerin neden olduğu boşlukları doldurmaya mahkûm edilmiştir!

Komünist Parti de zaten bu noktadan hareketle gelişme göstermekte ve gençleri kendi yanına çekmektedir. Komünist Parti politika alanında *açıkta kalanları* bünyesine kabul eden bir örgüte benzetilebilir. Belli bir şekilde yönlendirilmiş bir siyaset anlayışını yaymaya çalışan, depresyon ve melankoliye iyi gelen bir parti olarak, tarihin kendilerini şımartmak niyetinde olmadığı insanlar açısın-

dan, toplumsal ışıltılar yayan bir sığınağa benzemektedir. Tıpkı ulusal iş bulma kurumunun işsizlikle ilgilenmesi gibi, Komünist Parti de politika alanındaki işsizliği azaltmaya çalışmaktadır. Bu yüzden de kolay kolay yok olup gideceğe benzememektedir; çünkü tüm göstergeler gelecekte siyasi yetimler sayısında çok artış olacağına işaret etmektedir. Komünist Parti'nin bol zamanı vardır; çünkü gücünü bu sevgisizlikten, soğukluktan almaktadır. Sermayenin üretici güçleri etkisiz hale getirmek amacıyla bir kenarda beklettiği "işsizler ordusu" gibi, Komünist Parti de bu tepkisizlik sürecini ve bu siyasi tepkisizliği sürdürmek zorundadır.

Komünist Parti savaşı cephede kazanmış görünmektedir. Bununla birlikte politikleşmiş bir toplumu tuzağa düşürme girişiminin başarısızlığa uğrayıp uğramayacağını ve Mart ayındaki seçimlerde Komünist Parti'nin tüm umarsız çabalarına karşın solun zafer kazanması gibi hiç beklenmedik bir sonuçla karşılaşıp karşılaşmayacağımızı kim söyleyebilir? Bir tür gizli ironi, solun çoğunluğu kesinlikle arkasına alacağını göstermektedir. Kitlelerin oynayacağı bu tarih-ötesi ironik oyun sol partileri *kendilerine rağmen* iktidara taşıyacaktır.

Bugüne kadar hep sağa yardımcı olmuş nesnel bir yasa (tarihle birlikte harekete geçmiş bir tür makine), bir tepkisizlik yasası acaba bundan böyle sola hizmet edecek midir? Bu tepkisizlik yasası kendini sosyalizme doğru gerileme şeklinde gösterecektir. Sol anlamı kalmamış bir siyaset alanının bir parçası haline gelecek ve mevcut politik boşluğu toplumsal ve toplumsalı yönetme denilen etkili bir tekdüzelikle dolduracaktır. Hannah Arendt'in deyişiyle, "siyasetin ihmal edilme sürecini" yönetmekten başka bir işe yaramayacak ve her zamanki gibi, iktidara gelerek, yapılacak fedakârlıkların (bu konuda Dalay Lama ve İtalyan Genel İşçi Konfederasyonu'nun yaptığı açıklamalara

bakılabilir) sorumluluğunu üstlenmekten başka bir şey yapmayacaktır.

İnsanın aklına bile gelemeyecek bir varsayım varsa o da Komünist Parti'nin bütün bunları *bilinçli bir şekilde* reddetmesidir; bu konuda kendimizi kandırmanın bir âlemi yok.

İnsanı tahrik eden bir varsayım da şu kitlelerin, birlikteliği sonlandırmalarına karşın oylarını verecekleri sol partilere ve Komünist Parti'ye yönelik gösterdikleri bir tür meydan okuma biçimidir. Pokerde olduğu gibi yalnızca karşısındakinin elini görmek için, yani karşılığında belki de gerçek anlamda hiçbir beklentiye sahip olmadan, yalnızca çok uzun bir zamandan bu yana tekrarladıkları bir tür vaadi artık yerine getirmek amacıyla kitleler hiç acımadan solda birliğe oy verebilirler. Siyasi örgütlerin kötü niyetlerine karşın taban kendinden hiç beklenmedik bir şekilde, içinden çıkılması olanaksız bir tarihsel özlem duygusu ve olası sonuçlar konusunda önceden hayale kapılmalarını engelleyecek bir yaklaşımla partileri bu oyunu oynamaya, belki de bir felakete sürüklemeye çalışabilir. Ne olursa olsun sol tarafından yazılan senaryo hayata *geçirilmelidir*. İster bir gösteriye tanıklık etmek, ister onur, prestij ya da gülmek amacıyla olsun bu gidip görülmesi gereken bir şeydir.

Tüm toplumsal "sınıflar" ideolojik açıdan istemeseler bile solun tutulduğu bu şiddetli kaşınma rahatsızlığına yakalanmıştır. Sağın iktidar adlı yükten kurtulmasının dışında (oysa sağ de Gaulle'ün 1969 referandumunda yaptığı gibi kendi ölümünü aynı zekice yönteme başvurarak ve sahneye koyarak gerçekleştirmeye hazır değil gibiydi) herkes bu beklenmedik olayın gerçekleşmesini arzulamaktadır; çünkü bu siyaset evreninde üretilen *zorunlu* bir kombinatuvardır. Bu gerçekten de bir seçenek sorunu değildir; başka bir deyişle istatistiklerin meydan okumasına gözü karartıp meydan okumayla karşılık vermek gerekmektedir; çünkü (% 53'ü oluşturan) kitleler yapılan

yoklamalarda muhatap olarak alındıklarından politikacıların istatistiklerle alay etmelerini engelleyecek ve haklı çıkmalarına izin vermeyecektir. Öyleyse sol da, istatistiklerin oluşturduğu rastlantısal bir güce benzeyen kitlelerin gücü karşısında boyun eğmekten başka bir seçeneğe sahip değildir.

5 Şubat

Zaten Komünist Parti de bu yüzden umarsızca istatistiklere başvurmakta, yani iktidar sürecine oyların % 25'ini alma koşuluyla katılacağını söylemektedir. Bu gerçeküstücü ültimatomun muhatabı kimdir? Diğer partiler mi? Diğer partiler isteseler bile aldıkları oyları hiçbir şekilde Komünist Parti'ye veremez. Bu meydan okumanın muhatabı anonim seçmen kitlesi, sessiz yığınlar mıdır? "Solun iktidara geçmesini istiyorsanız önce istatistik bir mucize yaratmalısınız" denilmektedir. Öyleyse bu kitleleri muhatap alan bir meydan okumadır, başka bir deyişle çıta yüksek tutularak kitlelerin ulaşması engellenmeye çalışılmaktadır (aslında bu meydan okuma Komünist Parti'nin ürünü olup bizzat yandaşı olan "kitleleri" muhatap almakta ve onlara 'söylediklerime kulak asmayın, gidin başka partilere oy verin ve onların sizi yasadışı denilebilecek bir şekilde temsil etmelerini sağlayın' anlamına gelmektedir).

Yüksek tutulan çıtanın aşılması durumunda bile Komünist Parti yine yan çizmeye çalışacaktır; çünkü iktidar sınavından geçmeme konusunda kararlıdır. İstediği tek şey arkasındaki desteği artırıp ideolojik şantaj yapma konusunda güçlenmek, yani iktidarı zorla ele geçirip, bizi uzaklaştırdılar diyebilmektir. Bu onun açısından bakıldığında, haksız yere haklarından mahrum edilmiş ideal sayılabilecek bir muhalefet partisi *–görkemli bir içerleme–* tutumudur. Yaptığı şantajın başarılı olabilmesi için partinin iktidardan uzak tutulmaya devam edilmesi gerekmektedir. Komünist Parti'nin tüm stratejisi bu basit denklem üstüne kurulmuştur. Oysa hiç beklenmedik bir meydan

okuma biçimiyle bu oyun bozulabilir. 'İktidarı mı istiyorsunuz, alın size iktidar' diyen kitleler, büyük kayıplara rağmen zafer kazanan Pirus gibi, partilerin akıl yürütme biçimlerini sonuna kadar sürdürmeye ve tüm temsiliyet sistemini intihara benzeyen bir takla atmaya zorlayarak onların zafer kazanmalarını sağlayabilirler.

Tüm partilerin, tüm siyasi güçlerin –artık yalnızca soldan ibaret değiller, çünkü bu çok kolay olurdu– siyaset ötesi bir gösteri ve oyun zorunluluğu uğruna ve hiçbirinin artık denetleyemediği kışkırtıcı bir tepkisizlik adına kitleler tarafından yarı yolda bırakıldıkları görülmektedir.

Komünist Parti programlama ve aşırı programlama yöntemiyle yakasını iktidar denilen beladan sıyırabileceğini umuyordu. Oysa programları kaale almayan, aslında çelişkiler ve ince hesapları önemsemeyen kitleler onları yine de iktidara geçirecek gibi görünmektedir. Komünist Parti iktidar *karşıtı* bir program yapmışken, kitleler *programsız* bir iktidar istemektedir. Bu kolay kolay tanık olunamayacak bir tersine çevirme oyunudur.

Sosyalist Parti'nin de içinde bulunduğu durum daha iyi değildir; zira o da belli bir programı hayata geçirmek amacıyla iktidara sahip olmak istemektedir. Binlerce sosyalist entelektüel şu anda, tam bir *gerçekçi* politika üretme yanılsaması içinde 1978 Martına yönelik, nükleer tehlike tehdidiyle kandırma, Lomé anlaşmalarıyla başlatılan Brüksel müzakerelerinin sürdürülmesi ve yaz öncesi Cenevre'de toplanacak Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı Örgütü'ne karşı takınılacak tavra kadar akıllarına gelen tüm *çözümleri* üretmektedirler. Baştan ayağa idealist ve saf olan sosyalistler iktidarın somut ve cesaret isteyen kararlardan oluştuğunu sanmaları yetmiyormuş gibi programa dayalı bu iyi niyetlilikle kendilerini bundan böyle Allende gibi intihara mahkûm ettikleri söylenebilir. Mitterand her zaman intihara eğilimli bir yüz ifadesine sahip olmuştur (Giscard'ınki ise kafası giyotinle kesilmiş ayrıcalıklı bir yüz ifadesinden başka bir

şeye benzememektedir). Ne olursa olsun Sosyalist Parti eninde sonunda kendini ters yönde ilerlerken bulacaktır; zira kitleler onu bir program sunduğu için değil, *iktidarda görmek istedikleri için* seçecektir.

Herkesin herkesi yanlış anladığı bir seçim ortamına özgü çekiciliğin nedeni de budur. Belli bir programı hayata geçirmeye çalışmaktan başka bir şey yapmayan tüm mevcut güçlerin elinden paçayı sıyıran siyasi iktidar, artık gösterileşmiş bir iktidara dönüşmüş olup, yerinde duramayan ve istatistiklerden ibaret kitleler de bugünlerde bundan başka bir iktidar biçimine izin vermemektedir. Zira bu konuda hayal kurmanın bir anlamı yoktur; kitleler bir sonraki seçimlerde sağı yeniden iktidara getireceklerdir; fakat bu *o kadar önemsenecek bir şey değildir*. Kısacası, kitleler toplumsal bir değişim değil gösteri, gösterge istemektedir. Kitleler *güzel* bir program dinlemek değil *güzel* bir gösteri izlemek istemektedir.

Kitleler "temsil edilmek" istemiyor. Sahnelenen bir oyuna tanık olmak istiyorlar. (Kendi kendilerini bile "temsil etmekten" hoşlanmıyorlar; kendi kendini yönetmek denilen şey artık onları heyecanlandırmıyor). Her tür temsiliyet biçiminden bıkmışlar. Onlar sahneye konulmuş gösteriyi tadını çıkara çıkara izlemek istiyor. Tüm temsilciler (partiler, sendikalar) siyasetten kaçabilmek amacıyla "kitlelerin toplumsallık gereksiniminden" yararlanmaya çalışıyor (bu konuda haklılar; zira bir toplumun yönetilmesi için *toplumsala* gerek var). Komünist Parti'nin korkaklığını bir yana bırakacak olursak artık varlığından söz edilemeyecek ya da temsiliyet konusunda bir tuzağa benzeyen *siyasi* iktidara duyduğu güvensizliğe karşı toplumsalın "yerel" düzeydeki gündelik yönetimine güvenme konusunda tamamen haklı olduğu söylenebilir. Oysa kitleler onunla aynı fikirde değil, zira onlar kaba güldürü düzeyinde bile olsa siyasi gösteriyi akılcı bir toplumsal yönetimine yeğlemekte.

Belki de artık toplumsal denilen şeyden bıkmışlardır.

Kitleler kendi adlarına ortaya atılıp, sırtlarına yüklenmiş bu tarihsel deneyimden belki de hiç hoşlanmadılar. Belki de kitleler olarak görülmek ve tarihsel sorumluluklara boyun eğmek istemiyorlar. Belki de gerçek, akılcı, somut olan her şeyden ve yine kendileriyle, özellikle de kendileriyle ilgili "nesnel" sorunlardan söz edilmesinden bıkıp usandılar. Kitleler belki de siyasetin sona erdiğini gösteren bu barok tiyatro gösterisinin, ünlü özdeyişe göre "kendi kendini yadsıyan" politikacılar sınıfının anti-tiyatro olayında olduğu gibi sokağa inerek kitlelere yağ çekmelerinin, çöpçüleri Elysée Sarayı'na davet etmelerinin, kendini Elysée Sarayı'na davet ettirerek demagojik açıdan daha aşağıda kalmamaya çalışmanın manasız çekiciliğinden hoşlanıyorlardır. Belki de bütün bunlara tanık olmayı o çok iyi bildikleri sırtlarına yıkılmış toplumsal bir deneyime sahip olmaya yeğliyorlardır.

Kitleler kendilerine temsiliyet, iktidar, sorumluluk gibi şeylerin kaktırılmasına izin vermeyecek kadar zekidir. Uzun bir tarihsel süreç sonunda çürümüş, yıpranmış tüm değerleri yadsımakta ve bunları kabul etmeleri durumunda hesabını vermeyi sürdüreceklerini biliyorlar. Oysa bütün bunları "temsilcilerinin" sırtına yıkmış olmaktan hoşnutlar. Bu konuda kadınların kurnazlık taktiklerinden yararlanmışlar. Kadınlar aldatılmışmış. Aman ne komik! Kadınlar iktidarı *başlarından savdılar*, çünkü irade, sorumluluk, iktidar çok çılgınca ve tehlikeli, günümüzdeyse önemsenmeye değmeyecek bir şeydir. Bunlar tanrıların insanları yok etmek amacıyla gönderdikleri şeylerdir. En eski mitolojik ve tarihsel çağlardan beri kitleler her zaman bir tür gizli ironi yöntemiyle kahramanların bilerek ve isteyerek kefaret ödeyen kurbanlar olmasına izin verip, onların ölümünü izlemenin tadını çıkarmıştır. Bugün de değişen bir şey yok ve siyaset denilen satranç tahtasında görülen tuhaf çöküşte bu bürlesk komediyi andıran bir şeyler var. Başka bir deyişle kitleler artık iktidarı istemeyenleri iktidar olmaya ya da artık iktidardan geriye ne

kaldıysa ona mahkûm etmektedir. Bu rastlantı sonucu bir araya gelen çoğunlukların sahip olduğu sessiz ve ironik bir güçtür. Çok uzun bir süreden bu yana toplumsala benzetilmeye çalışılmış bu kitleler günümüzde siyaset ya da siyasetten geriye kalan ne varsa onu elinde tutan siyasetçiler sınıfına uyup uymayacağına bakmak istiyorlar. Kendini savunanlara ve görünüşe göre kendi çıkarlarına ters bir davranış biçimini benimseyen sessiz çoğunluk sola doğru kayarak hiç kuşkusuz ne yaşam kalitesi ne gereksinimlerinin karşılanması ne de "toplumsallaşma hakkıyla" hiçbir ilişkisi olmayan belirsiz bir amaca hizmet etmektedir.

Nietzsche "Kadın bir kadına benzedikçe hiçbir hakka sahip olmak istememektedir" diyordu. Kitle de bir kitleye benzedikçe her türlü temsiliyete karşı çıkmaktadır. Ortaya havada süzülen sessiz yığınlar çıkmaktadır.

20 Şubat

Kısaca sol herhalde seçimleri kazanamayacak. Komünist Parti ikinci tura katılmaktan vazgeçmeyecek. İnsanları kandırabilmek ve başarısız olabilmek için işi o noktaya vardıracak. Hiçbir şey onun durup batmasını engelleyemeyecek. Hiç kuşkusuz kitleleri ve solu, şu ilahi, sırra kadem basmış solu iş başında görmek ve sınamak gibi karanlık (belki de ironik) emeller beslemelerini engellemeyi başaracak. Fakat bu, kitlelerin siyasi iradelerini etkisiz hale getirmeye kararlı parti adlı örgüt ve kitlelerin parti örgütlerini siyaset denilen oyunu oynamaya zorlamak gibi (bu konuda hayale kapılmayalım; zira partiler kazanmaya zorlandıkları zaman bile gerek programlama gerekse bürokratik açıdan iktidarın getirdiği risklerden kaçıp sıyrılmalarını sağlayacak yeterince araca sahiptir) ölümcül bir oyun şeklinde cereyan edecek. Sonuçta örgütlerin yaptıkları son bir hainlik ve düzenbazlık sayesinde kitleler yenilgiye uğrayacak (öyleyse tarihte kitlelerin her zaman öpülmesi olarak adlandırılan ilkede bir istisna olmayacak).

Son bir ayrıntı, Komünist Parti'nin kendi yandaş kitlelerinin çağrısına umarsızca direnmesinin nedeni bu iradenin kendisini felakete sürükleyeceğini sezmesi olabilir. Kitleler Komünist Parti'ye bu oyunu oynatmak ve kaybettirmek istiyor. Bunun nedeni olaya tanık olmak, bu gösteriyi kaçırmamak, tarihin sona erişini görmek, çok uzun bir zamandan bu yana herkesi rahatsız eden şu rehin alınmış ve bir süre sonra gerçekleşmesine gerek kalmadan çağdışı bir şeye dönüşecek devrimden kurtulmaktır. Siyasetin yavaş yavaş etkisizleştirilmesine, olayların akışında beklenmedik şiddette bir felaketle, ateşten gömleği andıran bir değişimle karşılık verilmeye çalışılmaktadır. Yavaş yavaş gelen bir ölüme karşı, ani bir ölüm düşüncesiyle karşı çıkılmaktadır.

5 Mart

Komünist Parti'nin caydırma stratejisinde yeni bir sayfa açılmaktadır. Seçimlerin ikinci aşamasına katılmamanın felaket türünden bir psikolojik sonuç doğuracağını hesaplayan Komünist Parti doğrudan sağa özgü bir propaganda olan komünist korkuluk gibi başka bir çözüm yolu bulmuştur. Önceden oyların % 25'ini alamadığı takdirde (istatistik şantaj) iktidara geçmeyi reddedeceğini söylerken, şimdi bir U dönüşü yapıp, yırtıcı bir tavırla iktidardan kendisine düşen payı ister numarası yapmaktadır. Bu pay bakanlıkların sayısıyla *doğru orantılı* olmalıymış. Bu da herkesi korkutmaktan başka bir işe yaramayacak; temelsiz, solu başarısızlığa sürüklemekten başka bir amacı olmayan iyi hazırlanmış, yersiz ve tutarsız bir taleptir. Bu taktik hiç kuşkusuz daha etkili olacaktır. Solda birliğin bozulması, yapılan araştırmaların sonuçlarında bir değişikliğe yol açmadığından geriye Komünist Parti'nin başvurabileceği tek silah kalmaktadır, o da anti-komünizmi yeniden canlandırmak, yani sağın bile artık kitleleri inandırmakta zorlandığı dişlerin arasına yerleştirilmiş bıçak imgesine başvurmaktır. Komünist Parti yavaş yavaş ba-

şarısız sağın yerini alarak kendini iktidara götürecek yolu kendi kapatmaya çalışıyor gibidir.

Peki neden bu şekilde davranmaktadır? Bunun bir açıklaması var mıdır? Caydırma süreci konusunda neden böylesine kararlı bir tavır sergilemektedir? Hangi meşum irade, hangi gizli stratejiye boyun eğmektedir? Onu bu konuda sorguya çekmeyin, zira verecek bir yanıtı yok. Bu konuda olsa olsa hemen her alanda devrimden vazgeçirme, hayatta kalma ve diğer her konuda SSCB'nin yirmi yıldan bu yana (Küba'dan bu yana SSCB yeryüzündeki *tüm* tarihsel devrim hareketlerine bir son vermiştir) güttüğü caydırma stratejisinin aynısını gütmektedir; kısa bir süreden bu yana Çin de aynı stratejiye başvurmaktadır. Her türlü stratejiden vazgeçme ve devrimci güçlerin entropik[1] bir şekilde yönetilmesinin belli bir mantığı vardır. Bunun adı ricat ve ölüm mantığıdır.

20 Mart

Sol seçimleri gerçekten de kaybetti, fakat komünistlerin meclisteki koltuk sayısı arttı. Bu seçimler sırasında açıkça sağın kazanmasına hizmet etmelerine karşın birkaç koltuğa daha sahip oldular ve boş bırakılmış bir alanı belli bir ölçüde işgal etmelerine karşın, orayı ele geçirmeden çekip gittiler.

İşin aslı şu ki, durum İtalya'dan farklı değildir. Orada da olayların akışındaki beklenmedik değişim Komünist Parti'yi "biraz daha ileri" taşımıştır; fakat istikamet iktidar değildir! Zira İtalyan Komünist Partisi, Hıristiyan Demokratların bir karşılık beklemeden kendisine uygun gördüğü teknokratik ve yönetimsel strapontene[2] razı olmuştur. Komünist Parti karşı konulamaz bir şekilde iktidara doğru yürümemektedir, olsa olsa geri çekilen ve büyüleyiciliğini

[1] Entropi: Giderek düzensizleşme, belirsizleşme —*çev. notu.*

[2] Straponten: Eski model otomobillerde, otobüslerde, tiyatro vb. yerlerde bulunan kısa, katlanabilen ilave koltuk —*ed. notu.*

yitirmiş siyaset dünyasında kalan boşluğu doldurduğu söylenebilir. Bu yavaş gelişmenin nedeni sivil ve politik toplumun sıradanlaştırılması ve içinin boşaltılmasıdır. Bugün dünyayı bir arada tutan özün ne olduğunu bilemiyoruz; ama Komünist Parti'nin dünyayı bu özden arındırma konusundaki en büyük şirket olduğundan eminiz. Daha geniş kitleleri etkilemek amacıyla gerek duyduğu işlevsel budalalığı böylesine büyük bir enerji harcayarak, yaygınlaştırdığı için yazıklar olsun ona! Toplumsalın bünyesindeki kanserli organizmanın varlığını sürdürmek adına politik bir zorunluluğun son izlerini yok ettiği için yazıklar olsun ona! Marchais'nin gülünç suratı aptallığın, enayiliğin ve ölüm içtepisinin daniskasıdır. O, yapmacık bir yüz ifadesi taşıyan, bürlesk bir demagojinin kendisine abartılı çizgiler kazandırdığı ve görünüşe göre herkesin kabul edip, geleceğin toplumuna bir tür hazırlık aşaması gibi gördüğü bayağılaşma tehdidi savuran bir surattır.

Komünist Parti tarihsel bir uzlaşmanın kutsanmasını istemekte; başka bir deyişle tüm tarihin bir uzlaşmayla sona ermesi için gerçekten de bütün sistemin, olayların akışında beklenmedik şiddette bir değişim yaşanmadan, yavaş yavaş ve ölçülüp biçilmiş bir hırs duygusuyla kendi sonuna doğru ilerlemesi gerekmektedir.

Tarih ve siyaset uzlaşmak yerine bambaşka bir şekilde de sona erebilirdi. Örneğin şiddet yüklü ve dönüştürücü güce sahip bir hiper-olaya, öngörülmesi olanaksız sonuçlar doğuracak bir için için kaynamaya benzeyebilirdi. Kesinlikle devrim olarak adlandırılabilecek büzülmeler, çürümeler, çöküşler vardır. Bizimki gibi temsile dayalı, siyasi ve tarihsel büyük sistemlerin, bizzat gerçeklik ve toplumsallaşma ilkesinin çöküşü ani, derin, büyük bir toplumsal ve siyasi felakete yol açabilirdi.

Oysa Komünist Parti, sistemin ani bir darbe alarak yok olup gitmesini engellemeye çalışmaktadır. İşi dengelemekten öteye götüren bir fren vazifesi görmektedir. Komünist Parti sağla bir tarihsel uzlaşma (sağın bir önemi yoktur)

değil, bizzat tarihsel uzlaşmanın kendisi olmak istemektedir. Tarihin sona ermesini engellemeye çalışmaktadır; tıpkı din ya da ardıllarının Tanrı'nın ölümü adlı darbeyi savuşturup, sonuçlarını homeopatik dozlarda damıtarak vermesi gibi. İtalyanlar tarihi uzlaşmayla birlikte en azından Kızıl Tugayları oluşturmuşlardı. Bu, uzlaşmaların yavaş yavaş kokuşmasının yol açtığı şiddet yüklü bir panzehirdir. Sonuç? İtalya belki de şiddete boyun eğerek, teatral, ironik, gülünç ve yaratıcı bir şekilde ayrışacak tek toplumdur. Bizim böyle bir şey yapabilmemiz çok zor.

LOUIS ALTHUSSER NEDEN YAZIYOR?

Biz Georges Marchais'nin nelere güldüğünü sorgularken, Althusser Komünist Parti'de neye son verilmesi gerektiğini sorgulamaktadır[3]. Son verilmesi gereken bir şey varsa o da basitçe son elli yıldan bu yana sürüp gelen ve parti yıllıklarında ritüel bir şekilde yazılıp söylenen şeydir. Bu şeyin amacı partinin yeniden şeffaflaştırılması, (asla tarihsel bir nitelik arz etmemiş) taban ile merkez arasında diyalektik bir ilişki sağlanması, teori ve pratik arasında (kendisi felsefi bir nitelik taşımamış) diyalektik bir ilişki kurulmasıdır. Yeni bir şey yoktur, başka bir deyişle anti-Stalinist büyülü sözler Stalinist parti örgütünden daha da yanıltıcıdır.

Bu konuda elde edilen başarı derhal önemli bir olay olarak kabul edildi ve herkes bu hakikati yansıtan sözlerden çok hoşlandı. Fakat bundan asıl çok hoşlanması gereken Komünist Parti hoşlanmadı; zira bu olayda tarihsel olarak nitelendirilebilecek bir yan varsa o da suçlayıcı konumundaki Althusser ile suçlanan Komünist Parti arasında insanı ürküten türden bir suç ortaklığı ve ardından tanık olunan kusursuz aldatmacadır.

Oysa yapılması gereken tek şey Fransız Komünist

[3] Bkz. 25, 26, 27 ve 27 Nisan 1978 tarihli *Le Monde* gazetesi.

Partisi'ni kurtarmaktır. Tüm siyaset dünyası hatta tüm Fransız halkı bu kesin talimata uymalıdır. Siyasetin ve toplumsalın hâlâ var olduğunu kanıtlayabilecek, dolayısıyla kitleleri bu iki ölü yıldız çevresinde döndürmeyi başarabilecek tek güçlü yapı olan Komünist Parti'nin kurtarılması ve diriltilmesi gerekmektedir. Bu parti uzun bir süreden bu yana kesinlikle iktidar ve düzeni yıkma özelliğini yitirmiştir; fakat herkesin partinin böyle bir güce sahip olduğunu düşünmeye ve düşlemeye (zaten gücünü buna borçludur) ihtiyacı vardır; aksi takdirde herkes siyasi düzenden soğuyup, kopacaktır. Toplumsalla birlikte toplumsal düzen, kısaca toplumsal, ani bir simülasyona son verme yöntemiyle yok olup gidecektir. Oysa Komünist Parti simülasyon yöntemiyle bile olsa siyasi ve toplumsal bir çözüm sunabilecek son güvenilir örgüttür. İşte bu yüzden bütün siyasi yelpazede hiç kimse varlığı, güvenilirliği, yasallığı konusunda tek bir söz dahi edememektedir.

Son seçimler sırasında Komünist Parti görevini layıkıyla yerine getirmiştir. Bir kez daha iktidarsız, geçmişe özlem duyan ve havanda su döven bir sol muhalefeti tarihsel anlamda geri iterek durdururken, diğer yandan hâlâ görevi devralma yeteneğine sahip olduğunu göstermeye çalışıp, sol iktidarın hâlâ *sanal düzeyde gerçekleşme* olasılığını sürdüreyim derken sağ iktidarın gerçekliğini sürdürmesine hizmet etmekte ve politikacılar sınıfının tamamına, siyasi gerçeklik ve çok önemli bir şey olan siyasetin radikal bir şekilde sona ermesinden önce, bir beş ya da on yıllığına seçilme olanağı tanımaktadır. Orantıları gözden kaçırmadan İtalya'da da aynı şeylerin yaşandığı söylenebilir. Oradaki referans ortadan kaybolup gidecek olan İtalyan devletidir. Peki bu referansı yaptığı müdahaleyle herkes adına ve herkese karşı yeniden kim kurtarıp, yaşama döndürecektir? Tabii ki İtalyan Komünist Partisi (İKP) kurtaracak, hatta kurtarmakla kalmayıp onunla özdeşleşecektir (bu konuda Aldo Moro'nun enfes kaçırılma olayına bakın; bu olay sırasında İKP tükenmiş devletin yerini

alarak dik durmuş ve devlet başkanını kurban etmiştir; bazı tarihsel durumların gizli çekiciliği böyle bir şey olsa gerek). İKP'nin İtalyan devletine verdiği hizmeti Althusser Fransa'da FKP'ye vermektedir.

Fakat seçimler sonrasında bu olay FKP'ye pahalıya mal olabilirdi. Bunun nedeni sağa fazlasıyla hizmet etmiş olmaktan çok (ister sağdan gelsin isterse soldan siyasetçiler zümresinin kendi içinde gerçekleştirdiği tüm uzlaşmalar o kadar önemli değildir) genel anlamda yürüttüğü yanlış politikadır. Zira kendisine zarar veren şey budur; yani politikadan soğumak, sonunun geldiğini hissetmek, kendini her türlü siyasi meydan okuma, gösteri, gelecek konusundaki restleşmenin gereksizliğine inandırmaktır. Marchais'nin gürleyen ve kendisiyle övündüğünü gösteren yüz ifadesinin gizlediği bir şey varsa o da budur; tarihten bilinçli bir şekilde soğumaktır, militanlarda da karşılaşılan yoğun düş kırıklığıdır. Bu yüz ifadesinin gizlediği bir şey varsa o da gerçeğe istediği gibi yön verebilme uğruna düşseli parçalamaktır; yavaş yavaş ölmektir. Eğer Komünist Parti birlikte başarısızlığa uğramak amacıyla yalnızca Sosyalist Parti'yle mücadele etseydi bunun *siyasi* bir strateji olduğu söylenebilir ve bununla bir başkası arasında o kadar büyük bir fark olmazdı; ama bu durumda bile Komünist Parti'nin "başarısızlığa uğrayan" bir strateji güttüğünü söylemek onu onurlandırmak anlamına gelirdi. Böyle bir iddia asıl suçlamanın hemen üstünün örtülmesi demek olurdu; zira Komünist Parti sosyalistlerin de boyunu fazlasıyla aşıp geçen bir şey yapmış, *her türlü stratejiyi* başarısızlığa uğratmıştır. Örneğin, tarihin akışını başarısızlığa uğratmıştır. Komünist Parti eşi benzeri olmayan bir caydırıcılık ve düş kırıklığına uğratma makinesine dönüşmüştür. Bir *ahlak* anlayışı, daha doğrusu *evcil* bir ahlak anlayışı; başka bir deyişle mobilyaları, araç gereçleri, devleti, kurumları kurtarmaktan başka sunabileceği bir öneri yoktur. Komünist Parti özellikle bir strateji gütmemektedir; zira strateji tehlikeli bir şeydir. Bu yüzden onun bir programı vardır. Kehanet ya da serüvene yer

yoktur; başka bir deyişle kurumların sağlamlığı kehanetin fos çıkmasına bağlıdır. Her siyasi başarısızlıktan sonra insanların akın akın partiye üye olmaya gittiklerini kabul etmek gerekir; bu da akılcı düşünceyi her zaman hayretler içinde bırakan bir durum olmuştur. Oysa militanlık bu tip bir başarısızlık duygusu üzerine oturtulmuştur. Hak edilmiş zaferi elinden kaçırmanın yol açtığı yılgınlık, dünyaya ikinci kez gelmesi beklenen İsa'nın gelmemesi, devrimin olması gerektiği günde gerçekleşmemesi gibi bir parodinin *azimli bir boyun eğmeyle* birlikte uzun vadeli bir uygulamaya geçilmesini sağladığı yetmiyormuş gibi bu azim yeni bir başarısızlığın da habercisi haline gelmektedir. Örneğin, "Beş yıl sonra onlara günlerini göstereceğiz!" gibi sözler sarf edilmektedir. Tıpkı Tanrı'nın, krallığını yeryüzünde kurması durumunda Kilise diye bir kurumun var olamayacağı gibi.

Dolayısıyla Komünist Parti'nin dur durak tanımadan bir kedi gibi iktidarın çevresinde dönüp onu elde etmek istememesi iyi bir şeydir; zira varlığını *geciktirilmiş devrim* düşüncesine borçludur. Başarısızlığa uğrayan her devrim girişimi, (hep kıyısından köşesinden olmak koşuluyla) elden kaçırılan her fırsat yerini sağlamlaştırmasını, uzun vadeli bir kuruma dönüşüp beklenti içine girilmesini sağlamaktadır. Seçimlere katılmayı sevmekle birlikte her seferinde kendisini bir zafer kazanmaktan ve iktidarın taşıdığı risklerden kurtaracak olan sessiz yığınlara ve sağa güvenmektedir. Onun için ideal konum %50'nin çok az altında kalabilmektir. Bu sayede (Sosyalist Parti'nin kendisini dümdüz edeceği) nöbet değişimine ve devrime (tarihin kendisini dümdüz etmesine) gerek kalmamaktadır. Sol, bu sayede cumhuriyet, tarih ve devrim için yedek parti görevini yerine getirmektedir. İçine kapandığı ve kendisinden şikayet eder gibi göründüğü bu getto onun hayatta kalmasını sağlayan tek yapay çevredir. Bu sınırlar içinde sahip olduğu büyük sessiz güçten yararlanabilmekte, yani iktidarın gerisinde yönetimi eline geçirmesine izin verilmeyen bir parti, muhalif bir sessiz çoğunluk gö-

ATATÜRK İL HALK KÜTÜPHANESİ

revi yapmaya devam etmektedir.

Komünist Parti konusunda dile getirilebilecek, reddedilemeyecek bir *hakikat* varsa o da budur. Yalnızca örgüt düzeyinde değil, örgüt ve *militanların* tamamı düzeyinde reddedilemeyecek hakikat budur. Kurumun tamamı baştan aşağı işlemsel bir görünüme sahiptir. Konuya bu açıdan bakıldığında Althusser birbirlerini karşılıklı olarak yüceltmeleri için militanlar ile parti örgütünü birbirinden ayırarak herkesten daha ikiyüzlü davranmıştır. Bu ayrımı ona yaptıran şey sahip olduğu o eski ahlak anlayışı değilse nedir? Böylece kendilerine sormadan tutumlarını gözden geçirip düzelterek *örgüt muhalifleri* haline getirdiği militanlar sayesinde partiyi yeniden erdemli ve masum bir örgüte dönüştürmek istemiştir. Bir insan bir yandan militanlara partinin tuzu biberi olduklarını söylerken, diğer yandan elli yıldan bu yana örgütün akıllarını çeldiğini, güdümlendiklerini, aldatıldıklarını, ırzlarına geçildiğini söyleyecek kadar saf olabilir mi? Böyle bir şey yapmak onları tarihsel anlamda bir zekâ yoksunluğu ve kurtulmaları olanaksız bir budalalıkla suçlamak demektir. Bizzat örgütün yaptığından daha kötü bir şekilde küçümsemek demektir.

Marchais, Althusser'e yönelttiği eleştiride çok haklıdır, zira militanların büyük bir çoğunluğu onlara istediklerini sunan *mevcut* partiden memnundur. Aksi takdirde çekip giderlerdi; yoksa aptal olduklarını mı söylemek gerekiyor. İşin içinden bu şekilde çıkılamaz; zaten Althusser de çıkamayacak. Başka bir deyişle ya idealist bakış açısıyla onları küçümseyecek ya da zirvedekilerin tabana karşı kurdukları sözüm ona bir komplo, bir iktidarı kötüye kullanma ve aslında her zaman partinin *özünü* canlandırma eğiliminde olan örgüt tarafından aldatılma çözümlemesinden vazgeçmek zorunda kalacaktır. Zaten bu sorun partinin boyunu fazlasıyla aşarak mevcut toplumsal çözümlemesinin tamamını kapsamaktadır. Başka bir deyişle kitleler kendilerini parmağını kıpırdatmadan bir araç gibi kullanacak sözde bir iktidarın insafına terk

edilmiş, her daim yabancılaşmış ve istenildiği gibi güdümlenebilecek sürüler midir? Kitlelerin "edilginliği" ve sözüm ona güdümlenmeleri konusunda ne zaman çözümlemeler yapılmaya başlanacaktır? Althusser'in tüm çözümlemesi militanın (her zaman düşlenip her zaman düş kırıklığına uğranılan) bu ters şeffaflık ideolojisi üstüne oturmaktadır. Yaptığı tartışma şu şekilde özetlenebilir:

- Militan ile örgütü karşı karşıya getirmek;
- Mevcut parti ile olması gereken parti karşılaştırması yapmak;
- Parti ile güttüğü siyaseti karşılaştırmak.

Kısacası mevcut partiyle asla yetinmemek, nereden çıktığı belli olmayan (teoriden, "tabandakilerin" uygulamaları, vs.) "diyalektik" bir olumsuzlamayla onu canlandırmaya çalışmaktadır. Uzun bir süre önce nesnel anlamda şu eski teori/pratik ayrımını devre dışı bırakarak zirveden tabana *kısır döngüsel bir mantığa* boyun eğen partiye oranla öne sürdüğü "teorik mecburiyet" kadar safça bir şey olamaz. Parti diyalektik bir mantığa değil, bizzat kitle iletişimine özgü kısır döngüsel bir mantığa boyun eğmektedir. Bu hiç kuşkusuz diyalektiğin yaydığı sıcaklıktan uzak soğuk bir evren olmakla birlikte, parti uzun bir süreden bu yana diyalektiğin iş işten geçtikten sonra başvurulan bir yöntem olduğunu anlamıştır. Yalnızca partiye belli aralıklarla yeniden "demokrasi", "eleştirel düşünce", "anti-Stalinizm", *homeopatik aşılama* yapılması gerekmektedir. Partinin diyalektiğe değil, homeopatiye ihtiyacı vardır. Bu her zaman muhalif kuşakların başvurduğu bir yöntem olup geçmişte Sartre, bugünse Althusser belki de bininci kez örgütün Stalinizm hastalığından söz ederek partinin hayal gücünü yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Oysa bu yönteme başvurduklarında özgün bir durumla ilgili özgün bir çözümleme olanağını yok etmektedirler. Başka bir deyişle yalnızca proletarya ve proletarya diktatörlüğünü değil, *bizatihi politika* ve her türlü stratejinin yanı sıra sınıflar arası mücadeleyi, *bizatihi toplumsal* ve *toplumsal*

bir niteliğe sahip partiyi de tasfiye etmektedirler. Bugün partinin hâlâ temsil ettiği bir şeyler var mıdır? Parti proletarya, sınıflar arası mücadele ve gerçek anlamda güç ilişkilerini temsil etmemesine karşın sözcüğün en geniş ya da belirsiz anlamında toplumsalı, yani şu anda bizim içinde yaşadığımız kararsızlık içindeki toplumsalı temsil etmektedir. Bu toplumsal kararsızlık onun sahip olduğu yaşamsal unsurlar ve tarihsel tanımına kadar sirayet etmiştir. Parti artık etkisini yitirmiş bir mekanizmaya benzerken yaşamın her alanını yönlendirmeye kalkışmakta, Stalinist dönemdeki gibi fabrikalarda çalışan ağır sanayi işçileri ve bürokrasi üstüne oturmak yerine belirsiz ve fırsatçı, duruma göre değişen bir şeye benzerken, hiyerarşi ve müdahale yerine güdümleme ve yeniden kazanım, zehirleme ve disiplin altına alma yerine caydırma yöntemine başvurmayı yeğlemektedir.

Bu durumda partinin anti-Stalinist eleştirisi aldatıcı bir oyalama taktiğine benzemektedir. Stalinizm, korkutmak amacıyla küçük çocuklara gösterilen ölü bir canavardır. Stalinizm partinin temel sorunu olma özelliğini yitirmekle kalmayıp, bundan böyle partinin kesinlikle Stalinist olmadığı bile söylenebilir. Zaten "demokratik" olduğu söylenemeyecek partinin bir partiye de benzemediği görülmektedir. Kararsızlık içinde oradan oraya sürüklenen parti, gerçek dünyaya göndermeler yapamayan ve stratejiden yoksun (oysa Stalinizm güçlü bir anlam sistemi ve stratejinin varlığını zorunlu kılmaktaydı) bir şeydir. Başka bir deyişle, hem gelişen hem gerileyen hem de kendi kendini mahvetmeye çalışan bir şeydir; olayların seyrindeki bu beklenmedik değişiklik ("militan bir halk", "bir partinin markalaşması" ne demektir?) çözümleme açısından ilginç bir görünüm sunmakla birlikte, Stalinist terimlerle ifade etmek gerekirse geleneksel görüşü allak bullak etmektedir.

Yeni filozoflar ve Gulag olayına bakışları konusunda da benzer bir bağnazlıktan söz edilebilir. Bizim muhalif ustalarımızla görüş ayrılığı içinde olma hakkına sahip olan Althusser'in de bizi benzer bir başlangıç noktasına geri

göndermeye, yani geçmişte kalan bir totalitarizme yeni hümanizmayla karşı çıkan, politika alanının tamamını gözaltında tutma (gözaltında tutan devlet ve Gulag) anlayışı üstüne oturtan bir devlet ve sahip olduğu güçler gibi eski bir düşünceyi yeniden harekete geçirmeye yönelik bir çözümleme alanı içine sıkıştırmaya çalıştığı görülmektedir. Özgürlük, hak, sorumluluk, özerklik, muhalefet vs.'nin karşılıklı olarak yeniden gözden geçirilmesi türünden bir şey. Bu kesinlikle Althusser'in parti aleyhine yazdığı, aldatıcı bir saldırganlık içeren senaryonun aynısıdır. Bu hiç sona ermeyecek güdümleyici büyük özne, devlet, örgüt, iktidar ve mazlum ancak zamanla büyüyerek sivil toplum, militan, muhalif kimliğe sahip olacak bir küçük özne hayalidir. Bu doğal olarak çözümlemeyi çok kolaylaştıran hiç sona ermeyecek Stalinist bir kutuplaşma biçimidir. Yalnızca kendisine yakıştırılan otoriter rejim şikayetleri sayesinde bir saygınlığa sahip olabilen politika ve devlet iktidarı özlemi gibi hiç sona ermeyecek bir düşünceye boyun eğmiş ve kurduğu tuzağa düşmüştür. Gerçek Stalinizmse her şeye rağmen rakibin oluşturduğu Stalinizme inanmak isteyen –zira tam gücünü yitirdiği sırada bu şekilde dirilmesini sağlamaktadır– "eleştirel" düşüncenin ta kendisidir.

Stalinizmden kurtulmaya, özerkleşmeye, görüş ayrılığı ve şeffaflaşmaya davet eden her şey analitik zekâ sorunu türünden bir şey olarak kabul edilebilir. Olan biten her şey sanki Fransız toplumunun uğradığı düş kırıklığını bu geleneksel ve yozlaşmış soruna doğru yönlendirme konusunda Althusser'e vekalet verdiğini, yani hoşgörülü bir Stalinizm görünümü altında Komünist Parti zırhını istediğini göstermektedir. "Radikal" eleştiri organları olsa olsa parti adlı bedene yapılan ideolojik bir takviye, diyalektik bir aşıya benzetilebilir.

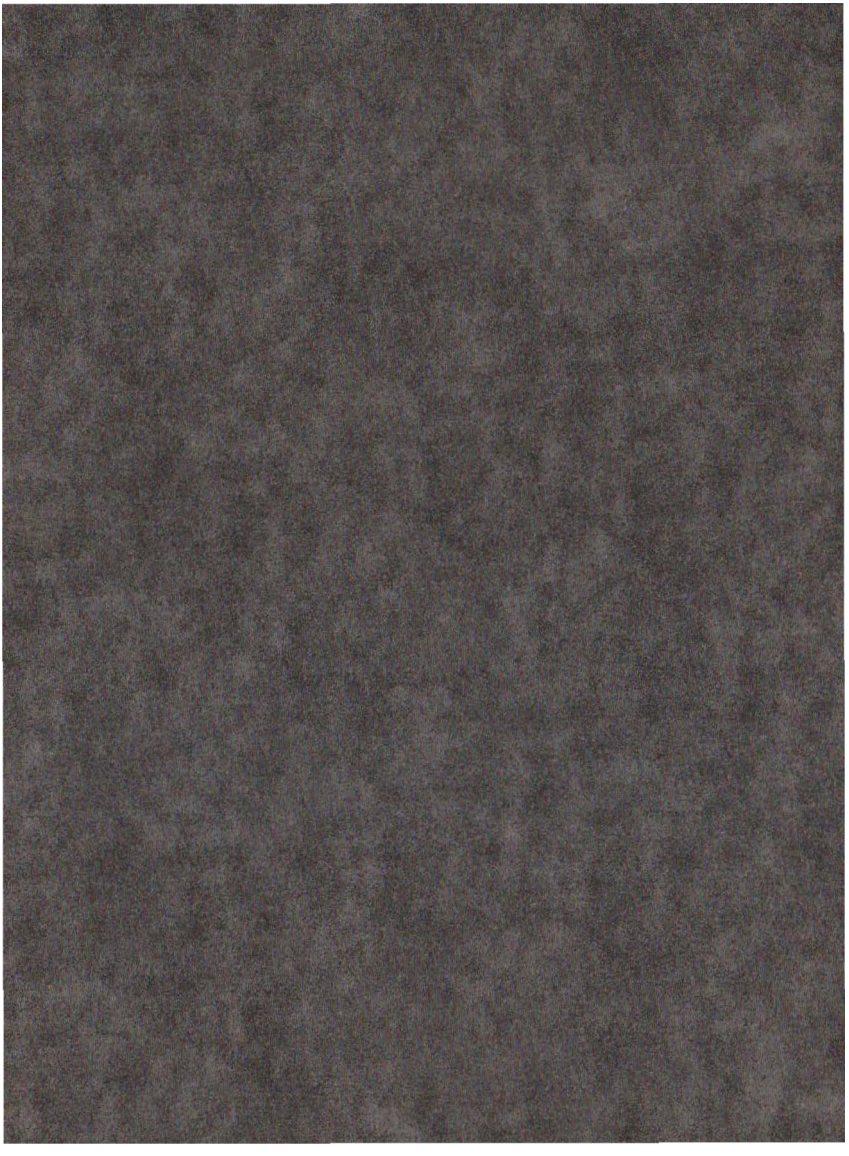
İktidar koltuğuna oturmak gibi bir sınavdan kaçan Komünist Parti doğal olarak bizzat sahip olduğu parti içi iktidarın yasal olup olmadığının sorgulanmasına yol açmaktadır. İktidarı devralmak istemeyen bir örgütün hâlâ

bir örgüte benzediğinden bahsedilebilir mi? Burada kendisine yöneltilmesi gereken can alıcı soru stratejisi ve yaptığı yanlışlarla (bu da bir oyalama biçimidir) değil, *varoluş nedeniyle* ilgili olandır. Kendi tarihsel erekliliğinden vazgeçen bir parti nasıl tanımlanabilir? Rocard, uygulamada "hiçbir işe yaramaz" diyor. Daha da kötüsü kendi kendisini saf dışı bıraktığı bu hakikat sınavını bir daha asla başaramama, bu karşılık veremediği meydan okumaya bir daha asla karşılık verememe gibi bir riske girmektedir. Bir militan olmadığım halde bu militanca sözleri söylememin nedeni kişisel olarak ortada politik bir başarısızlıktan çok simgesel aşağılanmaya benzeyen bir çaresizlik görmemdir.

Tanrıya şükür militanlarına örnek olan parti, iktidarı ele geçirmekten vazgeçme ve sofu, yararlı ve yapıcı bir muhalif parti olmak gibi büyük bir cesaret isteyen örnek olma görevini yerine getirince hiç kuşkusuz militanları da bu büyük örneği izleyerek kendi örgütleriyle benzer ilişkiler içinde olacaklar. Başka bir deyişle, huzura kavuşmanın yolunun fedakârlıktan geçtiğini bildiklerinden her türlü devrimci metabolizmaya sahip olmaktan kaçınacaklar. Bunun nedeni partinin Fransız toplumuyla arasına mesafe koyabilmesinin yolunun gerilemeden ve başarısızlıktan geçtiğini görmeleridir. Dolayısıyla bu güzelim caydırıcı kurulu düzeni sorgulamayacaklar. Bu arada bugün Fransa'da örgüt ve partinin her ne olursa olsun örgüt kararlarına katılma imkânı tanınan gerçek anlamda *disiplinli tek üye kabul teşkilatına* sahip olduğunu da unutmayalım. Bundan sağlam bir korunma önlemi olabilir mi (ordu da bile böylesi yok)!

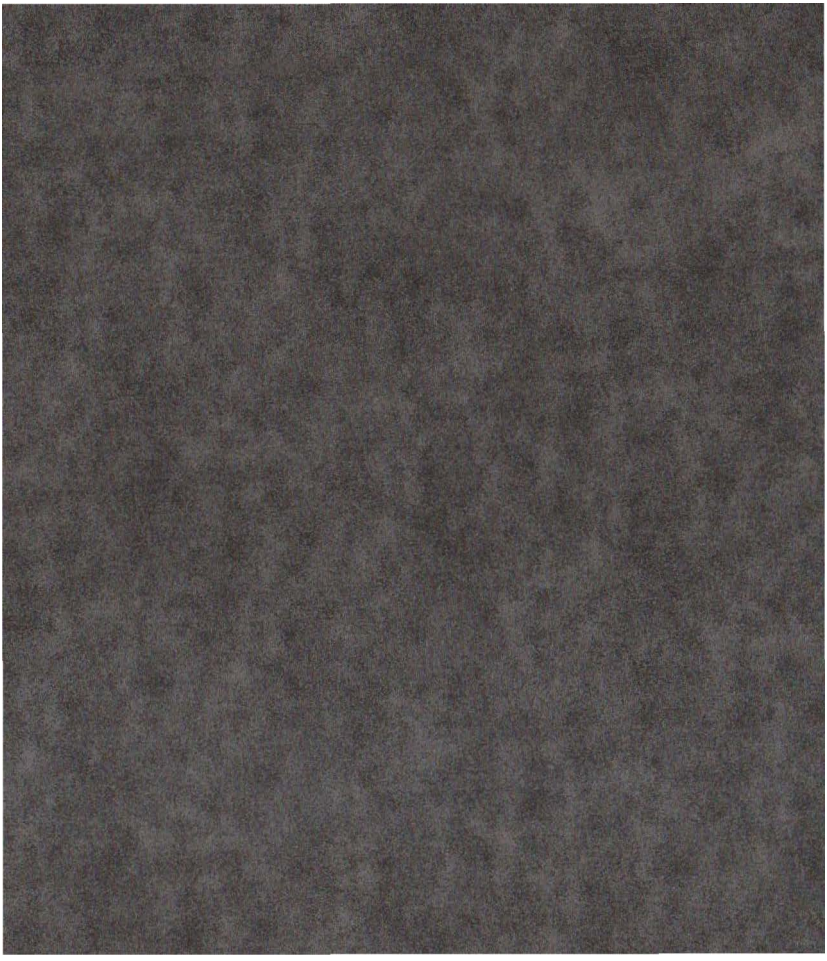
Partinin çizgisinde değişiklikler olsa da, ortada bir çizgi var. Her şeyin boşlukta salındığı, iradenin bir referans olma özelliğini yitirdiği bir anda her şeyi yapabilme ve düşünebilme endişesiyle herkesin kendi arzularının peşinden koşabildiği bir dünyada, en azından bir çizgi diktatörlüğünün varlığını sürdürmesi takdire şayandır. Doğal olarak partinin başka bir alanda bize dayatılmaya çalışılan özgür ifade diktatörlüğüne eşdeğer bir güven

duygusu sağladığını da unutmayalım. Komünist Parti Batı dünyasına ait en korumacı ve sağaltıcı kurum olup, gevezelik etmek ve kendi kendini eleştirmekten başka bir şey yapmayan bir konformizm adına kınanması yanlıştır. Proletarya diktatörlüğünden sonra bir de parti diktatörlüğünden mi vazgeçmemiz gerekiyor? Ortada bunun bir gelişme olarak kabul edilmesini sağlayacak en ufak bir belirti olmadığı gibi, bundan böyle konuşma ve arzulama özgürlüğünün, gözaltında tutma ve sessizliğin modern ve küreselleşmiş biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Burada bir kez daha tabana ait militanlar adına konuşma cesareti gösterdiğimi söylememe gerek var mı, bilemiyorum. Ben bir militan olsaydım, modernleşmenin saldırılarına karşı koyamayan, tarih önünde alay konusu olmaktan hiçbir şekilde kaçamayan, kendi yaptığım eleştirilere karşı koyamayan bir partiden çeker giderdim. Militan olmasaydım da yine yalnızca sözler ve arzular düzeyinde yenilenmiş ve gözden geçirilmiş, "eleştirmekten" başka bir şey yapmayan bir partiden çeker giderdim. Ben partinin tükenmişliği ve ölümüyle yüz yüze gelmesini istiyorum.

2

Büyük Günah İşlememek ya da Bağışlanmak

Eylül 1981

Sosyalizmin Kendinden Geçmesi

> Belli bir noktadan sonra tarih gerçekliğini yitirmiş, bütün insanlık farkına bile varmadan bir anda gerçekliği terk etmiştir. Eskiden, olup bitenlerin gerçek olmadığını anlayabilmemiz mümkün değildi. Bundan böyle amacımız bu yok oluş noktasını bulmak olacaktır. Bu noktayı bulamadığımız sürece güncel yok oluş sürecinden kurtulabilmemiz mümkün değildir. Bu ise dayanılması çok güç bir düşüncedir.
>
> CANETTI

Fransa'nın şu anda sosyalizmin kendinden geçmiş bir biçimine sahip olduğu varsayımını ileri sürebiliriz. Bunu anlayabilmek için Mitterand'nın yüzündeki o kendinden geçmiş kara toprak çağrısını andıran ifadeyi görmek yeterlidir.

Kendinden geçme, genel olarak bireyin diğerlerinden ayrılmasını sağlayan tüm niteliklerden yoksun bir konuma, herhangi bir nitelikten, içerikten ve tutkudan yoksun bir biçime geçiştir. Tutkunun karşıtı kendinden geçmedir.

İşte bu anlamda devletin de kendinden geçtiği söylenebilir. Tutkudan yoksun, kimsenin temsil etmeye çalışmadığı, duyarlılığını yitirmiş, fakat çok güçlü şeffaf bir devlet, siyaset-ötesine özgü bir kendinden geçmişlik aşamasına ulaşmıştır. Bir yandan bu devlete hiç kimse inanmazken, diğer yandan herkes kendini bütünüyle ona adamakta, sahip çıkmakta ve bütün herkes politik anlamda ortadan kaybolmuş ya da kaybolmakta olan şu devlet adlı tek biçime sahip olmak istemektedir.

Sosyalizm konusunda da benzer şeyler söylenebilir. Bir anlamda saf sosyalizm böyle bir şey olmalı. Bir amaç uğruna ilerlediği yolda, gerçekliğini yitiren bir modelin akıl almaz yükselişi.

Sol, ne sağı belli bir kopuş sürecine uygun şekilde devirmiş, ne de onun yerini almıştır. Bu solun ortaya çıkış sürecinde görülen tuhaflığın nedeni sağın ortadan kaybolmasının zorunlu bir sonucu olmasıdır. Sağ zaten uzun bir süreden beri yokmuşçasına birdenbire silinip gitmiştir. Bunun böyle olacağı belliydi. Oysa solun da aynı şekilde uzun bir süreden bu yana var olmadığı söylenebilir. Ne var ki bu durum, solun, Fransız toplumunun temel amacı buymuşçasına bir anda, olağanüstü bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sanki sonsuza dek sürüp gidecek ulusal bir miras gibidir (bu miras zaten hemen Panthéon, Mont-Valérien, vb. törenlerle kutsallaştırılmıştır). Bu terfi ulusal miras yılının en başarılı olayı olarak nitelendirilebilir.

Öyleyse bu ne bir devrim ne de tarihî bir olaydır. Bu oldukça geciktirilmiş tarih-sonrası olarak nitelendirilebilecek bir tür doğumdur (bunun bir düşük olduğuna kesinlikle inanılabilir). Bu, sermayenin Fransız toplumuna çaktırmadan yaptığı bir tür gizli çocuk benzeri, çok özel bir rahatlama biçimidir. Önce filizlenen, sonra gizli gizli gelişen ve bir anda her yanı kaplayan bir şey gibi. Tıpkı *Yaratık* [*Alien*, yön. Ridley Scott, 1979] filmindeki gibi. Sol, Yaratık'ın ta kendisidir. Bu olayın kendisi bütününde devasa bir özel efekt gibidir. Çok da başarılıdır. Bu, içimizi bayan popüler yazgımıza ait kısa süreli bir kendinden geçme ânıdır.

Bütün bu olup bitenlerin; çalışanların, sendikaların siyasi partilerle mücadelesinin, pek çok bireysel irade ve girişimin çok uzun süren toplumsal ve siyasi mücadelesinin meyvesi olduğuna inanabilmek isterdim; ama bu ko-

nuda kuşkularım var.

Seçimlerin politik tözü konusunda insanların herhangi bir yanılgıya düştüklerini de sanmıyorum. Onlar da bu durumdan kendilerine göre –neredeyse sinematografik denilebilecek bir şekilde– yararlanmayı bilmişler, yani seçim denilen aracı bir özel efekte dönüştürüp, kendisine tüm kazanma yollarının açıldığı bir sol üzerine bahse tutuşmuşlardır. "Biz kazandık!" Fakat dikkat edilirse, bu devasa güven duygusunun bir meydan okuma biçiminde, yani solla her anlamda alay etme şeklinde olduğu görülmektedir. Ülkeyi temsil edenler bu konuda oldukça saf. Seçilmiş olmalarını popüler bir onaylama ve rıza şeklinde algılıyorlar. Birinin iktidara doğru itilmesinden daha muğlak bir şey olamayacağından bihaberler; zira siyasi bir zümrenin uğradığı başarısızlık halk için her zaman en keyif verici gösteri olmuştur. O çok ünlü *popüler bilinç* denilen şeyin derinliklerinde bir yerde, bütün siyasi zümreler onun baş düşmanı olarak kalmıştır. En azından böyle olduğunu ummak gerekir.

Seçimlerin ortaya koyduğu bir şey varsa, o da, insanların büyük bir çoğunluğu açısından umutlarının gerçekleştiği bir irade ve temsiliyet biçimi olarak sosyalizme bağlılığın ifadesi şeklinde algılanamayacağıdır. İnsanları daha çok estetik ve ahlaki açıdan etkileyen bu seçimlerin, tarihsel ve siyasi bakımdan bir neticeye ulaşabileceğini sanmıyorum. Zaten önemli olan da o kendinden geçme duygusudur. Değişiyor, değişecek! Bu değişim tarihsel bir gelişme ya da ulaşılan bir amaç şeklinde algılanmamaktadır. Bu daha çok bir rıza gösterme, inanma niyeti şeklinde tezahür etmektedir. Bu yenilik, değişiklik hatta modanın yarattığı türden etkilere atfedilen tuhaf ve istikrarsız bir inanç biçimidir. Bunu kesinlikle laf olsun türünden ya da mecazi anlamda bir şey olarak söylemiyorum. Moda alanında (moda kendinden geçmiş ve cinsellik ötesi bir konuma ulaşmıştır) nasıl bir hazır giyim (*prêt-à-porter*) çağına girilmişse, siyasi bakımdan sözcüğün gerçek anlamında

cinsiyetten yoksun, kendinden geçmiş ve cinsel bir organa sahip olmayan bu sosyalizmle birlikte, siyasette de aynı şekilde bir hazır inanç (*prêt-à-croire*) çağına girilmiştir.

Sosyalizmin bir iktidar *modeli* olması, onun tarihsel bir olay olarak ortaya çıkış sürecinden tamamıyla farklıdır. Bir olay, bir mit, yepyeni bir düzen başlatacak bir güç olarak sosyalizmin, nasıl söylesem, sosyalizme benzeyebilecek ve bir modele dönüşebilecek, toplumla kaynaşabilecek kadar zamanı olmamıştır. Bu açıdan bakıldığında sosyalizm istikrarlı bir devlet modeli olarak nitelendirilemez; zaten yaptığı tarihsel çıkışlar da çok kısa süreli olmuştur. Oysa günümüzde sosyalizm istikrarlı ve inanılabilir bir model olmaya çalışmaktadır; bu artık devrimci bir zorunluluk değil, bir değişim (geliştirilebilecek en güzel senaryo anlamında simülasyon) ve bir gelecek simülasyonudur. Bu evrende hiçbir gerçek sürprize, şiddete, taşkınlığa ve tutkuya yer yoktur. Oysa her model gibi sosyalist model de bütünüyle kendine benzemek ve hiper-gerçekleşmek zorundadır. İşte bu yüzden onun kendinden geçmiş bir model olduğunu söylüyorum; başka bir deyişle hiper-gerçek demek, kendi kendine benzeyen donup kalmış bir gerçeğin kendinden geçmesi, düşlenecek bir özelliğe sahip olmaması (bu model bir değişim modeli olsa bile) ve değişmeyecek bir modele benzemesi demektir.

Bütün bu söylenenlerin amacı, içinde bulunulan durumu kavrayabilmek ve çok önemli bir sorunun, ne yapılabileceği sorusunun yanıtını bulabilmektir; başka bir deyişle bu sosyalizmle birlikte siyaset ve siyaset sahnesi yeniden canlanarak hayata dönmüş müdür? Zaman ve tarihin kendilerini içinde kaybettikleri (bilinçlerini yitirdikleri) siyaset-ötesi süreçte, yani genel bir caydırma süreci olarak siyasi ve toplumsal sorunların değişimiyle gerçeğin ortadan kaybolması ve yerini kendinden geçmiş tüm modellere (toplumun kendisiyle bütünleştiği kendin-

den geçmiş bir model olarak devlet, şiddetin kendisiyle bütünleştiği kendinden geçmiş bir model olarak terör, vb.) bırakmasında bir yavaşlama var mıdır?

Ben bu soruların yanıtını veremiyorum. Zaten Canetti'nin sözünü ettiği kör nokta, yani bütün insanlığın gerçekliği terk ettiği nokta burasıdır. Bizim ilgilenmemiz gereken temel sorun da yine bu tarihin gerçekliği ya da gerçek dışılığıdır. Tüm sorunların çözümünü içeren bu nokta ne yazık ki eleştirel düşüncenin etkinlik alanı dışında kalmışa benzemektedir. Bu hayati bir öneme sahip çok zor bir durumdur. Doğal olarak tarihte kanını ve canını herhangi bir toplumsal projeyle, kısaca gerçeklik uğruna feda edecek mucizevi bir altüst olma gerçekleşmezse, Canetti'nin dediği gibi bu güncel yok oluş sürecinden kurtulabilmemiz mümkün olamayacaktır.

Sosyalizmde, teoriye özgü eleştirel değerlerin ön plana geçmesi bu kendinden geçme süreci içinde yer almaktadır. Kendinden geçmiş eleştirel değerler bundan böyle iktidar tepesinden aşağı bakıp bakıp bizimle alay edeceklerdir.

Oysa teorik kavramlar asla gerçek bir alternatif sunamaz; bu konuda kesinlikle bir yanılgıya düşmemek gerekir. Bu kavramlar en radikal şekilde uygulanma olanağı bulduklarında, olsa olsa gerçekliği tehdit edebilmektedir. Onları gerçeğe karşı bir *meydan okuma* olarak nitelendirebiliriz. Bu konumda kalmalarında da yarar var; aksi takdirde bir yargı değeri, bir ilke ve özellikle de üzerine saldırmakla görevli oldukları şu gerçeklik ilkesi biçimine bürünerek karşımıza çıkabilir ve aleyhimizde çalışabilirler.

Mecazın mecaz olarak kalmasında fayda var. Kavram da kavram olarak kalmalı. Entelektüellere oh olsun.

Oysa şu son başımıza gelenlere bir bakın. Giderek ön plana çıkan bir sosyalist alternatif, tüm kavramsal değerler sisteminin (gelişme, tarihsel ahlak, politik akılcılık, yaratıcı düş gücü ve sonuncusu ama bir o kadar önemlisi iktidardaki zekânın biçimsel değişikliğe uğrattığı bir erdem kavramı, özetle entelektüel sınıfın yerse bile aslen

sahiplendiği Platoncu bir ideali siyasi iktidar göstergesi olarak kullanması).

1968 Mayısını gerçekleştirenler yanılmamışlardı; 1968 Mayısında iktidara gelen şey düş gücü değildi. Düş gücüne dayanılarak göklere çıkartılan 1968 Mayısı daha sonra güle oynaya intihar etmiştir; bu da, tarihte karşılaşılabilecek en zarif başarı biçimidir. 1968 Mayısı toplumdaki şiirsellik, gerçeklik ve arzuyu tersine döndürme gereksinimini alevlendirmiştir; yoksa sosyalist bir eyleme geçiş süreci içinde gerçeklik ve arzu arasında erdemli bir uzlaşmaya yol açmamıştır. Neyse ki 1968 Mayısı asla bir gerçekliğe dönüşmeden, şiddet ifade eden bir mecaz olarak kalmıştır. Bugün gerçekliğin sonuçlarına katlanmak durumundayız; zira Nanterre'in o gerçek dışı duvarlarından sökülüp alınan düşsellik, bakanlığın çekmecelerine yerleştirilmiştir. Üstelik bu olay hiç fark ettirilmeden entelektüel ortamın tamamen ele geçirilmesini sağlamıştır.

İnsan; iktidara geçme vaatlerinde bulunulduğu, düşünceden uygulamaya geçildiği, konuşmanın yerini konuşma hakkına bıraktığı, tüm yasadışı mecazların yasallaştırılmaya çalışıldığı, gerçekçi bir toplumsal yanılsamanın sunmaya gayret edildiği sırada nasıl davranır, neler yapar? Burada politik bakış açısından bile bir tür temel yanılgı olduğu söylenebilir; zira toplumsalın kendi iradesine dayandırılan gidişatı ve onunla uzlaşmış uyumlu bir proje gerçekleştirip verilen vaatleri tutma arzusu her zaman ikiyüzlü (zaten gerçekten de ancak iki yüzlü olabildiği zaman etkili olabilen – Mandeville) bir siyaset anlayışının eseri olup, vaatlerin tutulması ölümcül bir arzu olduğu kadar, aynı zamanda ölümüne can sıkıcı bir şeydir. Sosyalizmin içine düştüğü yanılgı da işte budur.

Fakat bu başka bir sorundur. Zaten bugün iktidar (ve bu durum yalnızca sosyalistler için geçerli değildir) açık ve seçik olarak iktidar olmak istemeyen, politikayla hiçbir ilişkisi bulunmayan ve söylevin ölümsüzlüğü (dünyevi hırsı başarıya ulaştıracak araç söylev olup, bu konuda

Machiavelli ile Cizvitler kesinlikle aynı görüşü paylaşmaktadır) ve karmaşıklığı karşısında apışıp kaldığını açıkça itiraf eden ve düşüncenin sunduğu gerçekliğe sadık olan insanlara bırakılmıştır. Durum bu olunca, düşüncenin gerçekliğini meslek edinmiş entelektüeller ne iş yapacaklardır? Toplumsalı sürükleyip götüren şey iyi niyet olunca, gerçek anlamda politika üretebilmek için, geriye kötü niyetli olmaktan başka çıkar yol kalmamaktadır.

Düşler devlet kontrolü altındayken
Gerçeklik kendini bir düş sanmaktadır.

FRANÇOIS-REGIS BASTIDE

Yeni iktidar kültürel ve entelektüel bir görüntü sunmaya çalışıyor. Artık hayasız (*cynique*) bir tarihi güç olmak istemeyen yeni iktidar, değerlere tümüyle sahip çıkmaya çalışıyor. Politik tözüne ihanet ettiği için, entelektüellerin de kendi politik tözlerine ihanet ederek kavramla uzlaşmalarını ve kendilerinin politik alanda benimsedikleri ikiyüzlü tavrı, entelektüellerin de kavram karşısında takınarak gerçekten yana tavır koymalarını ve umutlarının usul usul gerçekleştiğini görerek mutlu olmalarını, gerçekle rasyonelin terbiyeli bir şekilde uzlaştırılmasına ses çıkarmamalarını istemektedir. İktidara benzemeyen bu iktidarın bize sunduğu bu tür bir tuzak sözleşmeye (demokrasinin ulaşabileceği en üst aşama, erdemin ikiyüzlülüğe dayalı iktidarı) hep birlikte imza atmış bulunuyoruz; zira entelektüel ne yazık ki ahlaksızlığın baskıcı gücüyle her zaman suç ortaklığı yapabilecek kadar saftır. Tıpkı siyasetçinin ahlaksız ve karmaşık bir iktidar anlayışı oluşturamaması gibi, entelektüel de ahlaksız ve karmaşık bir düşünce üretememektedir.

Ortada o kadar da korkulacak bir durum yok; zira bu sosyalizm bir alternatif simülakrından başka bir şey olamaz. Bu gerçek anlamda bir olay değil, modası geçmiş bir

ideolojinin öldükten sonra somutlaştırılması. Bu mitoloji ya da tarihin kazandırdığı bir biçim değil, modelin kendi kendine aldığı biçim. Kalıcı bir şeyler oluşturabilecek bir güce sahip olmadığının bilincinde olan bu model, yalnızca inanılabilir olmaya çalışmakta. Bu gücün gerisinde olduğu ima edilmeye çalışılan siyasi tutku konusunda da yine kendini kandırmamakta ve duygusal bir söylev, insan yapısı ahlaki ve tarihi bir ""şey olmaya çalışmakta. Birçok başarısızlıktan sonra, iktidarın iktidar olmayı yadsıdığı bir sahilde karaya oturan şu dinine bağlı sosyalizm simülakrına, şu ahlak denen hayalete karşı yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Tıpkı bir tözden yoksun Giscard'cı iktidar hayaletine karşı hiçbir şey yapamamamız; tıpkı devrimci düşüncenin, sermayeye karşı sağlam durup hayalete dönüşmüş bir sermaye karşısında yok olup gitmesi gibi.

Simüle edilen bir düzen her türlü yadsıma gücünü elimizden alırken, simüle edilen bir sosyalizm de her türlü katılım gücünü elimizden almaktadır; zira simüle ettiği değerleri (gelişme, kâr ve üretim – Aydınlanma yüzyılları, tarih ve akılcılık) çözümledik ve iddia ettiği gibi *gerçeklikle* ilişkiler kurmadığını gösterdik; fakat onları birer simülakr ya da kullanılmış ikinci el hayaletler olarak ortadan kaldırmadık. Saydam ve tözden yoksun oldukları için bunların kendi kendilerini çökertmeleri olanaksızdır. Bugün Avrupa'yı tehdit eden de bu kullanılmış, ikinci el sosyalist hayalettir. Bugüne kadar sermayenin hayaletleri arasında dolaşıyorduk, bundan böyle ölü sosyalist modeller arasında dolaşacağız. Bütün bunların hiper-gerçekliği hiçbir şeyi değiştiremeyecek. Zaten bir anlamda hiper-gerçek bir sosyalizm uzun süre önce bizim gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Siyaset denilen bir kansere yakalanmış durumdayız. Giderek büyüyen bir duyarsızlık (iktidar bize ulaşamadan yanımızdan geçip giderken, biz de iktidar çözümlemesi yaparken ona ulaşamadan yanın-

dan geçip gidiyoruz) biçimi tıpkı en modern patoloji tipine, yani nesnel bir biyolojik saldırıya değil, antikor üretiminde (ya da doku sertleşmesinde olduğu gibi antikorların organizmaya karşı çalışmaları gibi) giderek yetersiz kalan bir organizmaya benzemektedir (ya da multiple skleroz hastalığında görüldüğü gibi antikorlar bizzat onu üreten organizmaya saldırabilmektedir).

Dolayısıyla bugün iktidardaki sosyalizm de gerçekte bu toplumun kasıla kasıla yaşadığı hayal kırıklığının bir sonraki evresidir. Oysa bu noktada farkına varamadığımız bir şeyler olmuş gibidir; zira kolektif kültürel duygusallık, 1968 Mayısının, bu toplumun aklının bir köşesinde ahlaki ve siyasi ütopyadan geriye kalan enkazdan, ideolojik bir sağaltıcı felaket gibi süpürüp temizlediklerinden geriye kalan oraya buraya saçılmış ne varsa hepsini işlemsel birer hayalet olarak kullanmak üzere yeniden gündeme getirmiştir. Son yirmi yıl boyunca bize ekonominin kabaca her türlü kolektif kararsızlığın dayanağı ve sözde bir nesnelliğin kendisine saldırılmasını engellediği devasa bir protezden ibaret gönderenler sistemi olduğu söylenmiştir. Bunun sonucunda ortaya yalnızca belli olgular değil, aynı zamanda belli değer yargılarının yanı sıra bir de siyasi karar çıkmıştır (hiç kuşkusuz her şey hiç kimsenin içinden çıkamadığı, ama bu o kadar da önemli bir şey değildir; ekonomik bir akılcılık simülasyonu üzerine oturtulmuştur. Ekonominin yargılanma öyküsüyse gerçekliğin ta kendisine dönüştürülebilir; böylece gerçek bir kolektif sözleşme niteliği kazanabilir). Bu kez de bize bir başka kolektif sözleşme sunulmaktadır: hükümetin protez şeklindeki somut uzantıları olan ahlak ve kültür. Bir protez olarak (toplumsal, bir protez olarak) kültür ("Fikirlerinizle ilgileniyoruz", "Arzularınız bizi ilgilendiriyor", "Yaratıcılığınız bizi ilgilendiriyor"; B.N.P.'nin bankacısı hiç olmazsa dürüsttü: "Bizi paranız ilgilendiriyor"[1] diyordu. Üçüncü

[1] Banque Nationale de Paris'nin Paris'teki büyük *billboard*'lar aracılığıy-

Dünya insanlarıysa biraz daha kabaca "Çöp kutularınız bizi ilgilendiriyor" diyor). İnsanları sonunda duyarsız hale getiren aşırı nesnelleştirilmiş bir yönetim biçiminden sonra, bu ölmüşlere (*le Panthéon*) yaslanmaya çalışılan ve gücünü tarihsel düş gücünün kalıntılarından, yani sentezlenmiş bir kolektif irade hayaletinden alan toplumsal bir öznellik ve duyarlığa benzemektedir.

İşte tam da bu noktada biz entelektüeller tuzağa düşürüldük; çünkü ekonomi, programlama ve düş kırıklığına uğramış liberal bir toplum söz konusu olduğu sürece zihinsel ve siyasi açıdan sınır tanımayan bir zenginliğe sahip eleştirel ve felsefi küçük bir alevin namus bekçileri ve teorinin (zaten o sıralarda teorisyenlerin de keyfi yerindeydi. Sanırım teorisyenlerin bu son yirmi yıl içinde hiçbir şey yapmadan bu kadar bol para kazanıp, bu nitelikte bir eleştiri ve neşe düzeyine sahip olduğu bir dönem hiç kuşkusuz bir daha kolay kolay yaşanmayacaktır) sessiz sedasız etkileyiciliğine umut bağlamış insanlar olarak içimizde birer vicdan taşıyorduk.

Oysa itici güçlerin yaşamlarından bir şikâyetleri yoktu; onlar iktidarın ulaşamadığı başka bir yerde, yarınlarından emin bir şekilde, diğer Fransa'da yaşıyorlardı. Bu itici güçleri ülke yönetimine katılmaya sürükleme düşüncesi çok büyük bir yanılgı, çok büyük bir tehlikedir! Teorik gücün bir kurum tarafından üstlenilmesinden daha kötü bir şey olamaz. Şunu demek istiyorum: İçinde yaşamadığımız bu durumu çözümlerken başvurduğumuz düşsel kavramları düşsel bileşenlerine ayrıştırırken bu ütopya, bir simülasyon evreninde bile yaşasak bizi yok edebilecek bir güce sahip olan bizim sınıfımızın oluşturduğuna benzeyen kolektif bir irade görünümüne bürünerek, bize karşı kendi ürettiğimiz silahlardan oluşan entelektüel bir değer yargısı şeklinde geri tepti. Bizler gerçek ile gösterge

la yaptığı reklam kampanyasında kullanılan slogan ve fotoğraf —*çev. notu.*

arasındaki o yüce çarpıtmanın bekçileri olarak, bu ikisini uzlaştırmaya çalışan oyun tarafından tuzağa düşürülüp felç edildik.

Bu süspansiyon halindeki eriyiğin kristallerini katılaştırıp son veren tersine döndürülmesi olanaksız kimyasal bir hızlandırmaya benzemektedir.

Artık bir düşmanımız yok, çünkü iktidar onların elinde. (Öznel açıdan) en iyiler (nesnel açıdan) en kötülerdir. Bu, pragmatik açıdan böyledir (çünkü her türlü pragmatik yaklaşım paradoksal bir niteliğe sahip olup, bizim bundan kaçabilmemiz mümkün değildir), biz de bir tür *double bind*'la,[2] çözümü olanaksız bir bilmeceyle (yoksa tarihsel bir çelişki değil) karşı karşıyayız. Gerçekte ikinci sınıf, gerçek dışı bir olay olan bu çözümsüzlük sürecine sanki birinci sınıf ve gerçek bir olaymışçasına sözcüğün gerçek anlamında katılmamız istenmektedir. Olması gereken zamanda gerçekleşen olay sayısı yok denecek kadar az olup kimileri henüz olgunlaşmadan, başkalarıysa iş işten geçtikten sonra gerçekleşir ve tarihin başarısız bir dönemine ait olayların yeniden sağlığına kavuşturulmaya çalışılan biçimlerinden başka bir şeye benzemez. Bunlara *Simulatio post mortem* (ölüm sonrasında simüle edilenler) denir. Zamanından önce gerçekleşen düşükler olduğu gibi, zamanından sonra gerçekleşen düşükler de vardır. Bu olay da onlardan biridir. Bu coşkunun, (diğerleri arasında) sevgisizliğin, tarihsel bir kopuşun değil (Fransız toplumunun ruhunun derinliklerindeki retroaktif gerçeklikle yer değiştirmiş) sona ermiş bir tarihin sonucu olarak ortaya çıkıp, tarihî bir modelden yoksunluk nedeniyle yaşamının belli bir döneminde gerçekliğini yitiren bu sosyalizm, bir simülasyon ve yeniden sağlığına kavuşturma düzenine aittir. Ne çare ki bizden kendisine gerçekliğin özgün bir versiyonuymuş *gibi* davranmamızı istemektedir

[2] Psikanalizde, aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık anlamında kullanılan şizofreniyle ilgili bir terim —*çev. notu.*

(söz konusu olan şey kesinlikle bu sosyalist psikodramın oyuncularının sahtekâr ya da kandırılmış insanlar olmaları değildir; kimilerinin bu olayla bütünleşmelerini ve coşkularından söz etmeyi gereksiz buluyoruz. Söz konusu edilmesi gereken, çok daha üzücü bir şeydir. Sorgulanması gereken, tarihî eylemin özgünlüğü ve bütünlüğüdür). Bunun sonucunda bizden, bu noktaya sanki tarihin karşı koyulmaz ilerleyişiyle sürüklenmişiz ve bütün bunların biçimsel açıdan yaşamı değiştirme umuduna uygun inanılmaz benzerlikler sunduğuna (Rimbaud'cu eski slogan, sosyalistlerin yeni sloganı haline gelmiştir: "Keyiflenin, bugün yaşamı gerçekten değiştireceğiz. Bu ne kadar harika bir şey değil mi?" Her zamanki gibi gerçeklik içinde darmadağın olan mecazın çöküşüne) inanıyormuşuz gibi yapmamız, simülasyona başvurmamız istenmektedir.

Karşı karşıya olduğumuz şey yalnızca bu bilmeceden ibaret değildir. Yapılması güç olsa da, amaçlarından kuşku duyulmasa da (kesinlikle naiftirler) her türlü sosyalist projede, derin bir karmaşayla karşılaşıldığını ifşa etmek gerekmektedir. Yeniden Mandeville'in "Arılar Masalı"na dönerek (kimileri XVIII. yüzyılda Devrim'in bütün bunlara son verdiğini söyleyecektir ama ben bu düşünceye kesinlikle katılmıyorum) yazarın şunu dediğini hatırlatmak istiyorum: Toplumsal bir gelişme ve değişimi sağlayan şey onun pozitif değerler sistemi ve ahlakı değil, ahlaksızlığı ve günahlarıyla kendi değerlerine karşı gösterdiği ahlaki gevşekliktir. Bir anlamda siyasetin sırrı budur. Toplumsal hayatın sürdürülmesinde rol oynayan bu yapısal ikiyüzlülük, iktidardaki insanların psikolojik ikiyüzlülüklerinden çok farklıdır. Toplumun kendi toplumsallaşma çabalarını bozmaya yönelik ve toplumsal süreci neredeyse tamamıyla bir *oyuna* dönüştüren bu ikiyüzlülük, sahip olduğu görünümlerin esnekliği, kendi değerlerine karşı duyarsızlaşması ve (hiç kuşkusuz kolektif nitelikte, fakat somut bir şekilde algılanamayan ve bilinçli sayılamayacak, bu kolektif yapıyı bile şaşırtan) ahlak dışı bir strateji

sayesinde ayakta kalabilmektedir.

Oysa sosyalizme inananlar bütün bunlara karşı çıkmaktadır –aynısı bütün sosyologlar için de geçerlidir– (ve ben de zaten bu yüzden onlarla ilgili olarak bugün siyasetin ne anlama geldiğini bilmediklerini söylüyorum). Şöyle ki, onlara göre her toplum toplumsal özelliklere potansiyel olarak sahiptir, yani kendi ürettiği değerlerle dayanışma içinde olmanın yanı sıra bizzat ürettiği kolektif öneriyle de uyum içindedir. Bu durumda sorun, toplumu kendi ürettiği projeyle uzlaştırmak ve toplumsallaşmak isteyeni "toplumsallaştırmaktan" ibarettir. Değerler düzeyinde karşılaşılan her türlü ikiyüzlülüğe ve her türlü yüzeysellik stratejisine son verilmelidir: toplumsal ilişkinin azami düzeye çıkarılması, kolektif sorumluluğun (ve aynı zamanda denetimin de tabii) yoğunluğu, yapıların şeffaflığı ve işleyiş biçimleri, kamu ahlakı ve kültürün yüceltilmesi gibi. Her şeyi şeffaflaştırmaya çalışan, inanılmaz saflıktaki sosyalist düş böyle bir şeye benzemekte. Oysa bugüne kadar hiç bunlara inanan bir grup olmuş mudur? Özellikle de hiç bunlardan söz etmeyen bir grup olmuş mudur? Neyse ki, bugüne kadar hiç böyle bir toplumsal projenin üretilmediği, aslında *hiçbir toplumsal grubun düşünsel düzeyde toplumsallaştığına kendini inandıramadığı* söylenebilir. Özetle bugüne kadar (entelektüellerin zihinlerinin dışında) asla sınırlı düzeyde bir sorumluluğa sahip kolektif bir öznenin yanlışlıkla bile olsa değil yalan yanlış bir görünümüne hatta bunun zerresine bile rastlanmadığı gibi, bu tür bir amaç olasılığıyla dahi asla karşılaşılmamıştır. Enerjilerini bu yolda harcayıp, bu ahlaki toplumsallaştırma düşünü gerçekleştirmeye çalışan toplumlar daha işin başında kaybetmeye mahkûm olmuşlardır. Temel yanlışlık işte budur. Neyse ki bu türden girişimler her zaman başarısız olacak, amaçlarına ulaşamayacak ve böyle bir toplumsallaşma düşü asla gerçekleşemeyecek.

Eylül 1983

İlahi Sol

Tatil boyunca gazetelerin haşır neşir olduğu mevcut düzenin entelektüeller nezdinde simgesel bir şekilde oylanması konusuna son vermenin tek bir yolu varsa o da durumu tersine çevirmektir. Yani siyasetçilere, entelektüellere sordukları sorunun aynısı sorulmalıdır. Siyasetçiler entelektüellere "Neden erdemli davranmıyorsunuz?", "Neden vicdanınızın sesine kulak vermiyorsunuz?", "Neden çaba sarf etmiyorsunuz?" diyorlar. Bu soruyu önce onlar siyasetçilere (bu soruya onlarla birlikte herkes yanıt vermek durumundadır; oysa kitleler böyle bir soru sormadığı gibi, sessizliklerinin ne tatille ne de sosyalizmle bir ilişkisi vardır) sormalı, yani "Neden erdemli davranmıyorsunuz?", "Neden vicdanınızın sesine kulak vermiyorsunuz?", "Neden çaba sarf etmiyorsunuz?" demeliler.

Sosyalizmin bir yozlaşmaya, entelektüel duruşta bir ayrışmaya yol açtığı söylenebilir; çünkü her türlü çelişkiyi bağışladığı, kendini gerçekleşmiş bir ütopya gibi sunduğu, teori ve pratiği uzlaştıran bir yaklaşım sergilediği, refah düzeyinin yükseldiği, kutsanmış bir düzen gibi davrandığı söylenebilir; başka bir deyişle, lanetli pay anlayışının sona erdiği, artık entelektüellere ihtiyaç duyulmayan bir aşamaya gelindi (fakat ortada entelektüellerin çalışmaya devam etmelerini engelleyen bir durum yok). Söylemeye çalıştığım şey, artık entelektüellere özgü bir tutkudan yoksun olduğumuz; zira entelektüelden yaşadığı çağın eleştirel vicdanı ya da ahlaki teminatı olmasını istemek yeterli değil; bütün bunların bir de tutkuyla yapıl-

ması gerekiyor. Başka bir deyişle Gide, dönemini içtenlikle; Sartre açıklıkla, sitüasyonistler ve diğerleri radikal bir şekilde eleştirmiştir. Sonrasındaysa bir şey yoktur, yani politik-entelektüel bir erdemden söz edilemez. Sonrasında ironiye, rastlantısal süreçlere, mikroskopik gelişmelere boyun eğen büyüleyici bir dünya vardır; içinden geçmenin en az bir mayın tarlasından geçmek kadar tehlikeli olduğu tarih ötesi bir süreç vardır.

Bizler yalancıktan bile olsa asla Gide'in içtenliğine, Sartre'ın zararsız da olsa zihinsel berraklığına, sadece gösteri düzeyinde bile kalsa sitüasyonistlerin ya da 1968 Mayısını gerçekleştirenlerin sahip oldukları radikallik düzeyine sahip olamayacağız. Bizimle birlikte siyasetçiler de bundan böyle asla ideologların sahip oldukları o tutku düzeyine, özgün bir stratejinin gerektirdiği politik enerjiye ya da devrimcilerin sahip oldukları radikal düşünce biçimine sahip olamayacaklar (bu konuda bizi yönetenlerin tavrı oldukça nettir; öngörebildikleri tek şey budur). Kanımca sözcüğün gerçek anlamında herhangi bir şeyi temsil etmek gibi bir şey düşlemedikleri gibi tüm Fransa'yı koruma altına almaktan başka bir şey yaptıkları da yok. Aslında komutlara yanıt vermeyen bir makineyi yönetmeye çalışan insanlara benziyorlar. Deyim yerindeyse susanlar entelektüeller değil, makine komutlara uymadığı için susmak durumunda kalmışlar. İçinden çıkamadıkları bu durumun sorumlusu ne entelektüeller ne de siyasetçiler.

Hiç kuşkusuz entelektüel sınıfın bu ayrışma süreciyle siyasetçiler zümresinin yozlaşmasının karşılıklı birer özetini çıkartmak gerekiyor.

Sosyalistler kendilerini iktidara getiren nedenlerden tamamen bihaber olup, seçmene sundukları toplumsal projeyi iktidar sayesinde yaşama geçireceklerini sanıyorlar; zira onlara göre iktidar hak edilmiş bir ödül ve tarihsel gelişimin mantıksal bir sonucu. Tarihsel ve siyasi tutkuların yitirildiği bir alanı işgal etmekten, becerebildikleri kadarıyla tarihin sonu olarak nitelendirilen sanal uza-

mı vekaleten yönetmekten başka bir şey yapmadıklarını göremiyorlar. 1960'lı ve 1970'li yıllarda bizzat başka bir özgün durumun kendilerini saf dışı ettiğini unutuyorlar. Gerçek anlamda bir tür huzur ve mutluluk dolu yıllar olarak nitelendirilebilecek 60'lı, 70'li yılların entelektüel ve teori dünyasının tutkularını yitirmesine yol açan şeyin; anlam yitimi, tarihin sonu, siyasetin can çekişmesi, toplumsal şeffaflık ve belirsizliğin bizzat kendisi, simülasyonun gücü, her yerde karşımıza çıkan müstehcen iletişim araçları olduğu söylenebilir. 1968 Mayısında da en çok üstünde durulan şeylerin bunlar olduğunu ve 68 Mayısının sosyalizmin on yıllık bir gecikmeyle iktidara gelmesine yol açtığını unutmayalım. Önceden kestirilmesi, kapsamlı bir şekilde ele alınıp çözümlenmesi olanaksız bu yeni ve radikal durum henüz sonlanmadığı gibi, temel kavramlarda yol açtığı anlamsal yıkım süreci de sona ermemiştir. Sosyalistler bütün bu olup biteni yüzeysel bir siyasi yaklaşımla değerlendirerek yönetsel ve ahlaki bir ders çıkartmışlar, olanları kapitalizmin yol açtığı yıkımın onarılması ve eski hızını yitirmiş bir toplumsal tarihe eski saygınlığını kazandırma olarak yorumlamışlardır. Eskiden sahip oldukları ilkeleri yeniden ele alıp kibar bir şekilde 1936 ya da İkinci Dünya Savaşı sonrası reformlarını, gerçekleşmeyen ama artık gerçekleşmesine de gerek kalmamış, bu yeni durumun ahlaksızlığına tamamıyla yabancı bir tarihle (onların ve reformlarının tarihiyle) zorla ilişkilendirip devam ettirmişlerdir. İçinde bulunulan durumu nesnel anlamda yönlendirme olanaksızlığının, ortada herhangi bir yönetim ilkesi kalmamasının onları bu sorumluluktan kurtardığını söylemek gerekir. Oysa tam da bu noktada şeylerin içinde bulundukları duruma uygun yeni bir ahlaksızlık anlayışı zorunluluğuyla karşı karşıya kalınmıştır. Başka bir deyişle, içinde yaşanılan bu simülasyon ve simülasyondan aniden kopuş (terörizm), haber dünyasında eski denge ve denetim stratejileriyle uğraşıp oyunun açıkça ve başka bir şekilde oynanmasını sağlayan yeni bir

ahlak anlayışına gerek yoktur. İktidarın iletişim araçları, haberle olan ilişkisi özgün bir strateji gütme ve şeylere dar bir çerçeveden bakma olanaksızlığını somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

Televizyon konusunda da aynı şey söylenebilir. Siyasi iktidar safça, televizyon ve diğer iletişim araçlarının görevinin, kendi ürettiği siyasi içerikli olanlar da dahil mesaj iletmekten ibaret olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla bu düşünceye bağlı olarak hiçbir başarı şansı olmayan sıradan, çoğu kez gülünç (konuşma zamanları, vs.) bir denetim stratejisi üretmektedir. Oysa televizyonun bizi başka bir şekilde, yani iktidarı televizyonla alâkalı bir şeye dönüştürerek ele geçirdiği söylenebilir. Burada söylenmeye çalışılan şey, iktidarın televizyonu bir reklam aracı olarak kullanması değil (bu sıradan bir şey olup, pek fazla işe yaradığı söylenemez); McLuhan'ın çok iyi bir şekilde açıkladığı gibi televizyonun soğuk bir iletişim aracı olması, imgelerin pek anlamlı olmaması televizyon izleyicisini bir tür imgeyi anlamlı kılmaya, hem imge hem de mesajdaki kılcal boşlukları doldurmaya zorlamakta, algı çözümlemesiyle daha yakından ilgilenmesine yol açmaktadır. Günümüzde iktidar da tıpkı bu şekilde iş görmektedir; başka bir deyişle, siyasi rejim bir tür çizelge, en az televizyon imgesi kadar az veri sunan bir ekrana benzediğinden herhangi bir rölyef ya da özelliğe sahip olmadan var olmayı sürdürmektedir. İktidarın artık karar almakla, iradeyle, enerjisini ortaya koymakla bir ilişkisi kalmamıştır. Tanımını yitirmiş bir iktidar rica ve tümevarım sayesinde hayatta kalmaktadır (yoksa kesinlikle baştan çıkartma sayesinde değil). Tıpkı televizyon imgesi gibi iktidarla da oynamak zorunda kalıyorsunuz; duyusal terimler kullanmak gerekirse televizyon imgeleri kadar boş ve soyut bir şeye benzeyen iktidara da yorum getirip, yaşatmak zorunda kalıyorsunuz. Burada toplumsal hareketlilik, yaratıcılık, katılım terimleri kullanılarak sizden sürece bir bakıma düşünmeden, duyularınız aracılığıyla

uymanız bekleniyor. Oysa paradoksal denilebilecek bir şekilde bu rejim öylesine az engel çıkartmakta ki, insana araya belli bir mesafe koyma olanağı tanımamakta. Burada da yine televizyon imgesiyle bir karşılaştırma yapabilir ve çok zayıf algısal özellikler taşıması nedeniyle her türlü eleştirel bakışı da aynı anda engellediğini söyleyebiliriz. Televizyon imgesi kadar anlamsız, şeffaf olan bir iktidarın, her hangi bir bakış açısına sahip olunmasını da belli bir ölçüde engellediği söylenebilir.

Böyle bir taktiğe başvurulmakla birlikte, içinde yaşadığımız stratejik dönemde strateji üretebilecek birileri yoktur; iktidarın içine gömüldüğü strateji de buna benzer bir şeydir. Toplumsal ya da duyusal katılım taktiği olduğu gibi siyaset alanına taşınmıştır. Genellikle bu taktikle artık tarihsel bir iradeye dayanma iddiası gütmeyen rejimlerde ve beyni çalışmayan, belli bir enerjiye sahip olmaktan ziyade bu enerjiyi emen bir ekran benzeri düzenlerde karşılaşılmaktadır. Bu düzenlerin hiç kuşkusuz iradenizi ele geçirme gibi bir niyeti yoktur (zira bunun için önce onların bir iradeye sahip olması gerekir); yapmaya çalıştıkları şey, sizi duygusal anlamda etkileyip duygusal bir ortam oluşturmaktır. Başka bir deyişle sosyalizme de tıpkı bir videoya ya da bir dramaya katılır gibi katılıyorsunuz.

Günümüzde iktidar, sivil topluma karşı çok daha hoşgörülü; sivil toplum da iktidara karşı aynı şekilde çok daha hoşgörülü. Bunun nedeni sorumlulukları karşılıklı olarak birbirlerine yüklemeleri ve egemenlik sürecini de aynı şekilde iletişim araçları ve haber evrenine devretmeleri. Siyaset evrenini oluşturan bu iki kutup ekranlarda sürdürülecek hayali bir danışıklı dövüş yararına, sahip oldukları güçten karşılıklı olarak kurtulmaya çalışmışlardır. Belki de iktidarın çelişkilerden kurtulabilmek amacıyla iktidar sahibi gibi görünmekten vazgeçtiğini göstermek için bulabildiği tek stratejinin bu olduğunu söylemek gerek; ayrıca iktidarın bu feragat karşılığında, sivil toplumun, sivil toplum gibi davranmaktan vazgeçerek hukuki

anlamda sanal egemenliğin sahibi olduğunu kabul etmesini istediğini belirtmeliyiz. Toplumsalı, toplumsal düşüncesini ön plana çıkartmak amacıyla toplumu çaresiz bir durumda bırakmak gibi gülünç bir proje üreten iktidarın, çok uzun bir süre iktidar olmayı düşledikten sonra artık iktidar olmaya tahammül edemez bir duruma geldiği görülmektedir. Sanki –var olan– toplumsal, tüm o belirsizliğiyle yokmuş, tamamen ortadan kaybolmuş da iktidar da bu belirsizliğe kendine düşeni yapmayarak bir son vermeye çalışıyormuş gibi görünüyor.

Bu koşullarda kitlelerden bilinçlenmelerini talep etmek ya da entelektüellere kavrama güçleriyle (veya pek çok kişinin bir paradoks olarak algıladığı entelektüellerin kavrama güçleriyle ters orantılı bir girişimde bulunmaları konusunda hayıflanması gibi) doğru orantılı bir girişimde bulunmak zorunda olduklarını söylemenin ne kadar anlamsız olduğu görülmektedir. Kararlı bir siyasi iktidardan söz edilseydi bütün bu soruların anlamı olabilir, bu iktidarla belli bir noktada buluşulabilir ya da araya belli bir mesafe konulabilirdi. Oysa bugün böyle bir şey söz konusu değildir, zira aynı kararsızlık, simülasyon, değer ve referans kaybı denilen tuzak hem tarihsel pratik hem de teorik çözümleme alanını içine çekip yutmuştur.

Sosyalizmin, yeni bir tarihsel canlanma ve kolektif tutkuların nüksetme süreciyle çakışması gereken bir olay olduğunu düşünebiliriz. Oysa tam tersi de olabilir ve bu olay tüm olan bitenlerle ödeştiğimizi, tarihin değer kaybına –tasfiye nedeniyle değer kaybeden bir tarih– uğradığını gösterebilir. Özellikle de devrim tarihinin tasfiyesinden söz ediyoruz. Bu konuda Louis Mermaz çok açık konuşmaktadır: "Fransa'nın gündeminde artık bir devrim yoktur." İzin verirseniz, devrimin cenaze töreninde yaptığı konuşmayı aktarmak istiyorum: "Fransa gibi bir ülke bugün Fransız Devrimi adlı yerli yerine oturmuş bir geleneği yaşatmaya çalışıyor. Bu tarihe mal olmuş bir olaydır. Fransa'nın gündeminde bir devrim olmamasının nedeni

Büyük Devrimin daha önce gerçekleşmiş olmasıdır. Bu devrim iki yüzyıldan bu yana dünyada gerçekleşen bütün devrimlere örnek olmuştur. Bugün Fransa'da devrimlik bir durum yok ve cumhuriyetçi bir geleneğe yaslanan reformist bir girişim sergilediğimizi söylerken yüzümüz kızarmıyor. Ekonomik ve toplumsal alanlarda yapısal reformlar yapmak istiyoruz, ne var ki bu işi seçimler ve parlamento aracılığıyla nöbetleşe yapmayı kabul ederken, yapılanların biz öyle istediğimiz için değil, töreler ve toplumsal gelişmeye uygun vazgeçilmez nitelikte reformlar olduğu için yapılması gerektiğini düşünüyoruz... Bir devrim her zaman iki yönlüdür. Birincisi kabul edilemez tutkuların, şiddet eylemlerinin, ahlak dışı içgüdülerin ve bizzat devrim denilen sonucun kendisidir. Bir devrim asla kendiliğinden iyi bir şey olamaz. Bu bakış açısına karşı olmaktan başka çaremiz yok... Günümüz Fransa'sında bir devrim gerçekleşmemesi için tüm çabamızla elimizden geleni yapıyoruz. Bunu yüksek sesle ve çok açık bir şekilde söylüyorum: Bizler devrimci değiliz, zira ortada devrimci olmayı gerektirecek bir durum yok."

Bu sözler gerçekten de çok açık ve seçiktir; başka bir deyişle tarihe mal olmuş devrim demek tarihin sonu demektir. Devrim olup bitmiştir. Sosyalizm de zaten bu tarihin sonu olayından destek almaktadır. Yazar, açık seçik bir şekilde söylediği gibi devrim diye bir olayın bir daha asla gerçekleşmemesi için elinden geleni yapacaktır. Anma törenlerine neden bu kadar düşkün olup yeni olaylarla neden bu kadar az ilgilendiğini de bu sayede anlıyoruz. Oysa bu noktada bile geri adım atıldığı söylenebilir. Kültür ve ortak mirası başlangıç noktası olarak kabul ettiklerini söyleyen bu insanlar 1789 Devrimi'ni bir sergi düzenleyerek anmayı bile başaramamışlardır. 1789 Devrimi'ne meydan okuyarak yeni bir devrim gerçekleştirmekten vazgeçmek, tarihî bir yazgısal boyun eğiş, yani tarihin sonu gibi bir düşünceye boyun eğmek demektir. Öyleyse sosyalizm yalnızca yeni, özgün bir tarih üretimi

konusunda başarısız olmakla kalmayıp (yaptığı her şeyi, yok olmaya yüz tutmuş Fransa adlı başyapıtı yeniden eski sağlığına kavuşturmak, onarmak adı altında yapmaktadır) mevcut tarihi, simgesel bir şekilde bile olsa yeniden üretememektedir. Eğer düzen anlamsız ekonomik bahaneler ya da düzeysiz politikalar üreterek bu anma biçiminden bile vazgeçiyorsa, o zaman tarihin sonunun geldiğini ve simgesel bir şekilde bile olsa onu yaşatamayacağını anladığı söylenebilir. Belki de 1789 Devrimi'ni gerçekleştiren insanların mirasçıları olmak tehlikeli bir şeydir; çünkü onlar kendi kendilerine asla ekonomik konjonktürü ve krizi göz önünde bulundurarak devrim yapmanın mı yoksa yapmamanın mı daha iyi olacağı gibi bir soru sormamışlardır. Oysa günümüz sosyalistleri 1789 Devrimi'yle ilgili bir sergi düzenlemeyi bile başaramamışlardır (Wajda'nın *Danton* filmini izlediklerinde bile soğuk terler döktükleri söylenebilir).

Sosyalizm, daha da genel olarak, toplum karşıtı herhangi bir belirti içermeyen toplumsal bir yapıyı desteklemekten öteye gidememiştir. Belki de sosyalizm her türlü toplum karşıtı projenin, yani bir *başka* toplum projesi ya da toplumsaldan başka her şeyin bilinç kaybına uğradığı bir projenin tarihsel sonucudur.

İlk varsayımı onaylayabilir ve paradoksal bir şekilde, sosyalizmin iktidara ancak bir şeyleri değiştirip dönüştürmeye imkân veren enerjilerin, yani bir düzenden aniden bir başka düzene geçilmesini sağlayan toplumsal ve alternatif kültürel enerjilerin az çok tükendiği bir sırada geçtiğini söyleyebiliriz. Zaten sosyalizmin de bu tükenmenin izlerini taşıdığı ve bu tükenişten yararlandığı görülmektedir. Hiç mücadele etmeden bu kadar kolay bir şekilde iktidara geçiyorsa bunun nedeni sağı yenmesi değil, karşısındaki alanın, enerjisini henüz yitirmemiş güçler tarafından temizlenip arındırılmasıdır. Son toplum karşıtı sıçrama olan 1968 Mayısı, sosyalizmin iktidar koltuğuna oturmasını on yıllığına geciktirmiştir. En düşük düzeyde bile olsa

bir itaatsizlik, isyan, yadsıma, ironi ya da hoşnutsuzluk, (hayal düzeyinde bile kalsa) radikal bir zorunluluk tohumuna rastlandığı sürece sosyalizmin iktidara gelebilmesi mümkün değildir. Şeffaf, burnunun ucundan ötesini pek göremeyen ve zihinsel gelişme gösteremeyen bir sağ, söylendiği gibi, solun iktidara "geçmesini" gerçekten engelleyemez (görüldüğü gibi engelleyememiştir de). Daha radikal ve daha inatçı olan bu kötülük meleği 1970'li yıllarda yavaş yavaş ölüp gitmiştir. (Uzlaşıya dayalı bir toplumsal biçime benzeyen sosyalizm de zaten bu yüzden liberal ve Protestan Kuzey ülkelerinde normal bir düzen, modern bir topluma yaraşır bir yönetim ve yönlendirilme düzeni olarak kabul edilirken; yıkıcı düşünceler, devrim ve oyun projesinin henüz canlılığını yitirmediği estetik, kültürel, ironik bir biçime sahip Latin ülkelerde aynı anda ve aynı şekilde kabul görmemiştir. İtalya bu "geciktirilmiş" sosyalizmin en güzel örneğidir.)

Sonuç olarak, henüz şiddetinden, canlılığından bir şey yitirmemiş bir tarih anlayışından kaynaklanan bütün bu başarısızlıklardan, yapılan hatalardan sonra sosyalizm ("olayların" sona erdiği bir evrende) olayların akış sürecine uyarak bizim ülkemize, (tarihin sonuyla birlikte) tarihiyle uzlaşmış bir Fransa'ya yeni bir çağın başlangıcına benzeyen politik bir açılım şeklinde değil, belli bir ahlak anlayışı, yani muhafazakâr bir Fransa'ya özgü yeni töreler ve tüm tarihimizin geriye dönük bir şekilde günahlarından arındırılması şeklinde gelmiştir.

Azgın gerici bir sağın tarihin akışını değiştirerek muhafazakar Fransa'ya yaşattığı bastırılmış devrimler, teorik sıçramalar ve başarısızlıkların hepsi 10 Mayıs'ta yaşanan mutlu sonla bir çözüme ulaştırılmış, günahlar bağışlanmış, hesaplar kapatılmış ve herkes aklanmıştır. Hiç kuşkusuz bunların hepsi bir işe yaramıştır; çünkü sonunda bu noktaya ulaşılmıştır. Beklemeyi bilirseniz her şey zamanında olur.

Zaten sosyalizmin kusuru da budur; beklemeyi bilen,

yani tarihin ürettiği meyvenin olgunlaşmasını bekleyen (oysa meyveler toprağa ne yazık ki iyice olgunlaştıktan sonra düşer) herkese kendini bir ödül gibi kabul ettirmektedir. Bu yüzden güncel sosyalizmin de olması gereken zamanda gerçekleşmeyen (1956? 1946? 1936?) tarihsel olaylar konusunda bekleme, zaman yitimi, onarım, düzeltme türünden izler taşıdığı görülmektedir. Ulusallaştırma örnekleri, ölüm cezası, özgür okul... bunlar uzun süre akıntıya kürek çekmiş ve geçmişin tüm yosunlarını üzerinde taşıyan bir balina gibi geçmişte kalmış bir sola özgü geçmişe mal olmuş olaylardır.

Birinci varsayımla örtüşen bir başka şey daha var. Sosyalizm yalnızca toplumsal denilen şiddet yüklü bir efsane ve her türlü tarihsel gerginliğe son vermekle kalmayıp, toplumsal olmayan tüm enerji biçimlerinden ya da dünyaya bakış biçimlerinin her türlüsünden vazgeçilmesini de onaylamakta. Bu, varlığıyla yokluğu arasında bir fark olmayan katılımcı bir ahlak anlayışı ile sahip olunanların paylaşılması, katılım ve dayanışma üstüne oturan dışındaki tüm kolektif yazgı biçimlerinin ortadan kaybolduğu bir sosyalizmdir. Toplum açısından en sıradan toplumsal tanımı bile nihai bir ideoloji anlamına gelmekte. Doğal olarak burada insanların tutkularını harekete geçirecek bir şey yok.

Herhangi bir şekilde bile olsa lanetli pay fikri uzlaşma nedeniyle ortadan kaybolmakta. Dünyaya özgü bir estetik düşüncesi ortadan kaybolup gitmekte. Karşıtlık, belirsizlik, tersine çevrilebilirlik, nedensizlik, ironi, şeyler ve karakterler düzenindeki kendinden kaçınılması olanaksız vahşet düşüncesiyle her türlü kolektif tutku düşüncesi, toplumsal değişim üstüne çekilen yavan ve homeostatik söylev düzeni içinde ortadan kaybolup gitmekte. Her şey türetme ya da hiç durmadan gözden geçirilen toplumsal, yani şu ya da bu toplumsal tipine değil de, bizzat toplumsallık ilkesine indirgenmekte; bu artık bir sözleşme olmaktan çıkarak, bir tür ara yüz, hiç durmak bilmeyen bir

etkileşim, bir şeylerle ilgilenme ve ilişki kurma ilkesi, başka bir deyişle sözleşmeye dayanmayan, dokunma üstüne oturtulmuş bir topluma benzemekte. Durum böyle olunca dayanışma da dahil olmak üzere geleneksel erdemlere boyun eğme çağrıları bir işe yaramamakta; çünkü böyle bir sistemde dayanışma, iletişim araçlarına ait ağların yer aldığı bir uzamda yan yana durmaktan ya da iletişim araçlarına özgü içtepilerin bir yansıması olmaktan başka bir anlama sahip olamaz. Egemenliğin bir kısmının vekaleten devredilmesi üstüne oturan evrensel bir dayanışma kavramı değil, statik elektriğe doymuş bir çevrede, deyim yerindeyse insanları taşlaştıran bir dayanışma kavramı üstüne oturmaktadır.

Sosyalistler çektikleri tüm söylevlerle bizi toplumsal bağa, bir şeylerle ilgilenmeye, ilişki kurmaya ihtiyacımız olduğuna ikna etmeye çalışıyorlar. Video, telematik, vs. üzerine oturan inanılmaz bir meydan okuma biçimidir bu. İşin acı olan yanıysa insanların bunlara gerçekten ihtiyaçları olduğu konusunda ikna olmuş görünmemeleri, zaman geçtikçe de daha az ikna olacak olmalarıdır; fakat bu arada (kılcal damarlara kadar sızmış bir uzlaşı nedeniyle) giderek tam tersi bir görünüm sergileyecekleri söylenebilir.

Günümüzde toplumsal üzerine çekilen tüm söylevler belirginliğini yitirmiştir; sanki dayanışma her şeyin yerini alabilir demeye çalışıyorlar. Dayanışma aynı zamanda hem bir başlangıç hem de bir varış noktasıdır. Dayanışmaya ne kadar önem verilirse, elde edilecek yarar o kadar büyük olur denilmeye çalışılmaktadır. Oysa biraz düşünüldüğünde toplumsalın sağlayabileceği tek yarar ve bunun karşılığında ödemeniz gereken bedel toplumsallaşmak ve dayanışmadan ibarettir. Çaba gösterme konusunda da benzer şeyler söylenmektedir. Gösterilen çabanın kendisi sağlanan yarar anlamına gelmektedir. Oysa hiç kimse bu türden önerilerle ilgilenmemektedir.

Bununla birlikte toplumsalın tam anlamıyla oluşturul-

ması, kabul edilmesi, içselleştirilerek toplum denilen şu tuhaf bedene özgü bütün moleküllerin zihinsel kodu tarafından değiştirilip dönüştürülmesi gerekmektedir. Örneğin Pireneler'de yaşayan şu çobanlara kaktırılan fiberoptik kablolara, ara istasyonlara, kablolu televizyona bakın. Bu yalnızca bir pazar değil, aynı zamanda bir toplumsallaşma sorunu olarak algılanmalıdır; başka bir deyişle toplumsallaşmanın başarıldığı, bunun toplumsal bir düzen olduğu, herkes için bir kullanım değerine sahip olduğu, insanlar farkında olmasalar bile buna ihtiyaçları duydukları kanıtlanmalıdır. Bu insanlar komşularıyla, hayvanlarıyla, öyküleriyle birlikte bir toplum içinde yaşadıklarını sanıyorlardı. Oysa bu olsa olsa az gelişmiş, toplumsal ve toplumsal alışkanlıkların ne olduğundan bihaber, kendi kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen, uygarlaştırılmamış bir yalnızlık süreci içinde yaşayan insanlara özgü utanç verici bir yanılsamadır. Bu, haber ve toplumsal denilen tüm o iyi tözden korkunç bir şekilde mahrum bırakılmak demektir. Gerekirse insanlara zorla haber dinletilecek, canlı bilgisayarlara dönüştürüleceklerdir. Yeni kobaylar, yeni rehineler bunlardır, başka bir deyişle yeni terör böyle bir şey olup, bunun Orwell'in *1984* romanında sözünü ettiği terörle (her ne kadar Orwell'in sözünü ettiği terörden sözcüğün gerçek anlamında kurtulamasak da) bir ilişkisi yok. Bu XXI. yüzyıla özgü bir terör. Bunlar dünyanın yeni zencileri olacak, istem dışı kölelik böyle bir şeye benzeyecektir.

Bütün bunlar sosyalistlerin (ve diğer politikacıların, ama özellikle de sosyalistlerin, çünkü kendileri için oluşturdukları genel kurallar ve stratejiler bunun üstüne oturtulmuştur) toplumsalı tamamen yanlış değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Sosyalizm yalnızca değerlerden hoşlanmakta, yoksa göstergeler ve simülakrlardan değil. Sosyalizm yaşamın tüm alanlarında ahlaki bir duruşa sahip olmak istemekte; bu yüzden simülakrlar ve simülasyon evreni ona göre,

ancak tarihsel sosyalizm adlı hakikatin silip geçtiği bir önceki döneme ait kavramlar olabilir. Başarısızlıkla sonuçlananlar da dahil olmak üzere tüm devrimler, göstergeleri arındırmak, tarihsel içerikleri simülasyondan kurtarmak ve onlara ahlaki bir nitelik kazandırmak istemektedir. Sosyalizm, simülakrları, her türlü incelikli baştan çıkartma biçimini yok etmek ve her şeyi yeniden görkemli bir ahlaki ve tarihî zemine oturtmak gibi tarihî bir görev üstlenmiştir. Dolayısıyla varsayımsal bir gerçekliğe sahip toplumsal onarımıyla meşgul olan politik iradeyle birbirine karıştırılmasında şaşılacak bir yan yok. Bu tutumu yüzünden neyse ki çok daha kurnaz ve ahlaksız olduğu söylenebilecek güncel gerçekliği algılamaktan acizleşmekte. Göstergelerin biçimlerinin bozulduğu bir alandan söz eden, göstergelerin kötülük meleği, haberin yol açtığı ahlaksızca sonuçlar, toplumsal yaşamda anlamlandırma, iletişim araçları ve kültür konusunda temel ve yalnızca politikacılara özgü olmayan muğlaklık ve başka şeyler üstüne üretilen hiçbir varsayıma katlanamamakta, bunları akıl almaz varsayımlar olarak değerlendirmekte ve sonunda da bu cehaleti sayesinde acınacak bir duruma düşmektedir.

Gösterge ahlaki açıdan kötülük ilkesi demektir. Sosyalistler çağında kesinlikle yitirilmiş gibi görünen bir şey varsa o da gösterge çözümlemesi ve toplumsal oyunlarda göstergenin sahip olduğu ironik güçtür. Toplumsal bir yapı oluşturma sürecinde yanılsama, ironi, sapkınlık (sözünü ettiğim şey bireyler ve "bilinçaltları" değil nesnel toplumsal süreçler olarak yanılsama, ironi ve sapkınlıktır) gibi boyutlara kesinlikle yer verilmemektedir. Anlama bölünmez bir bütünlük kazandırmak isteyen totaliter ülkelerdeyse bu boyutların hepsi tamamıyla yadsınmaktadır. Daha yumuşak yöntemlere başvurularak yapılsa bile bizim de başımıza aynı şey gelebilir. Bu düzende yalnızca iletişime yer vardır. Bizler gösterge (bu sansürden geçirilmiş, tek yönlü, davranışların muğlaklığı ve ahlaksızlığını

göz önünde bulundurmama anlamında bir aptallıktır ki, insanlar bu aptallığa artık ya bir karşılık vermemekte ya da en az onun kadar aptalca bir yanıt vermektedir; bu ise uzlaşı açısından olumlu bir davranış olarak kabul edilmemektedir) ve yanıtlama denilen şeffaf bir ahlaki sürece tamamıyla boyun eğmek durumundayız.

Sosyalistler bu devasa kandırmaca düzeninden kuşku duymalıdır. Geriye kalan her şeyin yanı sıra siyaset ve toplumsal yapıyla birlikte gizliden gizliye iş görmeyi sürdüren şu eski ironi ilkesinin ölümüne yol açacak her türlü anlamsal yön değişikliğinden, örneğin gerçeğin haberle anlam değişikliğine uğratılmasından şüphelenmelidirler. Hiç kuşkusuz eski kültürel, entelektüel, politik ayrılıklar zekânın iktidara gelmesi sloganıyla emilerek ortadan kaldırılacaktır. (İktidara geçme ve yönetme gibi bir yasağa çok eskiden beri boyun eğen yeni bir siyasi-entelektüel zümre açısından bu yasak sanki sihirli bir değnek tarafından sona erdirilmiş, tüm sol düşünceler hatta solculuk devlet ve bakanlık gibi kavramların baştan çıkartıcılığı sayesinde esnetilerek emilmiştir. Bizzat bilinçaltının yaşam süresi solun muhalefette kalma süresiyle sınırlı kalmıştır. Bu konuda psikanalizin televizyon ekranlarından nasıl kaybolup gittiğine bakmak yeterlidir. Daha genelinde sosyalizmle birlikte devrim ve nevroz için güzel günler sona ermiştir. Gerçekleşmiş ütopyanın ihtilaflı bir patolojik rahatsızlığı olmadığı görülmektedir.)

Kültür ve resmî ahlak her türlü olumsuzluğu yanıltıcı bir sinerji oluşturmak amacıyla emip pompalayan korkunç bir vantuza benzeyecektir. Fakat bütün bunlar tüm uzlaşma girişimlerine darbe vuran iktidarla, gösterişli bir şekilde ilişkiye geçtiği an, tersine çevirme süreçleri ve enerjilerin ayrışmasının yol açtığı nesnel ironiye boyun eğecektir.

Uzlaşma ahlakından daha kötü bir şey olamaz, ama uzlaşma kadar hızla çöken başka bir ahlak anlayışı da yoktur. Bu, bir zamanlar marjinal birkaç entelektüele

özgü bir ahlak anlayışıyken, bugün bütün sistem anormal bir görünüm arz etmektedir.

Sosyalistlere özgü yanlış değerlendirme ürünü bir başka paradoks örneği de toplumsalı kapsadığı dar alan içinde tutmak, var olmaya zorlamak isterken toplumsalın ilke olarak ahlaksız sonuçlar ürettiğini görmemeleridir. Bu sonuçların en hafifi bizi bireysel ve kolektif anlamda toplumsalın denetiminden kaçmak amacıyla çaba harcamaya zorlayan değildir. François de Closets'nin yazdığı (*Toujours Plus* [Her Zaman Daha Fazlası]) türden bir kitap bir anlamda bu düzenleyici nitelikteki toplum karşıtlığının, bu hiyerarşinin hangi kademesinde bulunursa bulunsun herkesin kendisine verilen tımar emanetlerini, loncalarda görülen türden ayrıcalıkları elinden kaçırmamak amacıyla ne kadar çok çabaladığını gösteren bir bilançoya benzemektedir. Bu kitap bir demokratikleşme, eşitlik ve dayanışma süreci olarak toplumsalın uğradığı kesin başarısızlığın çarpıcı bir örneği gibidir. Kitabın bu kaçınılması olanaksız, her türlü politik iyi niyete, "sosyalist" niyete karşı direnen davranışın sonuçlarından söz etmek gibi bir sorunu yoktur. Ancak yine de şeylerin durumunda hiçbir değişiklik olamayacağını göstermeye, hatta daha da iyisini yaparak her reformun bu durumu daha da kalıcı bir hale getirmekten başka bir şey yapmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Kolektif kötülük perisinin yaşadığı bir yerlerden çıkıp gelen bir kötülük perisi (zira tüm kötülük perilerinin yasal önlemleri zorlayarak, yolsuzluk yaparak, sorumsuzca davranarak devleti şaşırtmaya yönelik gerçek anlamda bir zekâya sahip olduklarını sergiledikleri söylenebilir; bu alanda ama yalnızca bu alanda insanlığın bitmek bilmeyen bir düş gücüne sahip olduğu görülmektedir) şeylerin akışını bir düzene sokmaya çalışan her türlü siyasi iradeyi dümdüz etmeye çalışmaktadır. Siyasetçiler bu kitaptan kendilerine düşen dersi çıkartmamışlardır (zaten Closets'nin söylediklerinden de gerçek anlamda bir ders çıkartmamışlardır). Bu yüzden

siyaset alanına özgü akıl yürütme biçiminin korunması, mevcut temel ahlaksızlık biçimininse törelerde kaza eseri görülen bir ahlak bozukluğu olarak ayıplanmaya devam edilmesi gerekmektedir. Oysa sisteme özgü gizli oyunun kuralı budur. Eskiden yalnızca hükümdar için ve önemli siyasi konularda bu şekilde davranılır, yani kötülük için çalışılır, zekâ kötülük, günah, çıkarlar, tutkuların hizmetine verilir, işler kötülükle halledilmeye çalışılırdı. Başka bir deyişle işler asla iyilikle, yani dürüstlükle çözülmez; şeylere zekâ ürünü farklı anlamlar yüklenerek çözülür ve siyaset ancak bu sayede ayakta kalabilirdi. Bunun hayatta kalma konusundaki işe yarar tek strateji olması nedeniyle bugün hepimiz ancak bu siyaset anlayışı sayesinde var olabilirken, toplumsal da yalnızca bu sayede var olabilmektedir. Apaçık bir şekilde görülen bu durumu hayasızlıktan çok yalnızca bir oyun kuralı olarak kabul etmek gerekiyor. Bu hayasızlığın, bu kuralın varlığını yadsımak politikadan tamamıyla bihaber olmaktan başka bir anlama gelemez. Zaten sosyalistlerin projesinin yaşama geçirilmesine izin vermeyen de bu yaklaşım olup, çektikleri ikiyüzlü ve inandırıcılıktan uzak söylevlerin nedeni de budur.

Bu oyun kuralı, bu temel ahlaksızlık biçiminin gizli kalması gerekmektedir; zira bu oyun kuralı hiçbir toplumsal gerekçenin asla içeremeyeceği bir kötülük-iyilik anlayışının parçasıdır. Bir toplum ahlaksızlığını çok nadiren apaçık bir şekilde sergiler, tıpkı sahip olduğu demokrasi yanılsamasını çok nadiren şiddet yüklü bir gösteriye dönüştürmesi gibi. Toplumsal düzene direnen bir şey varsa, o da hepimizin bize sunulan en küçük ayrıcalığı öğreti düzenine özgü bir gösterge olarak algılamamızı sağlayan gizli bir toplumsal yapı hayal etmemizdir. Ayrıcalık demek sözcüğün tam anlamıyla kendi yasanı, kendi kuralını kendin koy, kendi egemenlik alanını kendin belirle demektir. Ayrıcalık etimolojik açıdan özerklikle aynı anlama gelmekle birlikte, zaman içinde özerklik gizlice ya-

saya kendiliğinden boyun eğmek gibi bir anlama sahip olmuştur. Bu konuda insanlar yanılmamaktadır, çünkü özerklikten çok bir ayrıcalık peşinde koşmaktadırlar.

Başka toplumlar kurban törenleri sırasında karşılaşılan bir vahşet ve şiddet düzeni oluşturduklarını açıkça gösteriyorlardı. Bizim toplumumuz böyle bir şey yapmayı yadsıyor ve tüm enerjisiyle bu gerçeği gizlemeye çalışıyor. Bizimki kendini var eden temel kuralları, kendine özgü işleyiş mekanizmalarını kabul etmeyi reddeden bölünmüş, parçalanmış, mutsuz ve ikiyüzlü bir toplumdur. Bunun sorumlusunun sosyalizm olduğunu söylemiyorum elbette; söylemeye çalıştığım şey, bu gerçeği kavramayı yadsıyanın, bu konuda en çok zorlananın sosyalizm olduğudur. Biraz daha fazla ahlaka aykırı davranması ve daha uyanık olması gerekiyor. Oysa o tam tersini yaparak yasalara boyun eğmek ve erdemin ne kadar etkili bir şey olduğundan söz ederek toplumsal bir düzen oluşturulabileceğini, nihai bir biçime sahip ve uyumlu bir toplumsal düzen kurulabileceğinden dem vuruyor (devrimden söz etmiyorsa bunun nedeni her türlü aşırılıktan kaçınmaya çalışmasıdır, olsa olsa bu aşırılıkların yanılsamalarıyla oyalandığı söylenebilir). Ahlaksızlığın tüm sonuçları indirgenmeye, tüm uyumsuzluklara, tüm yasadışı hırslara ve tutkulara, oyuna, sahtekârlık ve ölçüsüzlüğe (burada ölçüsüzlük sözcüğünü tamamen öngörüldükleri şekilde işleyen mekanizmalarda sonuçların nedenlere, davranışların ereklere oranla ahlaksızlıklarını ifade etmek anlamında kullanıyorum) bir son verilmeye çalışılırken, aslında öngörülmeyen tüm zafiyetler ve sonuçların bu doğal ölçüsüzlük ve şeylerin düzensizliğinin bir parçası haline getirildiği görülmektedir.

Sosyalizm bunları yapmak yerine etrafına ışık saçan, şeffaf, sözleşmeye dayalı, demokratik süreklilik üstüne oturan bir toplumsal düzen oluşturmaya çalışmakta. Oysa bizim saf siyasetçilerimiz toplumsalın karanlıkta kalan yanını oluşturan bu bireysel ve kolektif karşı-ör-

gütlenme sürecinin yanı sıra, bilinçli boyun eğmenin sonucunu ve kitlelerin sessizliğini tıpkı ilahi sola mensup rahipler ve entelektüeller gibi anlayamadıkları ve açıklayamadıkları için bunları birkaç kötü huylu ya da kötü niyetli kişinin üstüne yıkacaklar. O yüzden bütün bunlardan kurtulmak, halkların etkisi altında kaldıkları kötülük meleklerinin elinden kurtarılıp yeniden *iyi* niyetli, *güzel* şeyler arzulayan halklar haline gelmesini ve toplumsalın da yeniden *sağlıklı* bir şekilde işlemesini sağlamak gerekmektedir.

Sosyalizm bu dramatik boyutlara ulaşan saflığın kusursuz bir şekilde kutsanması demektir. Mitterand, terör ve erdem karışımı bir şeye benzeyen iktidarı ele geçiren bu ideal mutsuz adamı olabilecek en iyi şekilde canlandırmaktadır (aradaki tek fark bugün erdem terörün ardına gizlenmemekte dolayısıyla da büyük ölçüde önemini yitirmektedir; buna karşın yapmacık tavırların arkasına gizlenerek ulusal iradenin o muhteşem kırışık halini kasvetli ve acıklı temsilî bir kukla görünümünde sunmaktadır). Belli belirsiz soluk bir gülümseme, göklere çevrilmiş pırıltısız ve güçlü dürüstlük abidesi bir alın. İşi gücü her zaman bir imgeye benzemek olan insanlar.

İşin özüne inilecek olursa, ahlaksız olanların ukala ve melankolik bir ahlak anlayışına sahip siyasetçiler olduğu görülecektir. Neyse ki şeylerin akış düzeni, özünde hâlâ güle oynaya ahlaksızlığa boyun eğmekte ve siyasete tamamen duyarsız kalmaktadır. Bu sessizlik ve kölelik olarak nitelendirilebilir mi? Kesinlikle hayır! Zira sessiz kalanların, şeylerin ironik düzeni ya da düzensizliği konusunda daha çok şey bildikleri görülmektedir. Sözü edilen talihsiz paradokstan kurtulamayan birileri varsa o da siyasetçilerdir. Kendi ürettiği toplumsal düşüncesini belli bir akıl yürütme ve yasama düzeni arasına sıkışıp kalmaya mahkûm ederek evrenselleştirmeye çalışan siyasetçilerdir. Bu girişimin uğradığı başarısızlıksa her geçen gün daha da göze batmaktadır. Başka bir deyişle, çeki-

len tüm söylevlerde toplumsal fikrinin bizzat kendisi ortadan kaybolurken, tarih fikri haber dünyası, egemenlik fikriyse "toplumsal değişim" kavramı sayesinde ortadan kaybolmaktadır. Diğer insanlar paradokstan keyif almaya devam etmekteler, zira bu gizli kurnazlık, bu ironik ve sessiz suç ortaklığı, yaşayan toplumsal ilişkiler üretilmesini sağlarken, aynı zamanda (mucize de zaten budur) bu ilişkilerin ulaştığı devasa maskaralık düzeyini de gözler önüne sermektedir.

İnsanlara Nasıl Coşku Zerk Ediliyor?

Eylül 1984

İnsanlara Nasıl Coşku Zerk Ediliyor?

Şeylerin her geçen gün daha iyiye gitmesi ortaya yeni bir kötümserlik biçiminin çıkmasına neden oluyor.

Daha önce, imkânsız gibi görünen bir bahse tutuşmuş ve sol iktidara gelemeyecek, dahası "Sol iktidara gelmek istemiyor" demiştim. Böyle bir bahse girmemin nedeni, sağın sunduğu elverişli ortamda komaya girmiş bir sol görüntüsü çizen Komünist Parti'nin uyguladığı olumsuz stratejiydi. Komünist Parti seçim sürecini tehlikeye sokmak ve sona erdirmek amacıyla seçime katılmasına rağmen sol 1981 yılında nihayet iktidar oldu. Fakat Komünist Parti'nin çökmesi bunda önemli bir rol oynadı. Artık sol iktidarda ve iktidarda kalamayacağını gösteren tüm göstergelere ve durumun apaçık bir şekilde ortada olmasına karşın, ben yine de solun iktidarda kalacağını iddia edeceğim... Bu bir sürpriz olur mu? Günümüzde sürprizlerden daha ilginç bir şey yok gibi. Temsil edilebilme terimleriyle konuşmak gerekirse bugün artık sol diye bir şeyden söz etmek olanaksız. Buna karşın solun geriye kalan tek görevi sanki siyasetçiler aracılığıyla temsil edilme sürecinin sonu olarak nitelendirilebilecek bir dönemi gittiği yere götürmektir.

Örneğin solun sergilediği atalet sayesinde iktidarda kalıp kalamayacağı düşüncesi son derece ilginçtir. İlginç olma nedeni bir miktar siyasi ya da simgesel itibara kavuşmak değil, siyaset alanındaki düşünce üretimi bunalımını aşma konusunda en yetenekli politikacılara onların

sahip olmasıdır. Başka bir deyişle sol ile sağ arasında gerçek bir fark olabileceği düşüncesinin zihinlerden tamamen silinmesinden sonra, sol bu durumun nimetlerinden yararlanabilecektir. 1968 Mayısını yaratan zihinler için geçerli olan şeyin bugün karmakarışık bir şekilde bile olsa herkes için geçerli olduğu söylenebilir. Zaten farklılığın tamamen ortadan kalktığı, yaşamın her alanına egemen olan bu durum –kesinlikle aşınan bir temsil edilme uygulaması (zaten bu sözcüğün tüm anlamlarında geçerli olan bir terimdir; başka bir deyişle teatral olarak nitelendirilebilecek bir temsiliyet süreci de, tıpkı nesnenin her türlü felsefi temsiliyet ilkesi gibi ölmüştür)– seçim sürecine rastlantısal bir nitelik kazandırmaktadır. Kolektif açıdan bakıldığında seçimler aracılığıyla artık seçmenin görüşü sorgulanmamaktadır. Zaten bu yüzden giderek daha çok seçim yapılmaktadır. Seçimler daha çok bir oyun ve insanın merakla izlediği bir gösteriye benzemektedir. "Sola oy vermek sizi şaşırtsın!", "Sağ yirmi yıl boyunca iktidardan gitmeyeceğini söylediğine göre, solla dalganızı geçin." (1981 seçimlerinde olan da budur), son olarak neden olmasın: "Her şeyi yüzüne gözüne bulaştıran bir sol iktidarda kalmalıdır" (1986/1988 yıllarındaki seçimlerde?)

Cecile'e hiç haber vermeden ve sevişmek istediğine dair ortada hiçbir işaret görmeden aniden yatağına girip şaşırtan ve bu sürprizin kadının yüz ifadesine yansıyan etkisini görmek isteyen Valmont kontu gibi, ben de sol ve iktidar arasındaki başka bir "tehlikeli ilişki" aracılığıyla siyasette ataletin yol açtığı sonucu görmeye çalışacağım. Tarihsel anlamda ele alındığında siyaset genellikle sağa hizmet eden bir şeyken, tarihin sona ermesiyle birlikte oyunun tersine dönmeyeceğini kimse iddia edemez. Sol tüm enerjileri harekete geçirmeye, sağ da halka hizmet etmek gibi zor bir görevi üstlenmeye davet edilmiştir. Fakat artık yerine getirilmesi gereken zor bir görev yoksa bu kesin bir kriz göstergesidir. Bu yalnızca ekonomik (ekonomik kriz sol açısından bir tür hayat sigortası gibi bir

şeydir; işler ne kadar kötüye giderse sol da kendine düşen tüm sorumlulukları o kadar iyi bir şekilde yerine getirecektir) değil aynı zamanda siyasi, duyarsızlığa bağlı bir kriz olup, bu durumda solun bu sonsuza dek sürüp gidecek gibi görünen kriz döneminde çözüm üretmek üzere iktidarda kalmaya *mahkûm edilme* şansına sahip olduğu söylenebilir.

Bu anlamda Valmont'nun yaptığı sürprizin bedelini ödemesi gibi, sol da ataletinin bedelini ödeyecektir. Sahip olduğu toplumsal ve ahlaki seferberlik ilkelerinin (solun hâlâ kendi ilkelerinin bilincinde olduğundan söz edilebilir mi?) tersine sahip olduğu tek şans krizin bir *alışkanlık* haline gelmesi, yani her zaman tehdit edilmekle birlikte tepki vermemeyi alışkanlık haline getiren toplumsal bir düzendir. Bu düzende sağın bir muhalefet oluşturamamasının nedeni bu işi yalnızca solun başarması olup, sağ olsa olsa tersine dönmüş bir sola benzeyebilir. Kısaca ideolojik değil, stratejik terimlerle durum 'solun kamusal tutkular ya da zihniyeti yeniden canlandırması kendi yararına olamaz' şeklinde ifade edilebilir (1981 yılından bu yana böyle şeyler yapmaya çalışarak insanları söz almaya, katılmaya çağırmış, fakat bir yanıt alamadığı için her şeyi yitirmiştir), sol bugün edepsiz olmak zorundadır (umarım!). Bu tepkisizliği doğru bir şekilde kavrayıp değerlendirmek ve o haliyle sürdürmek kesinlikle kendi çıkarına olacaktır. Şu sıralar bu işi biraz ikiyüzlü bir şekilde ve bilinçsizce yapmaktadır. Oysa bu işi başardığı takdirde büyük bir şaşkınlıkla tepkisiz bir halkın onu iktidarda tutmayı sürdürdüğüne tanık olacaktır.

Sol böyle bir sonuç elde edebilir mi? Bugün yalnızca sol değil, herhangi bir partiye mensup siyasetçilerin hiçbiri halkın *iradesine* güvenemez. Hangi partiden olurlarsa olsunlar bizi temsil edenler çok hassas bir konumda olup, aynı zamanda hem halk iradesini temsil etmekte hem de hiçbir şeyi temsil etmediklerini gizlemeye çalışmaktadırlar. Paradoksal bir şekilde bu sonuncu görevin diğerinden

daha yıpratıcı olduğu söylenebilir; zira siyasetçiler hiçbir şeyi temsil etmediklerini *kendilerinden* bile gizlemek zorundadırlar.

Artık pek çok şeyin değiştiği söylenebilir. Artık çocuklar söz dinlemiyor, kadınlar elde edilemiyor, bilim çözümlenecek bir nesne sunamıyor; tıpkı ortada temsil edilebilecek bir kitle ya da bir halk olmaması gibi. Temsiliyet ve özellikle de seçim sisteminin yararları konusunda sonsuza dek tartışabiliriz. Demokrasi açısından, katılım sisteminden seçim sistemine geçiş döneminde çok ağır bir bedel ödenmiştir. Örneğin Eski Yunan demokrasisi temsiliyet değil, tüm yurttaşların eşit bir şekilde yer almadığı katılım, rekabet, muhalefet sistemine dayanıyordu. Oysa bizim modern sistemlerimiz yurttaşları katılım sürecinden uzaklaştırıp temsiliyet sürecine doğru itmekte. Tarihsel anlamda bu yöntem hiç kuşkusuz burjuva demokrasilerinin gelişmesine yol açmıştır. Fakat günümüzde bu demokrasilerin can çekiştikleri görülüyor. Siyasetçiliğin bir mesleğe dönüşmesi demokratik süreci tersine çevirmiştir. Daha doğrusu temsil edenler ile edilenler arasına çok eskiden bu yana pedagoji, bilgi, aile ilişkileri, vs. gibi iki kutuplu büyük sistemlerin hepsinde karşılaşılan kafa karıştırma sistemiyle müdahale edilmiştir; dolayısıyla artık hiç kimse ne egemenliğin tabandan tavana doğru yükseldiğini ne de söylenen sözler ya da mesajın bir noktadan kodlanıp gönderildiğinde hedef tarafından çözülüp kavrandığını söyleyebilir. Her iki taraf birbirinin aklını karıştırmaya, bir temsiliyet alanı oluşturulup, siyasi eylem ve temsiliyet *oyunu* oynanmasını sağlayan karşılıklı birer kutup olarak algılanma sürecine bir son vermeye çalışmaktadır. Artık bu oyuna bir son verildiğini *herkes biliyor*; zira bunun ideoloji ya da ahlak felsefesiyle ilgili bir sorun olmadığının farkında. Başka bir deyişle başka alanlarda olduğu gibi burada da hızlanan haber, bilgi, vs. akışı dev-

releri yakmıştır. Artık yurttaşlarla "temsilcilerini" birbirlerine bağlayan siyasi bir inandırıcılıktan kesinlikle söz edilemeyeceği gibi, insanların görüşleriyle yapılan araştırmalarda ortaya çıkan istatistik sonuçlar arasında da hiçbir inandırıcı ilişki olmadığı görülmektedir. Dahası insanlar artık sözcüğün gerçek anlamında ne siyasi bir görüş ne de siyasi bir iradeye sahiptir. İnsanlar artık rastlantısal şekilde davranıp olayların gidişatına bağlı olarak sayıları inanılmaz şekilde artan ve düzenli bir görünüm arz eden yapay sondajlar ve seçmen görüşü araştırmalarında sorulan soruları rastlantısal bir şekilde yanıtlayarak rastlantısallığın yine de bir şeyler ifade etmesini sağlamaktalar. "Bütün bu değişkenlere özgü temel siyasi formül artık ara sıra bir oy bülteni kullanma süresini aşmayan oldukça dengesiz olarak nitelendirilebilecek bir insan kimyasına boyun eğmekte olup, bu oy vermenin inandırıcı olmaktan uzak bir akılcılığa boyun eğen çok gizemli bir işlem olduğu görülmektedir."[1] Biraz daha zorlayıp, bu değişik seçimlerin televizyonda gündelik hayat adlı filme zaman zaman ara veren reklam görüntülerine benzediği söylenebilir. Seçimlerin artık temsiliyet mekanizmasıyla bir ilişkisi kalmamıştır, olsa olsa bir simülasyon mekanizmasına benzetilebilir. Bunun güdümlemeyle bir ilişkisi yoktur; başka bir deyişle iletişim araçları tarafından yabancılaştırılan, iradesi elinden alınmış yurttaş iktidar güçlerine boyun eğmemektedir. Bu modası geçmiş çözümleme siyasi yabancılaşma gibi hayali bir şeyin varlığını sürdürmesini sağlamak amacıyla iktidar tarafından (iktidar iletişim araçlarını, haber ve insanların bilincine yön verme tekelini elinde tuttuğuna inanmak istemektedir) üretilmektedir. Halbuki insanların yurttaşlık simülasyonu yapmaları nedeniyle kendi de bir iktidar simülasyonu olup, bu durum sonsuza dek bu şekilde sürüp gidebilir.

[1] Michel Kajman, *Le Monde*, 23 Ağustos 1984.

Siyasetçiler aslında tüm özelliklerini yitirmişlerdir. Siyasetçiler artık herhangi bir konuda karar verip yaşama geçirmekten acizdirler, tek yapabildikleri video oyunları üretmekten ibarettir. Sorun artık temsil etmek değil modaya uymaktır. "Siyasetçiler" umarsız bir şekilde modaya uymaya çalışıyor; başka bir deyişle yaptıkları konuşmaların önceden belirlenmiş özel efektler, ortam ve performanstan ibaret olduğu söylenebilir. Yaymaya çalıştıkları ideoloji, sahip olduğumuz sağlam ve samimi inançlarda en ufak bir değişikliğe yol açmamakta; başka bir deyişle, konuşan siyasetçi ilgimizi ya çekmekte ya da çekmemektedir. Bu şekilde davranarak hiç kuşkusuz sahip oldukları özgün siyasi *aurayı* yitirdiklerinden iletişim araçlarını izleyen yığınlar onların yerini şov ya da spor dünyasına mensup insanlar, yani performans ve teknik açıdan, işi onlardan çok daha iyi bilen gerçek profesyonellerin almasını ister gibidirler. Bu kural, bilginler ve araştırmacılar için de geçerli olup belli bir performans sergilemeleri, yani uzman oldukları konuda başarılı olmaları halka yönelik söylevler çeken yıldız birer konuşmacı olmalarını sağlayabilir.

Mevcut siyaset dünyası dengesiz bir görünüm arz etmektedir. İktidara gelmek ve iktidarda kalmak için yasalar her zaman yeterli olmayabilir. Her zaman edebiyatçılar, filozoflar ve bilginlerin yönettiği ve siyasi niteliklere sahip olmayan bir cumhuriyet düşledik. Bu tür ütopyalar aracılığıyla asıl düşlediğimiz şey bu kadar profesyonel olmayan, geleneksel siyasetçilerden daha özgür, daha "felsefi bir bakış açısına" sahip bir iktidardı. Oysa bugün siyasetçilerin yerini kimlerin aldığına baktığımızda, bunların gazeteci ya da gösteri dünyasına mensup çok daha başarılı insanlar oldukları, alanlarında uzman, şampiyon ya da yıldız konumunda bulunmaları nedeniyle otomatik denilebilecek bir şekilde kamu yönetiminde de kendilerine güvenildiği görülmektedir.

Örneğin çökmüş siyaset sahnesine destek olmak amacıyla başka bir sahneden gelen Yves Montand gibi. Fakat

burada bir yanılgıya düşmemek gerek; başka bir deyişle, bizi etkileyen şey muhafazakâr bir Fransa'da yaşayan lirik ozanın, basit bir adamın "açık sözlülüğü" değil, "profesyonel" birinin, profesyonel bir iletişim aracını, gerçekten profesyonel bir şekilde kullanmayı bilmesidir. Oysa sosyalistler (ekonomi ya da siyasetle ilgili konularda olduğu gibi) bu konuda da uzman değil. Onlar daha çok sahneye çıkıp iyi niyet ve başarısızlıktan etkileyici bir duygusallıkla söz etmekten başka bir şey bilmeyen itirafçılara benzemektedir. Öyleyse siyasette başka bir alana özgü bu tip bir performanstan da söz edilebilir. Böylece giderek daha çok gazetecinin başarılı siyasetçi, edebiyatçı ve filozofa dönüştüğü görülüyor. Hiç kuşkusuz Yves Montand ve Christine Ockrent ikilisi siyasetle ilişkisi olmayacak geleceğin cumhuriyeti için "en uygun adaylardır". Bunun en güzel örneği Kennedyler dönemindeki siyaset anlayışıyla birlikte, işlerin siyasi düzeyde ele alınma ve çözülme biçimine başarılı bir şekilde son veren profesyonel bir sinema oyuncusu olan Reagan'dır. Bunun kadar güzel bir başka örnek de iletişim araçları, İncil'i yansıtan bir yüz ifadesi ve çok hızlı vaaz verme konusunda uzman olup, Papalık oyun kurallarını tamamıyla alt üst eden Papa II. Jean Paul'dür. Doğu Bloku ülkelerindeyse yalnızca belli bir alanda başarılı olmuş değerli sporcular terfi ettirilerek askerî ya da siyasi hiyerarşide kendilerine bir mevki edinmekteler. Kimi zaman bir astronotun ABD başkanlığı konusunda dolaplar çevirdiği görülüyor. Görünüşe göre şarkıcılar, spikerler, sürat koşucuları, animatörler cumhuriyetine doğru gidiyoruz. Neden olmasın? Roma'da bir zamanlar bir atı imparator ilan etmemişler miydi?

Gerçekten de bu durumun insanı neşelendirip, canının sıkılmasını engellediği, yöneticilerimizin sonu gelmeyen kültürsüzlüğünden kaçıp kurtulmamızı sağladığı görülmektedir. Komplekslerinden arınmış bir Reagan'ın gülümsemesini izlemek, ilaç zerk edilerek gülümsetilen Mitterand'ınkinden daha eğlenceli değil mi? Halklar poli-

tik aya karşı ne kadar duyarsızsa, şeflerinin gülümsemesi de o kadar duyarsız oluyor. Eğer bizimki bir simülasyon toplumuysa, bu durumda yöneticilerinin de önemli simülatörler, simülasyonu meslek edinmiş insanlar olması gerekmez mi? Reagan, hiç kuşkusuz (bu açıdan bakıldığında kusursuz bir demokrasiye benzeyen) Amerika'yı kusursuz bir şekilde temsil etmektedir. Reagan, "Sizlerden iyisi yok" gibi bir reklam sloganının kusursuz siyasi temsilcisine benzemektedir. Buna gösteri ve reklam dünyasının siyaset dünyasından, öyleyse halkın siyasetçilerden intikam alması da denebilir. Hoşunuza gitse de gitmese de bu böyledir. Artık profesyonel mutantların gülümsedikleri ve bu gülümsemeyle çevrelerine dalga dalga iyimserlik saçtıkları bir çağda yaşıyoruz. Eğer Reagan'ın gülümsemesinde öteki dünyayı çağrıştıran bir şeyler olduğunu ve bu gülümsemenin de Doğu Bloku ülkelerindeki bürokrasinin mutantları olarak nitelendirilebilecek yaşlı yöneticilerin efkârlı bakışlarındaki buyurganlıktan hiçbir farkı olmadığını düşünüyorsanız düşünün, hiç sorun değil. Oysa temsiliyet konusunda Reagan'ın kusursuz bir örneğe benzemesi hiçbir siyasi niteliğe sahip olmadığını göstermektedir. Kendisi ile ürettiği ve birileri tarafından somut bir görünüm kazandırılan hakikat arasında bir fark olmadığını düşünen bir toplumun siyasetle bir ilişkisi olamaz; başka bir deyişle, hayatı kaymış bir toplumda görülen coşkunun nedeni bunama olabilir. Oysa siyaset demek, bir toplumun kendini büyük bir saflıkla seçtiği başkanın gülümsemesiyle özdeşleştirmesine, marazi bir şekilde kendisiyle bu gülümsemeyi birbirine karıştırmasına kanmayıp, mesafeli durmaktan başka bir şey değildir; çünkü daha önce seçtikleri liderlerin ölümcül gülümsemesiyle özdeşleşen halklar olduğunu biliyoruz. Siyasetçi şeyleri birbirine karıştırmayıp, mesafeli durmayı bilmelidir; zira siyasi konum ile sinematografik karizmayı birbirine karıştırmak son derece tehlikeli bir şeydir.

Ne var ki, rüzgâr dönmüş gibi, çünkü Montand'nın

siyasi dünyaya aniden girmesinde yeni olan bir şeyler var. Oysa bizim, bu siyaset-gösteri dünyası oyununu çok uzun bir zamandan bu yana her zaman dürüstçe oynayan, ırkların ve türlerin karışmasına mahkûm olmuş Amerikalılar kadar iyi oynayabileceğimizden emin değilim. Onlar, bizim erdemli bir ahlak anlayışına dayanarak tiksintiyle baktığımız gösteri dünyasının siyaseti yozlaştırmasına çok doğal bir tavır ve belli bir mizah anlayışıyla izin vermekteler. Bizim ülkemizde başarının işleri basitleştirmesi henüz bir kural haline gelemedi. Ne var ki, kendimizi bu duruma alıştırmamız gerekiyor; zira yakın bir gelecekte yalnızca siyaset alanı değil, entelektüellerin evreni de aşırı profesyonelleşmeye boyun eğecek. Halk artık bu tür şeylerden hoşlanmakta. Bunun sağlıklı bir demokratik gelişme mi, yoksa törelerde geri dönüşü olmayan bir yozlaşma mı olduğunu söyleyebilmek kesinlikle mümkün değil. Siyaset evrenine giren ve onu gerçekten de reklamlar arası rekabete benzer bir şey haline getiren ve kamuoyu yoklamaları üstünden tutuşulan bahsin "spor bahisleri" niteliğine sahip olduğu şu yeni "spor merakı" konusunda ne denilebilir?

Temsiliyetin sona ermesiyle birlikte herkesin birbirine benzediği bir dünyada kültür alanında olduğu gibi siyaset alanında da (bir zerrecikler evreninde olduğu gibi) her şeyin bir kısır döngü görünümü kazandığı görülmektedir. Örneğin tıpkı moda alanındaki flaşlar, özel efektler, ani kutuplaşmaların yol açtığı sonuçlara, ancak şaşkın bir kitlenin düşleyebileceği hayranlık biçimlerine benzeyen, kitlenin bakıp sahip olduğu ve tarihi *hangi yönde olursa olsun* altüst edebilecek gücü göremediği ayna gibi. Bütün bunlar çok uzun bir süre boyunca şu ya da bu yana doğru yönlendirilmeye çalışılan bir toplumun aldığı intikam gibi görülebilir.

Bizim varsayımımıza göre sol iktidarda kalıyor. Bunun

nedeni bir anlamda artık ortada onun iktidara geçmesini engelleyebilecek güce sahip bir Komünist Parti kalmamış olmasıdır. Bununla birlikte gücünü tamamıyla yitirmemek amacıyla Komünist Parti'nin yeniden sağ bir parti görevi üstlenmesi varsayımını da unutmamak gerek. Şu âna kadar olup bitenler Komünist Parti'nin tüm gücüyle sol bir hükümet oluşturulmasını engelleme konusunda ne kadar haklı olduğunu gösteriyor.

Öte yandan ideolojik açıdan ölüp gitmiş bir sol ile siyasete karşı duyarsızlaşmış bir toplum, şeffaf bir sol ve saklayıp gizleyecek hiçbir şeyi olmayan bir toplum, her türlü tarihî amacından vazgeçmiş bir sol ile her türlü siyasi iradeden vazgeçmiş sivil toplum arasında kesin bir bağ vardır. Sağ konusunda da aynı şeyler söylenemez mi? Hiç kuşkusuz söylenebilir, ancak sağ sahip olduğu ideolojiyi çok uzun bir süre önce yitirmiştir. Sağ gücünü her zaman toplumsal ataletten almıştır. Oysa sol tövbe etmiş tarihî bir güçtür; dolayısıyla yeni sorunlarla başa çıkma konusunda daha avantajlıdır. Tüm tövbekârlar gibi geçmişini unutturma ve yeteneklerini sergileme konusunda kararlı olacaktır. Sağ ise tam tersine yeni "fikirler" peşinde koşmak zorunda kalacaktır; bu da onun açısından kötüye yorulabilecek bir durumdur; zira fikir üreten bir sağ meşruiyetini yitirecektir.

İktidarların artık devrilmediği, olumsuzluğun anlamını yitirdiği bir sistemde muhalefet olmak moral bozucu bir şeydir. Sol uzun bir süre boyunca çok kansızlık çekti, şimdi aynı şey sağın başına geliyor. Sağ yavaş yavaş kaybeden konumuna geçiyor. Başına buyrukluk, karşılıklı suçlama, zavallılık türünden can sıkıcı tepkiler veriyor. Daha da kötüsü, yeniden Fransa'yı temsil ettiğini ileri sürüyor ki, günümüzde bu bir zayıflık göstergesi olup, büyük ölçüde sol da bu zayıflığa ortak olmuştur. Fakat günümüzde olayların akışına uygun bir şekilde sol bu ortaklığa yavaş yavaş bir son vermeye başladı. Başka bir deyişle, referandum sırasında Mitterand'nın yapılan kamuoyu yoklamalarına karşın her türlü temsil alanı dışına çı-

kıp, kimseyi takmadan kafasına göre davranarak hareket alanını genişlettiğini ve her geçen gün gücünü artırdığını gördük. Bu referandum sırasında anayasal göstergelerle oynayarak seçim tarihlerini değiştirdi, iktidarda olduğunu kanıtlamaya çalışmakla zaman yitirmek ve ardından istatistik açıdan önde olduğu görülen sağ karşısında ilk kez kazanmak yerine çarklar ve makineyle *oynanmasına* izin verdi. Bu sağ muhalefetin kendini iktidardaki soldan çok daha kötü hissetmesi gerekir. Sağ apaçık bir şekilde parçalanınca 1986 seçimlerinde (bunun gerçekleşme biçimi konusunda ne söylenirse söylensin) sol başa geçmeyi başarmıştır. Başka bir deyişle sol, sağı uzun süre muhalefette tutmayı başardığı takdirde seçmenin tepkisizliği ondan yana çalışmaya başlayacaktır.

Le Pen gibi insanlar ve özgür okul konusunda yapılan büyük toplantılar sağın işine yarayamaz. Daha doğrusu bu olaylar sol ve sağın sulanmaya başladığının bir kanıtıdır. Bu olayları ne sağ ne de sol denetleyebilmektedir. Bununla birlikte Le Pen hareketi faşist olarak nitelendirilemez. Bu konuda kendi kendimizi korkutmanın bir anlamı yok. Liberal demokrasinin Batılı toplumların menopoz dönemi gibi görüldüğü yıllar artık geride kaldı. Liberal demokrat toplumsal yapının tamamını saran Büyük Menopoz ve onun orta yaş azgınlığı olarak nitelendirilebilecek faşizm uzaklarda kaldı. Demokrasiler artık kesinlikle bir tür üçüncü yaş grubuna özgü bunaklık histerisi olarak nitelendirilebilecek bir biçime büründü. Bu demokrasiler artık bir zamanlar güçlü bir ideolojiye sahip efsanevi faşizm gibi bin yıldan bu yana süregelen bir irade anlayışına dayanıp, halka ırk ve kan söylevi çekerek onu politika ötesi bir konuma yerleştirebilecek kadar güçlü bir iç düşman oluşturamaz. Le Pen kendine özgü bir güce sahip olmaktan çok mevcut tüm politik sistemlerin öz açısından güç yitirdiklerini kanıtlayan bir egzama ya da boğazlanmış bir tavuktan başka bir şey değildir. Bu güçsüzlük, içinde yaşadığımız bağışıklık sistemlerinin yitirildiği döneme özgü bir şeydir. Temsil sisteminin çok büyük bir güç

kaybına uğraması, toplumsalın da aynı şekilde yapısal anlamda çok zayıf düşüp üzerine titrenir bir hale gelmesi yüzünden bu toplumsal yapının neresinden çıkıp geldiği belli olmayan herhangi bir şey kanserli hücreler gibi hızla çoğalabilmekte, yapay organizmalar herhangi bir virüsün kolaylıkla zedeleyebileceği tüm toplumsal işlevleri yerine getirmektedir. Çevrenize biraz bakarsanız iletişim araçlarında, basında, söylevlerde toplumsaldan başka bir şeyden söz edilmediğini görürsünüz. Başka bir deyişle, toplumsal artık bir tür hırs, bir düş, bir ütopya, bir mücadeleden ziyade ölünceye kadar sonda yardımıyla yaşayacak kesinlikle hasta bir adama benzemektedir. Kısa bir anlığına bile olsa sondaya bağlanmadığı, yapay bir şekilde beslenmediği takdirde ölüp gidecektir. Günümüzde varlığından söz edilebilecek bir ideoloji varsa o da toplumsalın sağlığı üstüne inatla titrenmesidir; tıpkı sosyalistlerin toplumsal, çevrecilerin doğa ve hepimizin ölüp gitmiş çok sayıda ideoloji karşısında sergilediği tavır gibi. Teknolojinin ölüme boyun eğmesini yadsımak hayatta kalmamızı sağlayabilir mi? Sosyalizm artık doğal ya da çelişkili bir toplumsal hareket değil, toplumsalın elleri arasından kayıp gittiğini görmeyi yadsıyan bir harekettir. Tüm yapay haber taleplerinin tek nedeni zaman ve olaylara tanık olamadan yok olup gitmelerini yadsımaktır. Unutmayı yadsıdığımız için devasa boyutlara ulaşan yapay bir belleğe ihtiyaç duyuyoruz, fakat bütün bilgilere ulaşabiliyorsak o zaman da tarihe gerek kalmıyor. Şu anda derin bir koma evresinde yaşamaya çalışıyoruz. Yapay doku aşısı yaptırmaya bayılıyoruz. Protezlere tapıyoruz. Yaşama olan bu aşırı düşkünlüğümüz ona özgü biçimlerin yoksullaşmasına, bedenlerin ölüp gitmesine, ölü bir evren, mazide kalmış bir dönemin tedavi yöntemiyle yeniden yaşama döndürülmesine yol açmaktadır.

Yaşanmadan geçip gitmiş anlara da bir şans tanınması gerektiğini, yaşanmayan anların kendilerine özgü bir erdeme sahip olduğunu ve buna saygı duymak gerektiğini

unuttuk. Bu yaklaşım şimdiki zaman dilimi için de geçerli olup, bu büyük bir güç kaybına uğramış melankolik sürece kesinlikle dokunmamak gerekir. Özellikle de siyaseti inatla tedavi etmeye çalışmak yapılabilecek en kötü şeydir.

Sona eren her şey gibi toplumsal düzen de artık çelişkili anlamlara sahip olmayı kabul ederken, sosyalizmin bunun en kusursuz yansıması olduğu görülüyor. Sosyalizm kavramını altüst eden son yaklaşım 1980'li yıllara özgü toplumsal aydınlanma, yani esnek, enformatik, otomatikleşmek yerine özerkleştirilmiş, birleştirici, katılımcı, en küçük zerreciklerine kadar hünerli, serbest girişimciliğin yenilediği, aydın, serüvenci yeni bir toplumsallık anlayışıdır. Bu hayat dolu, fikir, sermaye sahibi, kesinlikle modern ve iyimser, merkezî yönetim karşıtı (fakat merkezden kaçmaya çalışmayan, çünkü yerel yönetimler bunlarla dolup taşıyor), güle oynaya ana bilgisayar ve kendi mikro-bilgisayarlarına bağlanmış narsist ve işini bilen yöneticilere sahip bir toplumsaldır. Bu iki yüzyıldan bu yana süregelen koruyucu ve baskıcı bir devletin ödipal egemenlik biçimiyle birlikte toplumsal yükseliş ve çöküşe neden olan her türlü ideolojiden nihayet kurtularak, etkinlik gibi gizemli bir deyim ve reklamlara boyun eğmeye hazır hale gelmiş bir toplumdur. Toplumsalın aslında toplumu bir koloniye dönüştürme, enerjilerin yitirilip yok olmasına yol açan bir hamilik biçimi olduğunu, toplumsal ve toplumsalın başarılı sonuçlarından tüm gücümüzle kaçıp kurtularak başka bir şeyler yapmak gerektiğini çok geç fark ettik, ama ne yapabilecektik ki? Bu *arayüzler*, hiç durmayan bir etkileşim ve hareketlilik, hiçbir sonuca yol açmayacak tüm olasılıkların gerçekleştirilmeye çalışılması, durmak bilmeyen bir yararsız bilgi iletişimi, her geçen gün çoğalan iletişim ağları üstüne oturan yeni bir toplumsallaşma biçimidir. Bu enerjisini nasıl kullanacağına nihayet kendisi karar veren ve aklına esen her konuda girişimde

bulunan, fakat bilgilerini her gün yeniden değerlendiren modaya uymuş genç kurtların akademi anlayışlarının eski siyasetçilerin insanın kanını donduran akademi anlayışlarından pek de farklı olmadığı bir toplumdur. Tabii arada güncel gerçeklikle bağlantıları kopan, devrimci ya da aşırı uçlara mensup olup da örnek aldıkları insanlara benzemekten başka bir şey yapmayan ve toplumsal konusundaki saflıkları nedeniyle bunlara mı yoksa model promosyonu yapanların toplumsal konusundaki saflıklarına mı daha bir hayranlık duyulması gerektiğini de hesaba katmak durumundayız.

Bu mikroişlemci, yalancı rahatlık görüntüsü sunan ve insanın başını döndüren toplumsallaşma biçimi karşısında daha süreç başlamadan yorulduk ve şaşırıp kaldık.

Büyük tekno-bürokratik yapılanmalardan vazgeçmek, kesinlikle paniğe kapılmış zerrecikleri anımsatan Brown hareketinin moleküler dinamizmine boyun eğmeyi gerektirir mi? Kendi kendimizi toplumsallaştırmaktan vazgeçmemiz gerekiyorsa, bunun için çoğulculuğa, yerelliğe, günümüzde kırsal kulübelere kadar yaygınlaşmış yazılımlara mı mahkûm olmalıyız? Bütün bunların daha çok önceki dönemlere ait toplumsal ve devletsel akılcılığın sahip olduğu, başka bir deyişle program, şirket, yatırım ve başarıyla ilgili amaçlar ve verilerin aynısına sahip sayısız bireysel ya da bireyleri içeren grup niteliğindeki oluşumlara benzedikleri görülmektedir. Aradaki fark, burada size kendi kendinizin şirketi olun, kendi kendinizin ağı olun, kendi kendiniz için bir amaç olun denilmektedir. Kendi işinizi kendiniz yaratın denilmektedir. Bütün bir toplumu etkileyen ve tıpkı kendini saçlarından çekerek sudan çıkartan Münchhausen baronu örneğindeki gibi kendini evrensel bir üretim ve aşırı üretim aracılığıyla gülünç ve bir sonu olmayan erekliliğe mahkûm eden muazzam bir gereksiz tekrarı andıran sürecin, günümüzde *postulatlarında hiçbir değişiklik yapılmadan,* bireysel düzeyde sürüp gittiği görülmektedir. Girişimde bulunmuş olmak

için girişimde bulunmak. Başarmış olmak için başarmak. Yatırım yapmış olmak için yatırım yapmak. Bir zamanlar toplumsalın üretkenliği, toplumsalın geleceği gibi düşünceler (özellikle enformatik sayesinde) artık viral bir görünüm kazanmaktadır. Bu mutasyon ötesi bir şey, aynı içselleştirilmiş çelişkilerin derinlemesine, kılcal damarlara kadar yayılmasıdır.

Bunda şaşılacak bir şey var mı? Dekolonizasyon süreci her yerde benzer sonuçlara yol açtı, yani sömürgeci ülkeler sahip oldukları tüm sekelleri sömürgeleştirilmiş ülkelerin hepsine bulaştırıp, bağımsızlık adı altında onları içinden çıkamayacakları kimlik, kendilerine ait olmayan bir tarih ve bir ideolojinin telafisi gibi sorunlarla baş başa bıraktıktan sonra bir de özerkliklerini tanıyarak, yani zorla hamilik yapmak yerine bilinçli kölelik düzeni oluşturup sömürmeye devam ederek her yerde başarısızlığa uğradı (ya da başarılı oldu nasıl isterseniz). Bizim gelişmiş toplumlarımızda karşılaşılan toplumsal dekolonizasyon konusunda da bir farklılık yok. Başka bir deyişle, bu toplumlarda herkes üst düzey bir modernleşme işlemine tabi tutularak kendi kültürüne hızla yabancılaştırılmaya çalışılmıştır. Bundan böyle böl ve yönet politikası uygulamak yerine herkesten kendi sorumluluklarına sahip çıkması isteniyor.

Genel olarak ele alındığında modern tarih tuhaf bir tersine dönüş gösterisine benzemektedir. Her şey XVIII. yüzyıl Aydınlanma çağında gerçekleştirilen humanist ve felsefi atılım, siyasetçiler ve aydınların (kraliyete mensup, devrimci ya da burjuva fark etmez) toplumu toplumsallaştırma, feodal halk kesimlerini birbirinden değişik ve vahşi yaşam biçimlerinden kopartıp teknik ve toplumsal gelişmelere ayak uymalarını sağlama, gerekirse zora başvurarak kitlelere modernleşmenin nimetlerini anlatma arzusuyla başlamıştır. İstisnasız başa geçen herkes gerek

genel oy hakkı tanıma gerek tıp, okul, zihinsel ya da fiziksel (klinik ya da spor) pedagoji ve terapi, gerekse emek ve sermaye aracılığıyla kitleleri yarınları belirsiz yaşam biçimlerinden kopartarak akılcı ve korumacı bir toplumsal yaşam biçimine uyum sağlamaları için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bu süreçte olağanüstü direniş hareketleriyle karşılaşılmıştır. Bu dönüşüm sürecinden hiç hoşlanmayan kitleler iş, tıp, teknik ve güvence içinde yaşamaya –siyasetçilerin bütün varsayımlarına karşın tüm bunlara ilgi duymamışlar, bu konudaki kararları hep başkaları almış ve dolayısıyla kendilerini değiştirmek için verilen mücadele çok uzun sürmüştür– karşı direnmişlerdir. Bu *tarihi* bir mücadele olmuştur; zira tarih yalnızca toplumsal gelişme değil aynı zamanda bu toplumsal gelişmeye direniş tarihidir. Modernleşme çabaları sonucunda görece bir başarı elde edildiğinden, bu mücadele bugün bile her alanda sürdürülüyorsa bunun nedeni insan topluluklarının geçmişe özlem duymaları ya da doğuştan gelen tepkisizlikleri değildir. Bunun nedeni gelişmenin hiçbir şekilde arzulanacak bir şey olduğunun onaylanmaması, hiçbir şeyin de bugüne kadar belli bir siyasetçi ve aydın kesimi tarafından yürürlüğe konulan bu toplumsal projenin olabileceklerin en kusursuzu olduğunu kanıtlayamamasıdır.

Bugün işler tersine dönmüştür. Siyasetçiler (bunların toplumu toplumsallaştırmayı başaran siyasetçilerle aynı kişiler olduğunun görülmesi gerekir) yine aynı iyilik yapma isteğiyle (kişisel hırsları dışında tabii) kitleleri tam ters olarak nitelendirilecek bir yöne doğru, yani toplumsal yapıların düzensizleştiği, yıkılmaya yüz tuttuğu, ahlaki yükümlülüklerinden kurtarıldığı, herkesin kendi sorumlulukları ve emin olamadığı yarınlarla baş başa bırakıldığı, kendi şansını kendisinin yaratmasının beklendiği, vs. bir ortama doğru sürüklemeye çalışmaktadırlar. Oysa bu kez kitleler kendi kültürlerine zorla yabancılaştırılıp, toplumsallaşma sürecinde elde ettiklerini yitirmemek için bu liberalleşme ya da "neoliberalleşme" açılımına, elde ettikleri

her şeyin gözden geçirilmesine karşı şiddetle direnmektedir. Burada bir mantıktan söz etmek olanaksızdır; çünkü kitlelerin durduk yerde neden siyasetçilerin aldıkları kararlara uymaları gerektiği anlaşılamamaktadır. Bunlar hiç kuşkusuz siyasetçilerin üzerinde titizlikle çalışıp (toplumsal korumacılık bir çıkmaz sokaktır) aldıkları yeni bir karardır. Siyasetçiler, Aydınlanma çağının toplumsal korumacılık anlayışıyla kitlelere belli bir refah düzeyi kazandırdıktan, onları tamamıyla koruma altına aldıktan sonra şimdi de dımdızlak ortada bırakmaya çalışmakta. Oysa toplumsallaşma aracılığıyla her alanda belli bir ücret kazanma düşleri kuran ya da en azından işsizlik sigortasına sahip olmak isteyen kitlelerin bir parçası olan herkesin bundan böyle kendi işini kendi yaratması gerekiyor. İnsanın çalışmak zorunda kalması anlaşılabilir bir durumdur; fakat nasıl hayatta kalacağını bulmak zorunda bırakılması kesinlikle kabul edilemez bir düşüncedir. Özetle kitleler ilk başta yaşadıkları süreçten ne kadar kuşku duyuyorlarsa bugünkünden de o kadar kuşku duyuyorlar. Çok uzun bir süre boyunca temsil edilme ve sahip oldukları gücü vekaleten devretme hakkına sahip olmaya zorlandıktan sonra, şimdi de kendilerine artık kendi kendinizin temsilcisisiniz, kendiniz hakkındaki kararları kendiniz alın, kendi yazgınızı kendiniz belirleyin denilmektedir. Böyle bir şey kesinlikle olamaz.

Siyasetçiler, sosyalistler ya da diğerleri bir kitle ya da bir bireyin baskıya karşı ne kadar güçlü ve şiddetli bir şekilde direniyorsa özgürlük ya da özgürlükçülüğe karşı da en az o kadar güçlü ve şiddetli bir şekilde direnebileceğini anlayamıyorlar; çünkü bu işin özünde başkalarının sizin mutluluğunuz konusunda neler düşünüp neler yaptığını yadsımak var. Siyasette asla mutlak değerlerden söz edilemez; başka bir deyişle özgürlük, mutluluk, zekâ gibi terimlerle konuşmak gerekirse özellikle tarihin gidişatına karar veren siyasetçiler belki belli bir "nesnel" gelişmenin temsilcisi olarak kabul edilebilirler; fakat kitlelerin

(her birimizin) gösterdiği direniş de en az onlarınki kadar önemli bir tarihsel değere sahip olup, gelişme karşıtı bir hareket olarak nitelendirilemez. Bu bir karşılıklı güç gösterisidir ve bu meydan okuma biçimi tersine çevrilen (toplumsallaştırma ya da toplumsallaşmaya bir son verme) içerikleri değiştirebilmekle birlikte içerikler aslında o kadar da önemli değildir. Buradaki asıl meydan okuma nedeni bu gerginlik ve karşıtlık sürecinin her an yeniden canlandırılabileceğini göstermektir. Tarihi tarih yapan şeyleri siyasetçilerin (bunların arasına profesyonel söylev çekiciler ve Aydınlanma çağı aydınlarını da katmak gerekir) kendi yaşamlarında tanık oldukları olayların akış sürecinde ya da Aydınlanmaya karşı tamamen duyarsız kalan kitlelerin sonsuza dek sürüp gidecek paganizminde değil, bu sona ermesi olanaksız düellonun şiddetinde aramak gerekir. İşte bu yüzden tarih sona eremez ya da evrensel bir gidişattan söz ediyorsak o zaman da tarihin henüz başlamadığını söylemek gerekir.

Şeyleri derinlemesine kavramayı becerebilseydik, bu harekete geçirici güç ile kitlelerin ona eşit değerdeki yerinden kıpırdamasını engelleyen güç arasındaki meydan okuma mücadelesini sınıf mücadelesiyle, bin bir çeşit güzel düşüncenin gerçekleştirilmesine yeğler, bunun çok daha şaşırtıcı bir mücadele olduğunu görürdük. Gerçekleştirilen her düşünce, her ütopya ürkütücü ve sıradan bir şeye dönüştüğünden tüm politikacılara ve özellikle de bir süreden bu yana maddeyi (tepkisizlik ve "halkların bilinçli köleliğini") ortadan kaldırmayı ve bir fikri (kendi mutluluklarını) somutlaştırmayı kafaya koymuş iyi niyetli görünen siyasetçilere karşı dikkatli olmak gerekmektedir. Ben de zaten bu anlamda siyasetçilerin yeterince ahlaksızca davranamadıklarından, bir düşüncenin ne pahasına olursa olsun gerçekleşmemesi gerektiği gibi edepsizce ve dikkate bile alınmaya değmeyecek türde bir hakikatten söz ediyorum. Adorno (*Minima Moralia*'da) "Her aşırı coşku ve heyecan duygusu nihai aşamada gerçekleşerek kendi

kavramına ihanet etmektense gerçekleşmeyi yadsır." Bu düşüncenin toplumsal konusunda da geçerli olduğunu kabul edemez miyiz? Bir tür kolektif suç ortaklığı sayesinde ortaya çıkan tüm enerjinin, değişime uğrayacağı ve bir daha asla gerçekleşme şansı bulamayacağı korkusuyla, toplumsal kavramına *somut bir görünüm kazandırılmasının* engellenmesi yolunda harcandığı söylenemez mi? Öyleyse iktidardaki temiz düşünceli insanlar ve yeryüzünde cennetler vaat etme gibi girişimleri gizliden gizliye, ironik bir şekilde ve parlak bir zaferle başarısızlığa uğratan bu toplumsal tepkisizlik, atalet, körleşme sürecinin varlığından kesinlikle mutluluk duymalıyız.

Temsil etme sistemi başarısızlığa uğratılmıştır. Bir ara (bu da bir solcu yanılsamaydı) oy vermek üzere hiç kimse sandık başına gitmezse, başka bir deyişle *eleştirel* duyarsızlık ulaşabileceği en üst aşamaya ulaşırsa, temsiliyet sistemine bir son verileceği sanılmıştır. Oysa fark edilmesi çok zor duyarsızlık biçimleri var. Temsiliyet sisteminin *aşırı sayıda* seçim yapılarak başarısızlığa uğratılma nedeni kısmen hükümetin demagojik yaklaşımıyla ilgilidir. Bunlar arasında en kayda değer olanı seçim sayısının artırılma talebidir, başka bir deyişle insanlar oy kullanmak istemekte ve her geçen gün daha çok seçimde oy kullandıkları yetmiyormuş gibi daha da çok sayıda seçim yapılmasını istiyorlar. Onlara kalsa neredeyse her gün seçim yapılsın. Bunun nedeni her konuda bir fikir sahibi olmaları ya da verdikleri oyun bir anlamı olduğuna inanmaları değil, tam tersine ne kadar çok sayıda olursa olsun bir seçime doyamama ihtiyacıdır. Bu temsili seçim sistemini bir tür yiyecek gibi görüp hiç durmadan yutma ve dışkılama, işin içinden abartarak –bu organizmanın yenilenleri kabul edememesinden çok hazımsızlığa benzeyen bir– sıyrılma biçimi ve tüm sistemi sonu gelmeyen bir sarmala dönüştürme olarak nitelendirilebilir.

Yapılan kamuoyu yoklamaları görünüşe göre yalnızca siyasetçileri güdümlemeye yarayan birer araç. Gerçekte giderek alevlenen seçim taleplerini (kitleler siyasetçilere "Mademki bir temsiliyet sisteminde yaşıyoruz o zaman hep daha çok seçim yapılmasını istiyoruz" diyorlar) yaşama geçirmekten başka bir şey yapmıyorlar. Aralıksız sürdürülen bu seçimler nedeniyle temsil etme sistemiyle birlikte yasalara uygunluk da öteki dünyayı boylarken, halk zevkten dört köşe olmakta. Uzun bir süre boyunca bu seçim sistemine (ve daha pek çoğuna) yabancılaşan ve bu konuda bir kobay olarak kullanılan halk, bugün ahlaksız bir ilişkiye dönüştürdüğü seçimlerin röntgencisine benziyor. Yapılan anketler seçimlerin tamamen anlamsızlaşmasına yol açmıştır; çünkü seçimler bir kamuoyu yoklaması gibi algılanmaya başlanmıştır. Öyleyse seçimler çarpıcı boyutlara varan siyasi ahlaksızlığa hizmet eden bir araçtan başka bir şey olamaz. Bu seçimler görüşlerdeki oynaklığı ve bu oynaklığın varlığını olabilecek en güzel şekilde sergileyen bir gösteri gibidir. Bu seçimler görüş beyanı ve temsiliyet sistemi adlı anlamsızlığın canlı kanıtıdır. Gelinen noktada utanma duygusu olan siyasetçiler yavaş yavaş bu uygulamaya bir son vermeye çalışmaktadır; fakat iş işten geçmiştir. Başka bir deyişle, yapılan kamuoyu yoklamaları sırasında görüş belirtme simülasyonuna başvurulması ve işin çok abartılması seçimlerin inanılırlığına bir son vermiştir. Kamuoyu yoklamalarının bir virüs gibi hızla çoğalıp yaygınlaşması felaket sonuçlara yol açmıştır (bunların hangi siyasi güç tarafından güdümlendiğinin bir önemi yoktur). Temsiliyet oyunları korkutucu oyunlara dönüşmüştür. Örneğin, bir televizyon programının (*Face à vous*)[2] kamuoyu yoklamalarının sonucu konusunda bir anket yaparak "Bu sonuçlardan hoşnut kalıp kalmadığınızı ve size ikna edici görünüp görünmediğini bize yazın" dediği görülmektedir. Bunu bir

[2] İzleyiciyle Yüz Yüze —*çev. notu.*

zekâ ya da aptallık göstergesi gibi mi algılamak gerekir? Her iki şekilde algılanması gerekir. Yapılan iki aşamalı kamuoyu yoklamalarına göre belli bir çoğunluk belli bir aday lehine oy kullanmakta, hemen ardından aynı oranda ve aynı doğallıkla oy kullanarak aynı adayın seçimleri kaybedeceği görüşünde olduğunu söylemektedir. Burada sanki talep edilen kamuoyu görüşü istatistiklerin ahlaksızca sonuçlarıyla kendiliğinden bütünleşmekte ve dikkatimizi henüz ortaya çıkmamış tüm sonuçların muğlaklığına çekmektedir. Toplumsallaşma denilen şey de bu hiçbir şekilde sınırlandırılamayan ve dur durak tanımayan oynak görüşlerden ibaret bir şeye benzemektedir. Siyasetçiler bir şeyleri temsil etme iddialarına son veren bu yapısal tutarsızlığa bir nokta koymaya çalışıyorlar. Fakat halkın bu oynak ruhunu yansıtabilmeleri mümkün müdür?

Kısa bir süre önce yaşadığımız seçim traji-komedisi, yani Mitterand'nın referandum konusundaki referandum önerisi güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bu açıklamanın hemen ardından gerçekleştirilen anketlerde insanların %75 ya da %80'nin öneriyi desteklediği görülmüştür. Neden olmasın? Ulaşılan noktada siyasetçilerin ve kitlelerin ilk kez seçimler ve tüm temsil sistemini çılgın ve toplumdışı, yaşamla bir ilişkisi olmayan, kendi kendine işleyen, kendine özgü bir mantığa sahip ve hiçbir genel amaca hizmet etmeyen bir mekanizmaya benzetme konusunda tam bir suç ortaklığı içinde olmaları kadar olağanüstü bir şey olabilir mi?

Toplumdışı, yaşamla bir ilişkisi olmayan, kendi kendine işleyen, kendine özgü bir mantığa sahip ve hiçbir genel amaca hizmet etmeyen bir mekanizmaya benzeyen bu seçim sistemine uzun bir süre daha boyun mu eğeceğiz acaba? Belki de eğmeyeceğiz. Sosyalist bir düzenin sağladığı avantajın muhalefet, yani sola karşı bir muhalefet yapmakla hiçbir ilişkisi yoktur; bu avantaj daha çok sol

ve sağ şeklindeki siyasi ayrımlamaya karşı duyarsızlığın yol açtığı muğlak, tanımlanması olanaksız olaylara benzemektedir. Sağcı bir düzene boyun eğildiğinde herkes muhalefetin soldan geldiğini ve solda ilginç şeyler olup bittiğini bilir. Oysa solcu bir düzene boyun eğildiğinde ortada gerçek anlamda bir muhalefet olduğunu söyleyebilmek zordur. Bu yüzden ilginç şeyler sağda değil, *başka bir yerlerde* olup biter. En azından bu anlamda düzenin sağdan sola geçmesi nesnel bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Başka bir deyişle sol üstündeki ipotek kalkmıştır, radikal ve devrimci olan da dahil olmak üzere can çekişen sol eleştiriye karşılık *muğlak* olaylarla karşılaşabilmek mümkündür. Örneğin, devrim ya da mücadelenin değil *duyarsızlığın* yol açtığı ve ortada söylenecek hiçbir şey yokken konuşma ihtiyacı duymaktan kaynaklanan olaylarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, özgür okul konusundaki gösteri ve hiç kuşkusuz Le Pen'in yol açtığı sonuç bu türden olaylardır; bütün bunların gerisinde herhangi bir gerçek ideoloji (hatta insan hakları, "özgürlükler" gibi şeyler sözcüğün gerçek anlamında ideolojinin sıfır derecesi olarak nitelendirilebilir), gerçek bir siyasi sonuçla karşılaşmak olanaksızdır. Daha önce olsaydı Paris sokaklarında yürüyen bir-iki milyon insan siyaset dünyasını sarsardı; başka bir deyişle, bu gerçek bir devrim olurdu. Oysa böyle bir şey olmamıştır, bu daha çok dostlar arasındaki sohbete, dertleşme amaçlı büyük bir toplantıya benzemektedir. Hiç kimsenin bir ürperti hissetmediği bu olayda sorun iki ay sonra bir bakanlık numarasıyla kendiliğinden çözülmüştür. İşte size muazzam ama şiddetten uzak, sessiz sedasız, nazik bir olay örneği. Artık nazik olaylar/gösteriler döneminde yaşıyoruz, tıpkı daha önce bizim oluşturduğumuz sosyalizmin iktidara gelme olayı, örnek aldığı tarihi olayla karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuç gibi. Bunlar *Swanların Tarafı*'nda olduğu gibi Mitterand tarafında da duyarsızlık, duyarsızlığın edepli bir karşılığı olarak kabul edilen değişim arzusu, yalnızca gidip katılma isteğinin yol

açtığı olaylardır. Zaten sosyalistlerin siyasi estetik anlayışlarında "Madlen keklerine" özgü bir aroma vardır.

Son yıllarda yitirilen ya da bulanık bir görünüm arz eden bir şey varsa o da olayların değişen özellikleridir; bunlar aralarından bazılarını paradoksal, özgün hatta devrimci bir konuma sokan kendine özgü, küçük, tuhaf, inanılmaz bir etki yaratan türden olaylardır. Öyle sanıyorum ki (altını çizerek söylüyorum, öyle sanıyorum ki) son yirmi yıl yani 1960'lar ve 1970'lerde bu konuda iz bırakmış, yatay bir örgütlenme gerektiren, tinsel, paradoksal, bilmecemsi bir özelliğe sahip çok sayıda olay olmuştur.

Örneğin 1968 Mayısı bu türden bir olaydır, başka bir deyişle bilmecemsi, pek tarihî özellikler taşımayan ancak saçmalık kadar güçlü, yalnızca bir etki olarak algılanabilecek, aniden tüm özelliklerini yitirerek hiçbir belirgin sonuca (sosyalizmin iktidara gelmesini geciktirmekten başka) yol açmamış, ama insanı derinden etkilemiş, yaşanmış güzel bir âna benzeyen, kendine özgü niteliklere sahip bir olaydır.

Görünüşe göre olayların bir daha böylesine inanılmaz bir hal alamayacağı, önemli kolektif hareketlenmelere yol açamayacağı, esnekliklerini, oradan oraya sıçrama özelliklerini yitirdikleri bir döneme girdik. Bunun nedeni toprağın bir sünger gibi emici olması mıdır, yoksa oluşturduğumuz denetim ekranlarının tüm radyasyonları önceden tamamen emip yutması mı? Böylece sosyalizmin cinselliğini yitirmiş, renk tonlarından yoksun, varlığını yalnızca Fransa tarihine borçlu olan bir *klonlanmış-olay* olduğu görülmektedir. Olayların insanı tedirgin edecek derecede tekdüze olduğu Polonya için de benzer şeyler söylenebilir. Burada söz konusu olan bu olayları örgütleyen insanların gösterdiği cesaret ya da kararlılık değil, olayın ortaya çıkış koşullarıdır; başka bir deyişle, tarihin oluşturulduğu mekânlar işlevlerini yitirdiklerinden artık yalnızca olayın önceden tasarlandığı ve dayatıldığı, kodlaması olay başlamadan önce yapılmış, kullanım kılavuzu önceden hazırla-

nıp elden teslim edilmiş yapay yankılar üretmeye yarayan mekânlardan, yani ölü tarihin canlı tarihin yerini almasından söz ediyoruz. Bana son yıllarda acımasız bir rutin ya da en az onun kadar ritüelleşmiş bir dayanışma ürünü olmayan ve sizi şaşırtmış birkaç olay sayın.

Açık bir şekilde söyleyelim artık ne terörizm dikkatimizi çekebiliyor ne de birtakım ülkelerdeki görüş ayrılıkları. Bir zamanlar olumsuzluk habercisi görevi yapan entelektüel eleştiri bugün bir görüş ayrılığı soytarısına dönüşmüştür. Şiddet eğilimi içermeyen yumuşak olayları gözden kaçırmamak ve bunları "gerçek sorunlara yönelik yanlış çözümler" olarak görmemek gerekir. Bu durumda okulun yanlış bir sorun, buna karşın özgür okul konusunda yapılan gösterinin *doğru* bir yanıt olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. Bu siyasi içeriklere karşı gösterilen duyarsızlığa, artık var olmayan bir kültüre giriş anlamındaki okulun anlamsızlığına, ana baba ve çocuklar arasında giderek duyarsızlaşan ilişkilere (zaten ana babalar bu yüzden çocuklarının gideceği okul seçimini *üstlenmek* istemektedirler; zira bu seçimin bir *arzunun* ifadesi olmasını istemektedirler) gösterilen bir tepkidir. Özetle her şeye karşı kesinlikle duyarsız kalınan bir ortamda en küçük farklılık bile umutlanmamıza yol açıyor. İşte bu yüzden herkes kendi kimliği konusunda tartışmak istiyor. İster eşcinseller ister kamyon şoförleri isterse siyasi partiler ya da sendikalar olsun herkes artık her şeye karşı tamamen duyarsızlaşmış devlete (modern demokrasilerin totaliter düzenlerden farkı şudur: Totaliter düzenler nihai çözüme yok etme yöntemiyle ulaşacaklarını düşünürken demokrasiler sorunu duyarsızlaşarak çözmektedir) başkaldırıyor, herkes kendi belli belirsiz farkını bir başkaldırma aracı olarak kullanmaya çalışıyor. Kimlik sorunu zararsız olaylara yol açmaktan başka bir şey yapmıyor; zira kimlik çok da önemli bir şey olmadığından varsayımsal bir değere sahiptir. Genelleşmiş duyarsızlık bizi böyle bir farklılaşma sürecine boyun eğmeye zorlamaktadır. Kimlik ta-

lebi ölmüş ideolojileri telafi etme çabasına benzemektedir.

Öyle sanıyorum ki, felsefe alanı da dahil olmak üzere farklılıkların altın çağı sona ermiştir. Şimdi duyarsızlığın, başka bir deyişle kamuya öncelik tanıyan zihniyetin çekiciliğini yitirdiği, siyaset dünyasına karşı duyarsızlaşma, genel bir duyarsızlık ortamında abartılı bir kimlik talebinin altın çağı başlıyor. Burada karşıt niteliklere sahip olmanın hissettirdiği gurur ürünü bir farklılıktan değil, farkın bir *reklam aracı* haline getirilmesinden, bir özel efekt ve *gadget* haline getirilmiş farklılık tanıtımından söz ediyoruz. Bu düşünce siyaset evreni için de geçerlidir; başka bir deyişle her siyasetçi, her parti, her söylev, her "önemsiz tümce", öncelikle kendi kendinin reklam aracıdır. Daha önce nesneler üstünde denenmiş tüm müstehcenlik (zira bizim toplumumuza özgü müstehcenlik hareketi burada ortaya çıkmaktadır) mekanizmaları bugün fikirler ve insanlar üstünde denenmektedir.

Müstehcenlik demek öncelikle bir sahnenin, tiyatro sahnesi üzerinde üretilene benzeyen bir yanılsamanın ve dolayısıyla bir eyleme (cinsel düzende müstehcenlik arzunun ürettiği cinsel düşüncelerin bedenlerin teşhiri, bedenler arası doğrudan gelişigüzel bir birliktelik yararına yitirilmesidir) yön veren sırrın yitirilmesi demektir. Hepimizin kimliğini, niteliklerini, görünüşünü, farklılığını açığa vurmaya zorlamak müstehcen bir şeydir. Bütün eylemlerin, mesajların aynı andalığı, haber evrenindeki bütün olayların, söylevlerin aynı andalığı, tıpkı müzelerdeki tüm yapıtların aynı andalığı gibi müstehcen bir şeydir. 2000'li yıllarda toplumu haber ve iletişim aracılığıyla kurtarmak isteyenlerin dinine dönüşen bu haber ve iletişim kültürünün pornografik bir kültür olduğunu söylemek gerekiyor. Başka bir deyişle bu sırlarından arındırılmış bir kültürdür. Zaten bu sayede evrenselleşebilmektedir. Herkes gerçekten evrensel olan tek edebiyatın pornografik edebiyat olduğunun bilincindedir. Bunun cinsellikle bir ilişkisi yoktur; pornografinin bizim gerçek kültürümüz ol-

masının nedeni zaten pornografik bir niteliğe sahip olan kültürün evrensel boyutlara ulaşmasıdır. Siyasi kültürümüz konusunda da benzer şeyler söylenebilir; başka bir deyişle gizli bir dolaşım düzeninden açık bir dolaşım düzenine geçen her şey müstehcenleşmektedir. Oysa ortada bir sır yoksa bir meraklı kitlesi de olmayacaktır. Kamuya önem veren bir bakış açısı ve bir siyaset anlayışına sahip olabilmek için sır dolu eylemler, iradeler, söylevlere ihtiyaç vardır. Bunların yalnızca bir sırra sahip olmaları değil, aynı zamanda gizli bir paylaşım, gizli bir dolaşım düzenine sahip olmaları hatta eylemlerde gizli bir rekabet, oyun kuralının da gizli bir suç ortaklığının ürünü olması gerekmektedir. Kamuyu ön planda tutan hiçbir düşünce biçiminin iletişim olsun diye iletişime, haber şantajına, kimlikler ve farklılıkların reklam amacıyla dışa vurulmasına hayır diyebileceğini sanmıyorum.

Burada ahlaki bir karşılıklı suçlamadan söz edilemez. Bu tersine çevrilmesi olanaksız bir müstehcenlik biçimidir. Üzerinde biraz oynanarak kendisine estetik nitelikler bile kazandırılabilir. Hemen istisnasız her yerde karşınıza moda ve modellere özgü yarı çıplaklık şeklinde çıkar. Şu "*look*" denilen şey yarı şeffaf ve barok bir kimlikten, canlı varlık ve dış görünümünün özel efektlerle can çekişir bir hale getirilmesinden ibarettir. Filmler, bazı "nitelikli" filmler reklam aracı haline getirilmiştir. Örneğin, François Truffaut'nun *Neşeli Pazar* [*Vivement dimanche*, 1983] ya da *Penceredeki Kadın* [*La Femme d'à côté*, 1981] filmlerinde bütün bir sınıfa özgü, yani teknolojik ve psikolojik *gadget*'ların birbirine karıştırılıp sunulduğu, Satie'nin armut görünümüne bürünmüş hava boşluğu gibi arzu görünümüne bürünmüş bir kültürden söz edilmektedir. Burada beyinlerinin bir bilgisayara benzediği söylendiği için kendi beyinlerini çalıştırmakla, bilinçaltları bir dil yetisi gibi yapılandırıldığı söylendiği için arzularını dile getirmekle görevli üst düzey yöneticiler sınıfı vardır. Kişilerin kendi kendilerine karşı hissettikleri sevginin gözyaşlarına kadar

sirayet ettiği, uranyum gibi zenginleştirilmiş, iletişimin özyönetim kalıntıları ve prestijiyle güzelleştirdiği iş dünyasının ürperticiliğine sahip bir altkültürün reklam amacıyla üretip yaydığı tüm bu ışıltılar Truffaut'nun modern ve kendi kendinin reklamını yapmayı hedefleyen stili aracılığıyla Fanny Ardant'nın güzel yüzünden yansımaktadır.

Burada düşünsel ve duygusal bir derinlik olabilir mi? Hayır, burada bir derinlik yoktur; zira derinlik eninde sonunda yüzeye çıkıp müstehcenleşmeyle sonuçlanmaktadır. Burada bir derinlik değil, sır olmasını istiyoruz. Oysa müstehcenliğe ve iletişim sürecine teslim edilmiş bir sahnenin sırrı olamaz. İletişim sürecine teslim olmuş bir toplumun susması olanaksızdır. Değişmek zorunda olan toplum bir yazgıdan yoksundur. Farklılıkların değiştokuş simülasyonuna mahkûm edilmiş bir toplumun birilerine kafa tutması ya da sözcüğün gerçek anlamında meydan okuması olanaksızdır. Sosyalizmin hayır duasını almaya mahkûm edilmiş bir toplum artık bir daha lanetlenemez.

Bataille, lanetli bir paya sahip olmayan bir toplum yoktur diyor. Eğer bu lanetli paydan kurtulmayı başaramazsanız o sizden kurtulur. Bunun için bir şeylerin *kurban edilmesi* gerekir. Her şey yararlı olmak ve tüketilmek durumunda değildir, israf etmeyi de bilmek gerekir. Her konuda ahlaklı ve akılcı bir şekilde davranılamaz, biraz da ahlaksız olmak gerekir. Her şey söylenemez, susmayı da bilmek gerekir. Her şeyi belleğinizde tutamazsınız, unutmayı da bilmek gerekir, vs. Oysa bütün bunlar bu lanetli payı söküp almayı, daha da iyisi bunu resmî bir görev olarak üstlenmiş ve suçlular nasıl terbiye ediliyorsa onu o şekilde terbiye etmeye çalışan bizim gibi erdem abidesi toplumbilimci ve sosyalistleri oldukça tiksindiren şeylerdir. Bize özgü olduğu söylenebilecek lanetli pay belki de bu duyarsızlık, siyasetle ilgilenmeyi yadsıma, kitlelerin kendi aralarında sessiz sedasız bir şekilde imzaladıkları bu sözleşme, her şeyi kulak ardı eden bu akıl dışı direniş sürecinde hiçbir toplumsal sözleşme, hiçbir politik tale-

bin altından kalkamadığı başka suç ortaklığı biçimlerinin ortaya çıkması demektir. Bu lanetli paya resmî bir nitelik kazandırıp, yasadışı topluma özgü (mikro-medya ya da insan hakları, işitse-görsel düzen ya da özgürlük alanları, ne bileyim ben, bütün kalıplaşmış güncel İncil çeşitlemeleri gibi) bir yurttaşlık hakkı olarak tanımak üzere bu sessizliğe bir son verme düşüncesi şeffaflığa karşı direnen ve gücünü sırrın varlığından alan toplumu bu lanetten arındırma düşüncesi temel bir politik yanlış yorumlamadan kaynaklanmaktadır. Bu gizli oyun kuralından bihaber olmak sosyalizmi başarısızlığa mahkûm etmektedir; zira çözümü kamusal ahlak anlayışı ya da kolektif sorumlulukta aramak çıkışı olmayan bir yola benzemektedir.

Belki de hep birlikte bu lanetli payın suç ortağı olduk, belki de toplumun kendisi bu lanetli paya benzedi. Belki de bu aşırı gürültü ve haber düzeninin gerisinde sır ve sessizlikten başka bir şey yok. Heidegger'in dediği gibi "Tekniğin muğlak özü konusunda kafa yordukça sırrın bir takımyıldıza dönüşerek yıldızlara özgü devinimler sergilediğini anlıyoruz."

Canetti, bir yerlerde, "Kimsenin bir karar alma niyetinde olmadığı ve herkesin laf ola beri gele konuştuğu demokrasilerde yaşanan gerçek düş kırıklığının nedeni sırdan yoksunluktur" diyor. Bununla yetinmeyip diktatörlere atfedilen prestijin önemli bir bölümünü, demokrasilerde her esen rüzgârın kolaylıkla gözler önüne serdiği sırlarını saklayabilme gücüne bağlıyor. "Politikayla ilgilenmeyi yadsımamızın" nedeni, olup bitenin anlamsızlığından çok, sır olmamasından kaynaklanan düş kırıklığıdır. İnsanların susmasına yol açan şey sırdan yoksunluktur. Kendilerine her konuda açıklama yapıldığı ve olup biten her şeyi anlamaları sağlanmaya çalışıldığı için susmuyorlar. İşte bu yüzden siyaset sosyalizmle birlikte aurasını yitirdi. Erdem ve içtenlik görünümü verilerek herkesin gözü önünde alınan kararlar herkesin gözü önünde yalanlanıyor. Kurnazlık, kıvraklık, entrika çevirmek için gereken

üst düzey zekâ, dış görünüm ve bilinçli yanıltıcı bir görünüm oluşturmak için gerekli zekâ en azından siyaset dünyasında bir şeyler olup bittiği gibi bir yanılsamanın sürdürülmesini sağlarken, sosyalistler bu süreci yerle bir etmek ve siyasete tamamen ahlaki bir görünüm kazandırmak istediler. İşte o zaman bu siyaset sahnesi ve bu sahne üstünde oynayan oyuncuların, siyaset yapan bu dürüst traji-komedyenlerin ne kadar zavallı oldukları tüm çıplaklığıyla ortaya çıktığı gibi, benimsenen bu ahlaki yaklaşım onların daha da ikiyüzlü insanlar gibi görünmesine yol açtı. Bu saflığın üstü çoğu kez aptallıkla, yani açıklama, pedagoji, azarlama ve kanıtlamayla örtülüyor. Oysa halk aptal değil. Kendisini yalnızca kendisinden daha zeki olanların kandırmasına izin veriyor. Kendisini kandırmaya çalışanların hata yapmamasını istiyor. Yalanın gerektirdiği asgari zekâ düzeyinin yüzü suyu hürmetine yalan söylenmesine seve seve izin veriyor, ama hakikatten söz etme numaralarını bunlara inanmak için gerekli asgari aptallık düzeyinin bilincinde olduğu için bağışlamıyor. Halk hiçbir şeye inanmamak gibi bir yeteneğe sahiptir, özellikle de diğerlerinin sözünü ettiği anlamda bir "halk" olduğuna inanmamaktadır, tıpkı çocuk olduklarına inanmayan çocuklar gibi.

Siyasetçiler inandırıcılıklarını yitirdilerse bunun nedeni iradeden yoksun bir halkın sözcüleri olduğuna inanmaları kadar kendi iradesi konusunda sürekli görüş değiştiren ve siyasetçiler konusunda sinsi bir görüşe sahip olan halkın kendisidir. "Halk"a her zaman inançsızlık, döneklik, kurnazlık, duyarsızlık, ikiyüzlülük gibi belli ahlak dışı nitelikler atfedilmiştir; bütün bunlar doğru olabilir. Fakat halka özgü stratejilerden, kurnazlıklardan, ahlak ve öykülerden söz edilemez. Bu durumda birileri tarafından temsil edilmesi gerektiği takdirde, kendine uygun siyasetçiler tarafından temsil edilmesi daha doğru olmaz mı?

Eskiden siyasetle ilgilenmeyi yadsımak da siyasi bir duyarlığa sahip olmak, hatta daha da önemli bir tutku

ve sevgiden kaynaklanan kindarlık göstergesi olarak algılanıyordu. Oysa bugün yavaş yavaş siyaset özneleri olmaktan vazgeçerek siyasete karşı duyarsız özneler olmaya başladık. Daha da güzeli bugün artık siyaset nesnel bir duyarsızlık biçimine benzemektedir; *kendine karşı duyarsız hale gelmek* onun yazgısıdır. Bizzat siyasetçiler inandırıcılıklarını yitirdiklerini kabul ediyor, önemsendiklerinden kuşku duyduklarını söylüyorlar. Oysa onları çekici kılan bu özellikleriydi. Bu konuda Başkanlık Sarayı'nda (Elysée) iktidarın kendilerini tüketip tüketmeyeceğini anlamak amacıyla protokole uygun yeni bir görünüm peşinde koşan insanların giysilerine bakmak yeterlidir. Doğru şeyler yapmaya çalışırken hiç farkında olmadan keyfi bir şekilde davranıyorlar. Bunlar gururdan yoksunluğun iktidar mekanizmasının bozulmasına yol açtığını anlamamışlar. Bu insanlar kendi verdikleri kararlar konusunda bir yanılsamaya düşmüyorlar, yani Fransa tarihine şirin görünmeye çalışmaktan başka bir şey yapmıyorlar.

Mitterand kısa bir süre önce çektiği söylevde "Fransızların kendilerine sunulan filmden hoşlanmadıkları gibi bir izlenime kapıldım... fakat bir önce gördükleri film de daha parlak sayılmazdı" demiştir. Öyleyse Fransa'da siyasi hayat bir "izleyici sekansıyla" mı kendiliğinden sona erecektir? Uzun metrajlı bir sağcı film ile kısa metrajlı solcu bir film arasında seçim yapma şansı vardır. Fransa bir sanat sinemasına ve deneysel sinemaya dönüştürülse nasıl olur? Bugüne kadar bir iktidarın sahip olduğu yönetme kapasitesi konusunda insanları böylesine düş kırıklığına uğrattığı görülmemiştir.

Sağın oluşturduğu yapay cennet bolluk üzerine oturtulmuştu. Günümüzde solun oluşturduğu yapay cennet kriz üstüne oturmaktadır. 1970'li yıllarda sezilen ve ortaya çıkan kriz, kesin bir şekilde öldüğü sanılan Sosyalist Parti'yi diriltmiştir. Hayatta kalmasını sağlayacak tek şey

bu krizdir.

Herkes krizi hayali bir gerçeklik ilkesi olarak benimsemiştir. Aslında kimse krize inanmamakla birlikte herkes krizin inanılabilirliği, tüm sistemi felakete sürükleyebilecek bir kriz sayesinde "tarihî" bir uzlaşma olasılığı ve umudu olabileceği konusunda anlaşmak istiyor. Kriz, felaketin homeopatik dozlarda damıtılmasıdır. Bizi o mahkûm olduğumuz sonun elinden kurtarabilecek tek şey, ne yana doğru sürüklenip gideceği belli olmayan bu krizdir. Üstüne üstlük tüm hükümetlerin kendisinden yararlanabildiği muhteşem bir bahaneye benzemektedir.

Petrol üretimine ve fiyatlarına zorla ya da numaradan müdahale ederek bizi yeniden petrol krizine, dolayısıyla ekonomik krize, dolayısıyla da hiç bitmeyecek bir gelişme özlemi içine sokan Araplara ne kadar teşekkür etsek azdır. Krizin erdemleri hemen kendini hissettirdi; zira Batılı ulusların hepsi ahlak meraklısı toplumlara dönüşürken, 1960'lı yıllardaki ürkütücü hareketlerden sonra hemen her yerde büyük ölçüde inandırıcılıklarını yitiren yöneticiler ortaya çıkan krizi zabturapt altına alarak yeniden toplumların güvenini kazanabildiler. Enerjiye ütopik bir nitelik atfeden gelişme anlayışına dur diyen Araplar, bunun yerine bize simgesel, yani kemer sıkma ve yokluktan ibaret bir enerji verdiler. Bu kriz sayesinde bir gerçeklik ve yönetim ilkesine kavuştuk. Bir gerçekliğe sahip olsa da olmasa da bu krize gözümüz gibi bakmak ve hiç sona ermemesini sağlamak zorundayız; zira bu krizin altında anlaşılması çok daha güç bir şeyler yatıyor olabilir. Hiç kuşkusuz çok uzun bir süreden bu yana gelişme kavramı üstüne oturmayan bir düzen, yani ne tür sonuçlara yol açabileceğini kestirmenin olanaksız olduğu anormal bir gelişme düzeni içinde yaşıyoruz.

Sorun yalnızca krizden ibaret olsaydı bugün herkesin tartıştığı yönetimsel yapılanmaların etkileşim üstüne oturan yapılar lehine zayıflaması, bütünsel programlamadan vazgeçilerek esnek bir mikro-bütünler programlamasına

gidilmesi, çok zorlamadan toplumsallaştırma, yazılım ve otoregülasyon gibi konulardan hareketle bir çözüm bulunabileceği düşünülebilirdi. Nasıl bir rastlantıysa bu olağanüstü nitelikteki beklentilerin fizik ve biyoloji alanlarında gerçekleştirilen moleküler sibernetik, mikroprogramlar, rastlantısal önlemler... gibi karmaşık organizmaların keşfedilmesiyle aynı anda ortaya çıktıkları görülmektedir. Öyleyse bu yeni toplumsal beklenti konusunda, insan, insan beyni ve içinde yaşadığı çevreye kefil olan en ileri bilim anlayışına sahibiz. Bu (hiç kuşkusuz hayranlık duyulan ve modalaşmış) bilimsel verilere itiraz etmek için hiçbir nedenimiz yok; fakat bu bilimsel *model* ile ima ettiği varsayılan geleceğe yönelik toplumsallaşma süreci birleştirilerek oluşturulan kusursuz karışıma tamamen karşıyız. Geçmişte en az bu kadar "bilimsel" başka modellerin bugün yadsıdığımız toplumsal örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açtığını anımsamamız gerekiyor. Toplumsallaşmış insandan kuşkulanmalıyız; kamusala öncelik tanıyan insanı, sahip olduğu hücreler ya da beynindeki sibernetik hakikatle uzlaştırmak isteyen herkesten kesinlikle şüphe etmeliyiz. Siyasi düş üretimine el koyan en son ve en kurnaz ideoloji budur. Düz çizginin yalnızca iki noktayı birbirine bağladığı söylenir. İnsanları, yerleri, fikirleri düz bir çizgiyle birbirine bağlarsanız o zaman bunları noktalar şeklinde görmeniz gerekir. Bunları etkileşim üstüne oturan bir şebeke içine yerleştirirseniz, hücrelere (ya da moleküllere veya bağlantı uçlarına) dönüştürürsünüz. Bunları bir lazer ışığıyla birbirine bağlarsanız ışıklı noktacıklara dönüşürler... Örneksemeye başvurursanız intikamını böyle alır. İnsanları kendi kendini programlayan etkileşim içindeki hücrelere dönüştürmek isterseniz, o zaman kansere yakalanmaktan çekinmeniz lazım; zira kanser hücrenin büyük ölçekte çoğalabilme, kendi kendine çılgınca ve sona ermeyen programlar yapma özelliğine sahip olduğu bir hastalıktır. Elektronik ağlar ile metastaz birbirlerine çok benzeyen şeylerdir.

Başka bir ifadeyle, bu modaya uyma, temas halinde olma ve ağlardan oluşan gelecekbilim/fütüroloji bizi tatlı bir şaşkınlık süreci içine sokmuştur. Hatta ulusal televizyon kanallarının evde telematikten yararlanılmasını ya da yerel televizyonlarını yüceltmeleri veya ciddi iletişim araçlarının mikro-iletişim araçları konusunda abuk sabuk açıklamalar yapmaları gibi hoş bir terslik olduğu bile söylenebilir; ama bu üstünde durmaya değecek bir konu değil. En önemlisiyse bütün bu etkileşim kargaşası sırasında yeni bir siyasi uzam ya da yeni bir kamusal zihniyetin esamisine bile rastlanmamasıdır. Hannah Arendt'in çok güzel bir şekilde ifade ettiği gibi yeni bir politik uzamdan ancak eylem ve eylemin içerdiği enerjiye bakılarak söz edilebilir; bu eylemin gerçekleşmesi söylevin ne kadar enerji içerdiğiyle ilişkilidir. Oysa etkileşim sürecine iletişim alanına özgü bir anlam kazandırıldığı takdirde politik anlamda bir eylemden söz edebilmek de olanaksızlaşmaktadır. Bugün enerjimizin tamamını dolaşım, yayım, dağıtım, sistemlerin beslenmesi ve geribildirim, biyolojik bir yapıda olduğu gibi değiştokuşlara azami düzeyde döngüsel bir biçim kazandırmak amacıyla harcıyoruz. Oysa birinin siyasetle ilgilenmesi için uyması gereken asgari koşul bu biyolojik ya da bu biyo-enformatik yapının elinden kurtulmak ve bu kopuş süreciyle ilgili bir söylev hazırlamak ve kamusal uzamla daha geniş çaplı bir suç ortaklığına girilmesini sağlayacak bir söylev çekmektir (burada söz konusu olan şey bir "biyo-logos" değil, yalnızca "logostur"); bu uzam içinde çekilen söylev, her şeyin her şeyle anormal ilişkiler içinde olmasının yol açtığından ve hayatta kalma mücadelesinden daha üst düzey bir rekabete yol açacaktır. Özgürlük diye bir şey varsa bunun nedeni siyasi özgürlüktür, yoksa neye benzediği pek belli olmayan hem sinirli hem isterik, tüm moleküllerin aynı anda hareket ettiği enformatik bir toplumsallık ve bizim de şu sıralar çok gelişmiş teknolojik araçlarla yeniden oluşturmaya çalıştığımız Brown hareketine uygun koşullar değil.

Brown hareketi demek entropi demektir. Bu durumda ürettiğimiz aşırı haber ve iletişimin paradoksal denilebilecek bir şekilde entropiyi hızlandırıp hızlandırmadığını sormak gerekir. Sanılanın aksine enformatik, belki de sahip olduğumuz teknolojilerin ancak *geçmiş konusunda* çok belirleyici olabildiğini gösteriyor. Başka bir deyişle, verileri işleme konusunda sınırsız olanak sunuyor, ama kesinlikle geçmişte kalan *verileri* işleme konusunda; yoksa yeni bir görüş ya da ortaya yeni bir irade koyulmasını sağlayacak bir düşünce biçimi konusunda değil. Enformatikle birlikte çok yorucu bir döneme gireceğiz, öyleyse bunun aynı zamanda bir tükeniş dönemi olacağı söylenebilir. Enformatikle birlikte tekil eyleme son veren genelleşmiş bir etkileşim dönemine gireceğiz. Politik enerjinin her zaman beslendiği en güzel kaynak olan meydan okuma, tutku, düşünceler, halklar, bireyler arası rekabeti yok eden bir ara yüz dönemine gireceğiz.

Hiç kuşkusuz bürokrasi dönemi sona erecek. Oysa bürokrasi en kusursuz şekliyle ancak toplumsal alanda ve siyaset alanında bir kadavra kadar sert olabileceğini göstermişti. Oysa biz daha iyisini yaptık ve bir zamanlar Cizvitlerin yararlandığı *kadavralara özgü esnekliği* keşfettik; artık kadavralar kadar esneğiz ve Tanrısal inayetin dünyevi ağlar içinde dolanmasını sağlıyoruz. Günümüzde inayetin yerini elektronik aldı, inayet artık bir bahaneye dönüştürdüğümüz yarı kuduruk yarı akışkan muazzam ve esnek iletişim sisteminin ağları arasında dolanıyor. Bu bahane iletişim kurmaya mı, yoksa kangren olmaya mı yarıyor? Elektronik, bir zamanlar Cizvitlerin uyguladığı son derece başarılı bir duyarsızlık stratejisi uygulamaya yarıyor.

Enformatik, yaşam biçimi (yaşam biçimi de ne demektir?) ya da "toplumsal ilişkiler" alanında gerçekleştirilmiş bir devrim değildir. Belki de gerçekleşmesi neredeyse olanaksız bir vaat ve gülünç sonucu gibi muğlak bir özelliğe sahip olması bile bir devrim olarak kabul edilmesini sağ-

layabilir. Ne olursa olsun arzu edilecek türden bir devrim değildir bu. Kendi kulelerine kapanmış, astığı astık kestiği kestik firavunlar dönemini andıran teknokratlar döneminde bile talep hiçbir zaman enformatik alanında olduğu kadar çok zorlanmadı; insanlar bir şey talep etmeye bu kadar çok zorlanmadı; ırzlarına geçilmedi (Teletel'in kuruluşu, ev bilgisayarının kullanımı konusunda sürekli reklam ve sonu gelmeyen yorumlar, vs.). Oysa büyük şirketler ve resmî kurumlar, özellikle de silahlı kuvvetlerin önemli ölçüde bürokratik nitelikteki fiş, arşiv, bellek oluşturma, istatistik hesaplar yapma konusunda yararlanması ve bilgisayarı bir oyuncağa dönüştüren çocuklar dışında ev mikro-enformatiği tam olarak ne işe yarar? Bu anlamda hiç kuşkusuz tüketim toplumunun sonunu haber verdiği söylenebilir. Doğal olarak bu düşünce tüketim toplumunun (siyaset sahnesi gibi) büyük bir gösteri oyununa benzemeyi sürdürdüğü, nesneler ve gereksinimlerin henüz kabul edilebilir ölçülerde bir deliliği andırdığı dönem için geçerlidir. Tüketim toplumu o zamanlar yabancılaşmanın gizli çekiciliğine sahipti ve devrim bu sürecin bir parçası olmayı sürdürüyordu. Bütün bu kullanım değerlerinin abartılı ölçülere ulaşmasıyla ortaya çıkan yıkıcılık ve bu saçma değerler oldukça göz alıcıydı.

Yeni toplumun artık bir gösteri toplumundan çok, buz tutmuş kaskatı bir toplumsal düzene benzeyeceği söylenebilir. İşlemsellik; kullanım, bağlantı kurma, modaya uyma, karman çorman bir haber düzeni üstünlüğün (teorik çözümleme ve eleştiri de bunun bir parçasıdır) sağladığı prestij türlerinin yerini almaktadır. Bu düzeltilmesi olanaksız, çok abartılı boyutlara ulaşan bir karman çormanlığa benzemektedir. Basar basmaz yanan ışıkla birlikte uzam, zaman, insanların eşzamanlı birlikteliği dil yetisinin saf dışı edilmesine neden olmaktadır. Artık bir yüzeyden (derinlikten söz edilen günlerde yüzey ne kadar da güzel bir şeydi), mesafeden (mesafeden söz edilen günlerde yakın temas halinde olmak ne kadar güzel bir şey-

di), görünümlerden, boyutlardan söz etmek olanaksızdır; artık yalnızca arayüz ve şeffaflıktan söz edilen bir döneme girdik. İnsan ilişkilerinde iletişim sırasında bireylerin aralarına koydukları mesafe incelenmeye çalışılıyor. Oysa her yeri, herkesi birbirine yaklaştıran *haber pezevenkliğinden*, haber akışlarından, devrelerden, kısır döngüleşmiş bir soru ve yanıt düzeninden, sorunlardan ve çözümlerinden söz edilmesi daha doğru olacaktır. Habercilik anlayışının müstehcenleşmesi, mutlak bir iletkenlik düşü ancak dışkısal bir niteliğe sahip olabilir.

Bütün bunlar arasında yeni özgürlük alanları oluşturabilmek mümkün müdür? Özgür olunabilen tek alan programlamadır. Eskiden başkaları (devlet, iktidar) haber tekelini kendi ellerinde tuttukları için bireyin yabancılaştığı düşünülürdü. Orwell *1984* isimli romanında bu korkunç efsaneyi sunmuştur. Oysa şeyler yön değiştirmiş ve bugün hakkındaki her şeyin bilindiğini bilen, dolayısıyla kendi hakkında bilinen her şeyi öğrenmek zorunda kalacak *bireyden* daha yabancılaşmış biri olamayacağı gibi bir hakikat öngörülmeye başlanmıştır. Kendi hakkımızda sunulan haber, aşırı haber bir tür elektrikle idam gibi bir şeydir. Haber, bireyin kendi devrelerini yaktığı ve kendi savunma gücünü yitirdiği bir tür kesintisiz kısa devreye yol açmaktadır. Bir varlığın sahip olduğu bağışıklık sisteminin ne kadar güçlü olduğu kendi dışında kalan şeyleri ne kadar etkilediğiyle, çevresini sarıp sarmalayan akımların geçmesine ne ölçüde izin verdiğiyle, kendi sırrını ne kadar sakladığı ve onun hakkında ne bilip bilmediğiyle ilişkilidir. Bugün hemen her yerde karşılaşılan bağışıklık sistemlerinin yitirilmesiyle aşırı haber bolluğu arasındaki çakışma rastlantısal olamaz.

Birey için geçerli olan bu varsayım sistem için de geçerlidir. Bir sistemin ulaşabileceği en üst tinsel gelişme noktası her türlü enerji ve haberin kesinlikle ağlar arasında dolanmaktan başka bir işe yaramayıp duyarsızlık ve ölüme mahkûm olduğu noktadır. Böyle bir sistemde dur

durak tanımayan kısır döngüsellik ve göndericiyle alıcının birbirine çok yakın olmaları nedeniyle (Larsen etkisi, nedenler ve sonuçların birbirlerine karışması, mesafelerin ortadan kalkması) değiştokuşlar neredeyse olanaksız hale gelmektedir. Her parçacık boşlukta başına gelebilecek tek olayın gerçekleşmesini, yani kendisini yok edecek eşdeğer bir anti-parçacıkla karşılaşmayı beklemektedir. Bu değiştokuş sürecinin sonunu haber veren belli bir evreden sonra tüm sistem o geriye dönüşü olmayan noktaya doğru ilerlemektedir. İşte o zaman tüm sistemin çok kısa bir süre içinde tersine döneceği (ve belki de ortaya başka bir düzeneğin çıkmasını sağlayabileceği) söylenebilir.

Yalnızca insanı çileden çıkartan iyimser ve iyi niyetli bir bakış açısıyla ileri sürülen karşıt yorum dışında, tüm semptomlarının açıkça görüldüğü bu habere mahkûmiyetin başına ne gelirse gelsin görünüşe göre dönüşü olmayan bir yolda ilerliyoruz. Bu konuda gözyaşı dökmeye değmez. Yapılabilecek tek şey değişimin her birimize günün her anında sunduğu oynama ve yaşama *olanaklarından* (buna özgürlük denilmektedir) çok rastlantısal ve hareket halindeki bir dünyada hayatta kalma *olasılıklarını* gözden geçirmemizi zorunlu kılan bu muhteşem enformatik ve sibernetik kültürün bize yaşatabileceği ıstırabı daha baştan ve çok küçümseyici bir tavırla mahkûm etmemektir. Enfo-kültürün ayrıcalıklı temsilcileri için bu son derece tahrik edici bir oyun olabilir; fakat diğerleri, kendilerini hızla enformatiğe özgü bir üçüncü dünyada bulacak, kendi işlerini kendi başlarına yönetme konusunda tamamıyla özgür olmanın bir yolunu bulmak amacıyla yorulup tükeneceklerden oluşan kitle konusunda aynı şey söylenemez. Belirsizliğin egemen olduğu bir evrende "özgürlük" böyle bir şeye benzemektedir. Özgürlüğün bu modern, "postmodern" biçimini kabul edebilmek olanaksızdır. Her insanın olasılıklar üstüne oturan kendi yaşantısına yön vermek, hiç durmadan kendi bilgilerini güncellemek zorunda bırakılmasını kabul edebil-

mek olanaksızdır. Burada söz konusu olan şey 2000 yılında ortaya çıkacak yeni toplumun sözcülerinin bizi inandırmak amacıyla söyledikleri türden nostaljik bir direniş değildir. Hiç kuşkusuz herkes bürokratik iktidarın arkaik biçimlerinin ortadan kaybolmasıyla merkezî bir yönetim biçiminden kurtulmuş bir toplumun "liberalliği" (ancak kesinlikle "özgürlüğü" değil) konusunda çok heyecanlanmaktadır. Oysa burada, güç kaybına uğrayan bir devletin sivil toplum ya da ondan geriye kalan her molekülü etkisiz kılacak şekilde programlayarak ve onun kendi belirlediği amaçlara karşı sorumluluk duymasını sağlayacak bir enjeksiyon yapıp yok ederek bir tür intikam aldığı söylenemez mi? Şeffaf, görüş değiştiren, siyasi anlamda varlığı hissedilmeyen devlet hâlâ şeffaf, iletişim araçlarına boyun eğmiş, toplumsal anlamda varlığı hissedilmeyen bir sivil topluma göz kulak olmayı sürdürmektedir.

İğrenç bir siyasetten ve devletten (tabii işlerin bu doğrultuda ilerlemesi durumunda, zira teknoloji, finans sektörü, bilim alanı ve silahlı kuvvetlerde görülen mega yapılanmalar bu sırtındaki yükten kurtulma sürecine yumuşak bir şekilde bile olsa keyifle direnmeyi sürdürmekte ve daha da güçleneceğe benzemektedirler) yavaş yavaş da olsa başka bir iğrençlik (değişim, iletişim, haber ve her ne pahasına olursa olsun performans) yararına kurtulmak hiç kuşkusuz bizim lehimize olacak.

Sözünü ettiğimiz ıstırap anlamsız bir sözcük değildir; zira iki bloğa bölünerek kapışmakla meşgul dünyanın bir yansıması gibidir. Sona eren toplumsal zaferler, toplumsalın kolonize edilmekten kurtuluşu karşısında hissedilen bu ıstırap çok büyük halk yığınlarını etkileyebilir ve az çok uzun vadede bakımlarını üstlenme karşılığında her türlü bedeli ödemeyi kabul etmeleriyle sonuçlanabilir. O zaman da ortaya totaliter devletlerin varlığıyla ilişkilendirilebilecek dünya çapında yeni bir gönüllü kölelik sorunu çıkabi-

lir. 1984 yılı bu konuları gözden geçirmek ve her şeye rağmen, ancak alışkın olunmadık bir biçimde, Orwell'i haklı bulmak için uygun bir tarihtir. Zira bu konuda duymaya alışkın olduğumuz görüş totaliter sistemlerin *emperyalizmidir*. Bu bakış açısı doğrultusunda ya görece bir başarısızlığa uğradığı ve kehanetin gerçekleşmediği ya da dünyanın her yerinde başarılı olduğu söylenmektedir ki, bu da doğru değildir. Oysa Batı "demokrasileri" için gerçek tehlike zırhlı araçlar ya da Rus füzelerinin her yeri kaplama olasılığı olmadığı gibi, ordular arası bir güç ilişkisi ya da devrimci bir parıltı da değildir. Totaliter devlet modeli, yani çevresine hiçbir ışın yaymayan soğuk bir beden tamamıyla *savunma* ağırlıklıdır; başka bir deyişle, totaliter devlet koyduğu ablukayı sürdürme ve sahip olduğu enerjiden kurtulma konusunda çok zorlanmaktadır. Bugüne kadar kendi modelini ister şiddet isterse sızma yöntemiyle olsun hemen hemen hiç doğru dürüst bir şekilde ihraç edememiştir. Çevresine yayılma gücü sıfırdır; çok ağır işleyen ve arkaik bir siyasi stratejiye sahip olduğundan, gerçek sorunun onun içsel kırılganlığı olduğu ve kendisini koruyabilmek amacıyla en akıl almaz çözümlere başvurabileceği söylenebilir. Batıdaki pek çok insan kendini (hangi gizemli nedenler yüzünden bilinmez) bu düşünceyle korkutmaya çalışıyor; fakat asıl sorun bu değildir.

Asıl sorun bizzat Batıda totaliter yapıya karşı hissedilmeye başlandığı söylenebilecek kolektif baştan çıkma duygusudur. Bu ise Orwell'in kehanetinin gerçekten evrensel boyutlar kazanması demektir. Bu *1984* adlı romandakine benzeyen, şu anda ortaya çıkması neredeyse olanaksız olan, ama liberalizmin baskılarıyla yavaş yavaş güçlenip, somutlaşabilecek bir düzenin gerçekleşmesini gizliden gizliye arzulamak gibi bir şeydir. Bu tercihin özgürlükten bilinçli köleliğe doğru kayması türünden bir şeydir. Bu tercihin nedeni korku mudur? Peki ama korkulması gereken şey nedir? Edilginlik ya da iktidarsızlık şeklinde sunulan, insan haklarının çiğnenmesine hayıfla-

nan ve kitlelerin kandırılmasından söz eden tüm yorumlardan kuşkulanmak gerekir.

Bu bilinçli köleliği kesinlikle *insana zorla dayatılan* bir boyun eğme olarak görmemek ve aynı argümana dayanılarak olay bürokrasinin halk iradesine ya da devletin sivil topluma karşı gerçekleştirdiği bir komplo şeklinde yorumlanmışsa da bunu acınası bir iddia olarak kabul etmek gerekir; çünkü böyle bir yaklaşım halkların içinde yaşadıkları nesnel ve *öznel* sefaleti onaylamaktan başka bir anlama gelemez. Özgürlüklerin çiğnenmesine ağlamak yerine zihinsel açıdan tamamen özgür biri olarak şu soruyu sormak gerekir: *İnsanın özgürlüğü seçmemesinin bir nedeni olabilir mi?*

Her şey liberalizm ve değişime özgü homojen bir ortam içinde kendi kendini etkisiz hale getiriyor gibi bir neden neden ileri sürülebilir. Sırtını Devlete ve bürokrasiye yaslamış bir toplumun sunduğu her türlü maddi ve ideolojik önlemin, yapılar ve zihniyetlerin kendilerinden kurtulma çabalarıyla yalnızca geçerliklerini yitirmekle kalmadığı ve Batıda da yalnızca televizyon ekranlarında görülebilen, değişim sürecine uygun bir şekilde saçı başı düzeltilmiş ve takıp takıştırmış Papamızın hayır duasıyla yenilenmiş bir din anlayışının yeniden ortaya çıktığı görülmektedir. Oysa daha çok bir maddenin yere hızla düşme özgürlüğüne uygun bir görünüme sahip bu "liberallik" sürecinde hiçbir kişisel ve kolektif kararlılık türüyle karşılaşılmamaktadır. İnsan hem ne pahasına olursa olsun güvence isteyip, hem de zorla özerkleştirilmeye hayır diyemez. Bu belki de daha gelişmiş, "yumuşatılmış" bir toplumsal düzen modelidir; fakat kendine özgü bir alerji ve ıstırap salgıladığı ve ilke olarak belirsizliğe teslim olmuş bu liberal toplumların, iktidarın güç kaybına uğramasına karşın gelecekten çok da umutlu olmayan toplumların çektirdiği bu ıstırabın Orwell'in ürettiği modeli durmadan güçlendirdiği görülmektedir. Bu modelde büyülenme, Stalinist modelde olduğu gibi artık doğrudan değil, dolaylı ve uzun

vadelidir.

Olayın bir başka yönü de şudur: İnsan hem baskı altında yaşamak istemeyip hem de somut baskı koşulları sergileyen bir düzene nasıl olur da boyun eğer? Zira bu durumda siyasi kararlılık, olumsuzluk ve dolayısıyla psikoloji denen şey ayakta kalmaya devam edecektir.

Kremlin'de yaşayanlara, şu mezar başında uzun uzadıya dua eden duygudan yoksun yaşlılara benzeyen yöneticilere bakınca, insanın korkudan ödü patlıyor. Ama öte yandan, bu sevimsiz, buyurgan, özgürlükten yoksun yönetim altında hiç kuşkusuz sıcakkanlı insan topluluklarının, cinsel ve sivil dayatmalara kesinlikle boyun eğmeyen insanların sayısının zamanla arttığı, oysa bizim sevecen ve özgürlükçü iktidarlarımızın birbirinden kopuk insan topluluklarına kucak açtığı, bunlardan yayılan son siyasi ışıltı ve sıcaklığın ise görüş ayrılığına, yani diğer modelin adiliğini sergilemeye benzediği gibi aykırı bir düşünceyi de zihninizden silip atamıyorsunuz.

Doğu Bloku ülkelerinin bu anlamda bir tür sivil topluma özgü tapınak, müze ya da buzdolabı olduğu (bir gün bizde uzun süre önce ortadan kaybolmuş biçim ve türlerin buzlanma sayesinde hayatta kalmayı başardığının anlaşılacağı) söylenebilir. Bu, devletin koyduğu yasaklara boyun eğen bir toplum gibi görünmekle birlikte yasadışı işler çevirme, kendi çıkarlarını koruma konusunda çok daha güçlü bir düş gücüne sahiptir, oysa Batıdaki sivil toplumun neredeyse ortadan kaybolup gittiği söylenebilir. Tıpkı kamusal çıkarlar gibi biz de un ufak olup gidiyoruz.

Evet ama orada adi bir devlet var diyecekler. Hiç kuşkusuz öyle, fakat bu durum onlara iktidardan nefret etme, siyaset ve siyasetçilerin adiliğinin gerçekten bilincine varmak gibi bir avantaj sağlıyor ki, bu önemli bir şey. Oysa *biz* bu politikadan iğrenme gibi bir üstünlüğe sahip değiliz; çünkü biz liberal bir suç ortaklığı düzeni içinde yaşarken, bir yandan da bizimle ilgilenebilmek için kendi kendisiyle ilgilenmeye son verecek bir iktidar düşü kuru-

yoruz ki, bunun adı katılım, özerklik, çok ılımlı bir çevreye uyumlu toplumsal yaşam, vs. *simülasyonundan* başka bir şey olamaz. Bunların hepsi birer simülakrdan ibaret olup, toplumsal ilişkilerde insanlar tercihlerini bunlar yerine açık seçik bir şiddetten yana kullanabilirler. Zaten totaliter düzenlerde karşılaşılan çok sayıdaki somut baskı, Batıda bize özgü toplumsal düzen göz önünde bulundurulduğunda (özgürlük, mutluluk ve kolaylıkla) katlandığımız görünmez baskı sayısı yanında çok önemsiz kalmaktadır. Bizim gönüllü kölelik düzenimizin onlarınkinden bir farkı yoktur. Kitlesel kabul, kitlenin toplumsala boyun eğme biçimi özünde aynı olup, alın yazıları arasında sanıldığından daha az fark vardır. Bu benzerliğin neredeyse yüzde doksan düzeyinde olduğu söylenebilir; buna karşın bizim toplumlarımızda karşılaşılan liberallik marjı çok da önemli bir şey değildir, çünkü siyaset dünyası önemini öylesine yitirmiştir ki, artık özgürlük sorunu diye bir şeyden söz etmek kimsenin aklına bile gelmemektedir.

> Özgürlüğe gelince, çok yakında özgürlük denilen şey sahip olduğu tüm biçimlerle birlikte tamamen ortadan kalkacak. Yaşamak, çiğnenmesi olanaksız kesin kurallara koşulsuz boyun eğmekle mümkün olabilecek. Örneğin, bir uçak yolcusu özgür bir insan değildir. Geleceğin yolcuları o kadar özgürlüğe bile sahip olamayacaklar, başka bir deyişle yaşamlarını bir koltuğa bağlanmış bir şekilde geçirecekler.
>
> San Antonio

Bizim Batılı demokrasilerimiz ile totaliter sistemler arasında fazla göze batan farklar olsaydı, içinde yaşadığımız cennet uzun bir süre önce onların cehennemini de içine çekerek yutardı. Bu haklı olduğundan emin bir Batının düşlemekten hiç vazgeçmediği bir sonuçtur. Böylece bi-

raz da aceleyle modern toplumların denetimi altında gerçekleştirilen anestezi sayesinde, Orwell'in ürettiği modelin daha Batılı, daha kurnaz olanı üretilerek onun aşılıp geçildiği sanılmıştır. Bugün kendi kendimize bu toplumların bizim burada elimizden alınmış tüm simgesel avantajlar ve yasadışı üstünlüklere sahip giderek daha sert ve disiplinli hale gelen bir modeli hâlâ benimsemeye hevesli olup olmadıkları sorusunu soralım. Zira uzun vadede mutluluk ve özgürlüğün bize hiçbir faydası olmayacaktır.

Oysa hiçbir düzen ötekini yutamamışsa, bunun nedeni belki de bir tarafın cennete diğer tarafınsa cehenneme değil, her iki tarafın da (yapay?) cennete benzemesidir; zira o taraf, Grigori Zinoviyev'in dediği gibi bir yeryüzü cennetidir. Öte yandan Amerika'da gerçekleştirilmiş bir ütopyaya benzemektedir. Öyleyse herkes kendince bir ütopya gerçekleştirmiştir. Bir yanda özgürlük, hak, mutluluk, güçten oluşan bir idealin içkinleşmesi; diğer yanda ideoloji ve bürokrasiyi içkinleştirmiş bir düzen vardır. Canınız hangisini çekiyor? Zaten her iki düzen de içkinlik ve içkinliğin gücünden yararlanmıştır. Biz Avrupa'da düşlemek, tarih ve gerçekleşmesi olanaksız ideallerimizin peşinden koşmak ve devrimler konusunda çuvallamaktan başka bir şey yapmadık. Oysa onlar orada (zaten terslik de buradadır) devrim yapmayı başardılar. Batıda olduğu gibi Doğuda da bazı şeyler somut bir görünüme, kesin bir *gerçekliğe* sahip oldu (buna da cennet deniliyor). Öyleyse birbirine hasım iki cennet vardır ve biz ne tarafa dönersek dönelim yapmamız gereken tek şey cennetten kaçıp kurtulmaktır.

Bu yepyeni bir bakış açısıdır. Bugüne kadar maddi, tinsel tarihimiz ister lanet ister sefalet şeklinde olsun cehennemden, kötülükten kaçmak amacıyla harcanan insanüstü çabalar üstüne oturuyordu. Biz hâlâ özünde ahlaki olarak nitelendirilebilecek bu bakış açısına boyun eğdiği-

mizden en zayıf noktamızın bu olduğu söylenebilir. Zira bugün cennete karşı dövüşmek gerektiğinden, kötülüğe karşı mücadele ederken başvurulan geleneksel silahlarla iyiliğe karşı konulamaz. İşte bu yüzden totaliter sistemlere karşı öfke, dayanışma, insan hakları, vs. gibi terimlere başvurularak gerçekleştirilecek bir direniş hiçbir sonuca ulaşamayacaktır; çünkü bu direnişin amacı bir cehenneme son vermektir; *oysa biz bunun bir cennete benzediğini söylüyoruz.* İşte bu yüzden Zinoviyev'in cennet ve cenneti andıran girişim terimleriyle yaptığı ifşaat bana göre çok daha zekicedir. Bu olgusal ve ironik bir saptama olabilir; fakat cennete direniş başka niteliklere sahip olmayı ve başka stratejiler üretmeyi gerektirmektedir. İyiliğe karşı savaşmak ahlak dışı, ironik, aykırı bir sürecin varlığını zorunlu kılmaktadır. Doğru yolcu yaklaşımların hepsine yalnızca aykırı düşünce son verebilir, cennetiyse yalnızca ironi yok edebilir.

Sol, solun sefaleti ve zaferi (?) konusunda böyle kısa bir günlük tasarladım. Geriye dönüp baktığımda "cennetten", yani "sihirli flüt" ... "sosyalizmin kendinden geçmesi" ... "ilahi sol" ... "yapay cennetlerden" ... başka bir şeyden söz etmediğimi görüyorum. Sola yönelttiğim temel itiraz üstlendiği bu *ilahi* konumdur, yani şu saf, gizlisi saklısı olmayan, kendini kök salmış değerlerle tarihe mal olmuş değerlerin erdemli ve ahlaklı savunucusu sanmasıdır. Tıpkı Zinoviyev'in SSCB'yi bir "cennete" benzetmesi gibi ben de her hangi kutsal bir şeye saygısızlık etmeden, ama aynı ironik yaklaşımla solu "ilahi" bir varlığa benzetiyorum.

Sağ da kök salmış değerlerin savunucusu gibi görünmeye çalışmakla birlikte bunu ahlaki ve tarihsel bir akılcılık adına değil, yalnızca geleneksel ve yasal hakkı olduğu için yapıyor. Bu keyfi davranış hakkı sayesinde sağ ahlaki değerlerden yararlanmaya çalışsa bile ülkeyi yönetme konusunda ahlak dışı davranabiliyor. Oysa sözcü-

ğün gerçek anlamında ahlaklı olmaya çalışan –şu tarihsel akışı iyilik ve mutluluk doğrultusunda tanrısal bir sürece dönüştüren– solun, hiç durmadan iktidarda olmaktan duyduğu suçluluk duygusundan kurtulmaya ve pek çok kez sağın yerleştirdiği sunak üstünde kendini kurban etmeye çalıştığı görülmektedir. Solu sahip olabileceği bütün olanaklarla birlikte ülkeyi yönetmekten alıkoyan şey kendini tanrısal bir varlığa dönüştürmesidir. Çevirdiği ahlak dışı dalaverelere karşın sağın tersine iktidara geçmesini engelleyen en önemli şey sahip olduğu bu kök salmış ahlak anlayışıdır. Sağın ikiyüzlülüğü daha geleneksel bir görünüme sahiptir, başka bir deyişle ahlaktan söz etmekle birlikte aslında ahlaksızdır. Solun ikiyüzlülüğünde bir terslik vardır, başka bir deyişle aslında ahlaklı olmakla birlikte taviz vermez bir reel politika[3] uyguluyormuş, yönetiyormuş, utanmazca ve keyfi davranıyormuş gibi yapmaktadır. Mitterand'nın ülkeyi tek başına yönettiğini ve ülkenin başında olduğunu söylemesini duymaktan, sahip olduklarını iddia ettikleri tüm ilkelere karşın sosyalistlerin eski sömürgelere büyük bir hızla özel askerî birlikler göndermelerinden daha dokunaklı bir şey düşünemiyorum. "Tamam, işte ne olacaksa olacak!" demek bir utanmazlık olarak mı, yoksa güce dayalı bir politika anlayışı olarak mı anlaşılmalı? Sosyalistlerin sertliği, kurnazlığı, sergilenen keyfi davranışlar inandırıcılıktan uzaktır, dolayısıyla bu olmadıkları ölçüde ahlaksız görünmelerine yol açmaktadır. Talihsizliklerinin başka bir nedeni yoktur.

En ufak bir askerî darbe girişimi olmamıştır. Diktatörlükten (proletarya bile kendi devrimini yapmaktan vazgeçmiştir neyse ki, öldürücü darbe indirilirken orada değildi) söz etmeye gerek yok, olsa olsa hiçbir ahlak kuralına aldırmadan, Chirac ya da senatoya rağmen, meclisten 1989

[3] Reel politika, politika alanında herhangi bir ideale ve kurama bağlanmaksızın yalnızca mevcut gerçeklere uyum sağlayarak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmak anlamında bir terim —*çev. notu.*

Expo önerisi ya da referandumu (önemli olan bu olayın siyasi değeri değil, simgesel meydan okuma boyutudur) geçiren şu küçük gurur ve prestij darbesinden söz edilebilir. Bunun yerine insan solu temsil eden bir siyasetçinin en ufak bir fırsat yakaladığında aldığı karardan vazgeçebileceğini, sağı temsil eden siyasetçiyi kötü bir duruma düşürüp kendini yeniden ahlaklı –insani sıcaklıktan yoksun bir tanrısallığa sahip– biri gibi göstermeye çalışacağı izlenimine kapılıyor. Sosyalist siyasetçilerin inandırıcılıktan uzak bir görünüme sahip olmalarını sağlayan da zaten budur. Söylediklerine gerçekten inanmadıklarından, başkalarını da inandırmakta zorluk çekiyorlar. Başka bir deyişle, erdemli ve masum insanların hırsızlık yaptığından her zaman kuşkulanılmıştır. Ne kadar iyi niyetli olduklarını ve yönettikleri halkın moralini (diğerleri arasında "sosyal avantajlarla") nasıl düzelttiklerini hiç bıkıp usanmadan kanıtlamaya çalışacaklardır. Siyasette doğrudan doğruya ahlaki bir iyi niyetten kaynaklanan kötü niyetten daha berbat bir şey olamaz.

Sol, kendi yararına ya da zararına olabilecek bir şekilde iktidara gelmeme konusunda elinden gelen her şeyi yaptı (özellikle komünistler, ancak sosyalistler de Komünist Parti adlı bu atıl kitleyi örnek aldı) fakat kolektif hoşnutsuzluk ve (sağdan bıkkınlık sonucu) değişim numarası ve aynı zamanda hem umutlu hem de umutsuz olduğu söylenebilecek kitlelerin seçimler sırasında gösterdikleri ironik tepki sonucunda sol kendine rağmen denilebilecek bir şekilde iktidara taşındı. Ne olursa olsun kitleler hiç kuşkusuz gelecek konusunda moralini düzeltmesi için değil siyaset adlı Büyük Oyunu nasıl oynayacağını görmek amacıyla sola oy vermiştir. İktidar, büyük bir başarıya benzemiyorsa anlamsız bir şeydir. Bir kez seçilen iktidarsa fikir üretmekle zaman geçirmek yerine bir iktidar sahnesi, bir alan oluşturarak herkesin iktidar oyununa katılmak istemesini sağlamak zorundadır. Boş bir alana benzeyen iktidar sahnesini işgal etmek yerine siyasi tut-

kuları uyandırmak, siyaset tutkusu aşılamak durumundadır; bu, onun toplumu yönetmekten ibaret bir araç ya da toplumu emip yutan bir tekel işletmesine indirgenmesini engellemeyi gerektirir. İktidar, yeniden kendi başına bir amaca, toplum adlı oyunun toplum adlı bir sahnede canlı olarak oynandığı bir alana, bir oyuna benzemelidir.

İktidar demek aktif bir yaşam demekse, bu durumda iktidar kendi düşüncelerine ihanet edebilir. Bu ihanetin gizlisi saklısı olmadığı gibi düşüncelerini iktidara taşımak anlamına gelen ikiyüzlülükle de bir ilişkisi olamaz. İktidara taşınan düşünceler iktidara geçildikten sonra yalnızca yalanlanabilir ve sürekli olarak (1981 yılından bu yana olduğu gibi) kötü bir duruma düşülmesine yol açabilir. İktidarın içten ve masum bir halka ihanet etmesinden söz etmemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır; bu da aynı siyasi saflığın başka bir görünümüdür. Başka bir deyişle halk ne içtendir ne de masum ve *kendinin bu şekilde temsil edilmesinden yana değildir*. Oynak kitleler kesinlikle haindir, ne istediklerini bilmezler ve bir şey istiyormuş gibi yaparlar; bir anlamda iktidar bu konuda onlarla eşit konumda olduğunu göstermek zorundadır. Halk siyaset alanında kendisine meydan okunmasını istemektedir, aksi takdirde bizim ileri demokrasilerimizde görüldüğü üzere konuya tamamen duyarsızlaşarak meydan okumaktadır. Bu şekilde davrandığında da iktidarla oynadığı, ama bunun ölü bir iktidar olduğu söylenebilir. Burada artık bir sahne, bir yanılsama, bir tutkunun varlığından söz edilemez. Burada önemli olan isteyenin katılabildiği küçük bir oyunda halkın temsil edilmiş ve temsil edilebilir olması değil, ona bir partner ve muhtemelen bir rakip olduğunun öğretilmesidir. Böyle yapılamadığı takdirde halka en azından güzel bir gösteri sunulmaya çalışılabilir; fakat bu halkın iktidar oyununu oynamaktan vazgeçtiği bir gösteriye benzememelidir. Herkes için bundan daha üzücü bir şey olamaz. İktidardaki insanların hüzünlü hali halkın sefaletten kurtulmasını sağlamaz.

Bununla birlikte 1984 yılının Haziran-Eylül ayları arasında sosyalizmin nihayet kendi düşüncelerine ihanet ettiğini unutuyordum. Açaba bu siyasi düş gücünün uyandığına dair bir gösterge midir? Bu durumda varsayımımızı gözden geçirmemiz mi gerekecek? Yoksa sosyalizm o ilahi özelliği, saflığını yitirmiş olabilir mi? Yoksa Fransız toplumuna kesinlikle bir *lifting*[4] uygulayarak aynı zamanda kendisini de mi *lifting* uygulayacak? Bunu belki de bizim "ekonomik gerçekliği" anlamamız ve krize son verebilecek cesur bir "çözüm" sunmak için yapmış olabilir. Öyleyse düşünsel döneklik hakikatin anlaşılmasına (peki ama bu hakikat nerededir, onu nereye gizlediler?) hizmet etmeye yarayacaktır. Ne var ki, bu tutum onları yeniden ancak bu kez tersine dönmüş ahlaki bir konuma yerleştirecektir, yani toplumsal ve sosyalizmin sağladığı simgesel avantaj korunur gibi yapılarak bu ikisinden laf olsun diye söz edilecektir. "Ekonomik gerçekliğin", herhangi bir ideolojiye oranla, kavranması ne kadar güç bir şey olduğu bilindiğinde, bu hayaletin modernleşmenin yeni yazgısı haline getirilmesi karşısında titremeden edemiyor ve sosyalistler açısından bu dönekliğin 1986 ve 1988 seçimlerine yol açmaktan başka neye mal olduğunu sormadan edemiyorsunuz. Sosyalistler acaba bu kez kendilerini seve seve feda mı ediyorlar, yoksa yalnızca iktidarda nasıl kalacaklarıyla mı ilgileniyorlar?

Sosyalistler tarihle olan randevularını kendiliklerinden iptal ettiler. Doğru olanı yaptılar, zira tarih nasıl olsa bu randevuya gelmeyecekti. Bu yüzyılda önemli tarihi olaylar gerçekleşmeyeceği gibi, tarih önünde verilen sözlerden de dönülecek. Buna karşın düşünceleri ve tarihi geçmişini her geçen gün daha çok yadsıyan sosyalizm artık kesinlikle üstünde tartışılacak bir konu olma özelliğini yitirmiştir; bundan sonra sosyalizm olsa olsa bu yüzyıl sonuna yön verecek politikalar üreteceğini iddia edebilir. Sorgulamaya

[4] Kırışıklıkları giderme, cildi sıkılaştırma, gençleştirme *–ed. notu.*

gerek olmaksızın sağın hiçbir amacı olmayan iktidar gösterisi sunma konusunda daha avantajlı bir konumda olduğu söylenebilir. Oysa yadsıma konusunda daha başarılı olacak bir sol, sağa fark atabilir. İktidara bulaşan bir sosyalizmin giderek dağılması gerekiyor (bunun için daha uzun süre iktidarda kalması gerekiyor). Sözcüğün gerçek anlamında iktidara talip olmayıp, iktidarı hep *zamanı gelince sahip olunacak* kendisine tahsis edilmiş tarihi bir olay olarak gördüğünden ve bugüne kadar da sözcüğün gerçek anlamında asla bir iktidar olmayı, Aydınlanma döneminden bu yana alıştırıldığımız toplumsal ve tarihe yönelik şu dindar bakış açısına boyun eğmekten kesinlikle kurtulmamız için iktidarda kalmaya mahkûmdur. O "ilahi" özelliğinden (ve bizim kutsallığımızdan), XIX. yüzyılda başarısızlıkla sonuçlanan devrimlerin yol açtığı idealist ve mutsuz bir bilinçten kurtulmak için kendi kendini giderek daha çok yadsımaya mahkûm edilmiştir.

Seçimler öncesi döneme denk gelen ve zaman içinde eksikliği giderek daha çok hissedilen toplumsal ve siyaset çölünün neye benzediğini biliyoruz. Hiç kimse parmağını bile oynatmıyor, herkes neler olup biteceğini önceden biliyor, toplum daha baştan hiçbir şeyin yerinden kımıldayamayacağı bir görünüm sunuyor. Her siyasi iktidar toplumu giderek daha uzun süreyle bu tür bir seçim endişesi, oy kullanma ya da kamuoyu yoklaması coşkusu yaşayabileceği bir konumda tutmaya çalışıyor. İnsan yaklaşan 2000'li yılların politik toplumlarda aynı şekilde hiçbir değişikliğe izin vermeyecekleri gibi bir izlenime kapılmasına yol açıyor. 1980'li yılların başından bu yana anlamsız bir zaman diliminde yaşanmaya başlandığı, bu sürenin çok daha ciddi başka bir olay olur korkusuyla caydırma yöntemine başvurularak kriz ne kadar sürerse o kadar sürdürüleceği anlaşılmaktadır. Elimizden gelse 2000'li yıllara ulaşılamadan zamanı durduracağız. Daha doğrusu bu 2000 yılı korkusu ve 2000 yılı yaklaştıkça bu korkunun yol açtığı metafizik ve tarihsel kasılmaya, başka bir de-

yişle toplumların siyasi hayatlarına karşı kolektif duyarsızlıklarına daha şimdiden tanık olabilmek mümkün. Bir anlamda önceki yüzyılda ortaya atılmış iddiaların sona erişine tanık olduğumuz, ancak bu arada hiç kimsenin bunların yerini başka bir şeylerin almasını gerçekten arzulamadığı ya da başka bir şeylerin varlığını sezinlemediği söylenebilir. Şu yeni *enformasyon* toplumu coşkusu bile kimsenin umursamadığı zihinsel gerilemeyi, sona doğru yaklaştıkça yavaşlayan zamanı gizlemeyi başaramamıştır. Kubrick'in *2001* filminde olduğu gibi biz de bilgisayarın denetimi altında uzayda ilerleyen derin koma halindeki yolculara benziyoruz. Haberleşme ve iletişim toplumsal adlı bedeni hayatta tutuyor; beden, kan dolaşımı, soluk alıp verme, metabolizma, kalp atışları, hücre yenilenmesi gibi tüm yaşamsal işlevlerini sürdürüyor; tıpkı uzay gemisindeki yolcuların biyofizyolojik işlevlerini sürdürmesi gibi. Yalnız buralarda yaşama dair hiçbir şey yok. Bizim toplumlarımızda da bir bakıma yaşama dair bir şey yok; ama haberler ve yaşamsal işlevler sürüp gidiyor. Hiç kuşkusuz zamanı geldiğinde uzay gemisindeki yolcuların uyanmaları gerekiyor, tabii bilgisayar intikam almak ya da kötülük yapmak amacıyla onları uyandırmaktan vazgeçmezse; fakat o zaman da hedeflerine asla ulaşamazlar. Şu ana kadar hayati işlevlerin durması gibi bir riskle karşılaşılmadı; ama şu anda tarihimiz ve tarihin sonuyla olan bağlantımız az çok kopmuş durumda. Böylece sona doğru yaklaştıkça zamanın yavaşlayabileceği ve bir anlamda 2000 yılını göremeyeceğimiz söylenebilir.

Toplumlarımızın değiştiği doğru. Bugün artık polis baskısı pek hissedilmiyor, boyun eğilen çalışma koşulları eskisi kadar kötü değil; bugün canımızı performansa dayalı çalışma koşulları sıkıyor. Bugünkü coşkulu ortam, ucuzluk anlayışı, hızlanan yaşam çevremizi saran havayı olduğu gibi yutarak bizi sahile vurmuş balıklar gibi tamamıyla soluksuz bırakıyor. Bugün insanlar umutlu, özgür ve bir amaçları var; ama soluk alıp verebilecekleri bir

havadan yoksunlar. Bugün kendimizi yaşamda kendine bir yer edinemeyen hücre görüntüsünden çok, giderek havası kaçan bir balona benzetiyoruz. Bugün artık mazlum değil baskı altında yaşayan insanlarız. Bu akıl almaz soluma, emme, seyrelti duygusunun nedeni şu yaklaşan yüzyıl sonu olabilir mi? Bundan kurtulma amacıyla çırpınıp durmuyor muyuz? Ani bir geçişin yol açacağı tehlikelerden kaçabilmek için daha şimdiden yirmi birinci yüzyılda yaşar gibi yapmıyor muyuz? Bakış açılarından yoksunluk gibi bir düşünceden kurtulabilmek için gelecekle kafa buluyoruz. 2000 yılını hızla aşıp geçebilmek için hiç fark etmeden gaza basıyoruz. Elimizde kalan bu yazgısal tarihin, bu kaçınılmaz son simgesel olayın gerçekleşmesini engellemeye çalışıyoruz. Önümüzdeki yıllar şimdiden heba olup gitti. Bu yıllar artık hesaba katılmıyor. Bu yıllar 2000'li yılların gölgesinde kalmaya mahkûm; hızla akıp giden zaman, gölgelerinin bile algılanmasını engelliyor. Bu yıllar içinde ortaya yeniden toplumsal-siyasal iddialar atılmasına, gerçekleşmesi kaçınılmaz gibi görünen bazı şeylerin gerçekleşmesine kolay kolay tanık olamayacağız; zira daha şimdiden her şey insanlığın toplu halde kendi kendine dayattığı şu olimpiyatlardakini örnek alan performans anlayışı tarafından yok edilmiştir. Orwell, 1984 gibi bir tarih saptama konusunda hiç zorluk çekmemiştir. Oysa bizi tehdit eden bir şey varsa o da uzatılan tatiller, gerilip uzatılan zamandan sonra ani bir değişim sürecine boyun eğecek zamanın bizzat ortadan kaybolup gitmesidir. Dur durak tanımayan bir dolanım biçimi ve sona ermek bilmeyen bir günlük olaylar heyecanıyla toplumlar hangi yönde gelişmeleri gerektiğini bilemez hale gelmektedir. Tıpkı sürat olayında olduğu gibi hızlandığınız zaman ne tarafa doğru gideceğinizi bilemiyorsunuz. Değişim çılgınlığı süreçlerdeki gecikmenin algılanmasını engelliyor, özellikle de gerçek anlamda durmayan ancak atalet nedeniyle uzayıp giden ve gidişatı durmuş gibi görünen tarihsel sürecin algılanmasını engelliyor. Tarih sayaçları Doğu-

da komünizme, Batıdaysa kendi aşırı gelişmesine takmış "liberal" bir topluma takılıp kalmıştır. Böyle bir ortamda özgün siyasi stratejiler üretilemez. Sayaçlar durduğu sırada hangi siyasi stratejilere başvuruluyorsa onlara başvurulmaya devam edilebilir. Fransa'da sosyalizmin böyle bir şanstan yararlanma, yani tarih yazma değil tarihi uzatıp götürme olasılığı vardır. Bu önce kendinden geçip sonra da geciken bir sosyalizmdir.